

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Θ. Χαλαμπίδη: 'Εκπαίδευση και έκλογες	177
Ένώσεως Συγγραφέων: Νά καταργηθῇ ὁ Ο.Ε.Σ.Β.	179
Άγγελικῆς Πάσης: Τί θεάματα βλέπουν τὰ παιδιά	187
Εὐριπίδου Σούρλα: Ὁ παιδαγωγὸς Roudolf Lehmann . . .	191
Κων/νου Πετρίτη: Moreno—Levin	195
E. CLAPARÈDE: Δοκιμασιολογία	198
HENRI PIERRON: Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ . .	200
AD. FERRIÈRE: Πρότυπα Σχολεῖα σ' ὁλόκληρον τὸν κόσμον	202
Χάρη Πάσης: Συμβουλές γιὰ τὴ Μετεκπαίδευση	204
Ρήνα Διαμαντῆ: Τὸ παιδί γεννιέται καλὸ ἢ κακὸ	205
Χάρη Σακελλαρίου: Τὸ παιδικὸ κλάμμα	206
Πέτρου Πούργαλη: Τὸ Ἑλληνικὸ Δημοτικὸ Τραγούδι . .	209
Γ. Κουκούλη: Γύρω ἀπὸ τὴ θλίψη τῆς γεωγραφίας	210
Χάρη Πάσης: Βιβλιοκρισίαι στὰ βιβλία 1) Ἀν. Ἰσηγόνη «Γενική Διδακτική» (σ. 211), 2) Γιάννη Κατραλῆ—Στάθη Δεληβοριά: «Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας κλπ.» (σ. 211), 3) Β. Ζορμπᾶ: «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸ περιβάλλον» (σ. 212), 4) Ἥλια Ξηροτύρη: «Ἡ ὀργάνωση τῶν σχολείων στὴ Γαλλία—Βέλγιο» (σ. 213), 5) Κ. Παπαμιχαήλ: «Ἱστορία τοῦ Λελόβου—Θεσπρωτικοῦ Πρεβέζης» (σ. 214).	
Ἀθανασίου Γκρόζα: Βιβλιοκρισία στὸ βιβλίο Γ. Ζομπανᾶκη «Προβλήματα τῶν ἀγροτικῶν μας σχολείων», (σ. 215).	
• Ράμπα: Βιβλιοκρισία στὸ βιβλίο Α. Τσίριμπα—Χ. Παπακων/νου: «Ὑλὴ καὶ μεθοδικὴ τοῦ παραμυθιοῦ», (σ. 208).	
Βιβλιογραφία: Βιβλία ποὺ λάβαμε (σ. 208, 214).	

ΕΤΟΣ ΣΤ'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 66

ΑΘΗΝΑΙ

• ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τὰ σχολεία : Ἐτησία δρχ. 90
Για τοὺς ἐκπαιδευτικούς : » 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης—Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμηθεῖα 13, τέγμα Πατησίων
Τυπογραφεῖον: Ἰωάννη Ζάβρα
Παλάδος 18—Τηλ. 32-756—Ἀθήναι

ABONNEMENT

Pour les écoles : d'un an dr. 90
Pour les instituteurs : d'un an » 60

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σωκράτους 37 Ἀθήναι—Τηλ. 25.169
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

Δύο νέες ἐκδοτικὲς ἐπιτυχίες τοῦ «Νέου Σχολείου»

ΧΑΡΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΣΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

1. Ἐλεύθερο ὀλίκον Ἀναγνωστικὸν Ε.Σ. Δ' τῆς τάξεως ἔγχρωμο δρχ. 15	
2. Ἐλεύθερο Ἀναγνωστικὸν » Β' » » 13	
3. Ἐλεύθερο Ἀναγνωστικὸν » Γ' » » 13	
4. Ἐλεύθερο Ἀναγνωστικὸν » Δ' » » 13	
5. Ἐλεύθερο Ἀναγνωστικὸν » Ε' » » 13	
6. Ἐλεύθερο Ἀναγνωστικὸν » ΣΤ' » » 13	

● Καὶ τὰ ἑξ (6) παραπάνω Ἐλεύθερα Ἀναγνωστικά (ἓνα γιὰ κάθε τάξη) μετὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀναγνωσμάτων ποὺ περιέχουν καλύπτουν ὅλα τὰ κενὰ τῶν κυκλοφορούντων ἀναγνωστικῶν τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. Ἐπὶ πλέον εἶναι γραμμένα στὴν ἐπίσημη Δημοτικὴ Γλῶσσα μετὰ βάσιν τὴν Ε.Σ. Δ' τῆς τάξεως. Τὰ διάφορα ἀναγνώσματα χωρίζονται σὲ τριάντα περίπου ἐνότητες (ἐποχιακὰς, γιορταστικὰς, εὐκαιριακὰς, κυριάρχων μαθημάτων κλπ.). Γιὰ κάθε ἐνότητα ἡ κυρίαρχο μάθημα (θρησκευτικὰ, ἱστορία, φυσιογνωστικὰ, γεωγραφία) ὑπάρχει ἀφθονία ἀναγνωσμάτων ὥστε ὁ δάσκαλος καὶ ὁ μαθητὴς νὰ κάνουν τὴν ἐκλογὴν ποὺ κάθε φορὰ ταιριάζει μετὰ τὰς ἀναγνωστικὰς ἀσχολίας τῶν. Ὅταν δηλ. θὰ θέλουν νὰ ἐκφράσουν ἀναγνωστικὰ κάποια ἐνότητα ἢ κυρίαρχο μάθημα, θὰ καταφεύγουν στὰ δικὰ μας Ἐλεύθερα Ἀναγνωστικά.

● Πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ πρώτη φορὰ βλέπει ἡ Ἑλλάδα, συγκροτημένο καὶ συγχρονισμένο. Ἐφαρμόζουμε δηλ. τὴν γενικὴ ἀπαίτηση γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πολλῶν ἀναγνωστικῶν, ποὺ ἐπισήμως ἀκόμη δὲν ἐτέθη σὲ ἐφαρμογὴ ἐνῶ προπολεμικὰ ἴσχυε.

• ΣΗΜΕΙΩΣΗ. Ὅλα τὰ παραπάνω βιβλία ἐξετυπώθησαν ἤδη καὶ κυκλοφοροῦν μετὰ τὰς ἀναγραφόμενες τιμὰς. Καθυστέρει μόνον ἡ κυκλοφορία τοῦ ΟΛΙΚΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΥ Α', γιὰ τεχνικοὺς λόγους. Θὰ κυκλοφορήσῃ ἀργότερα.

• ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΕΠΙΜΟΝΩΣ ΑΠΟ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ παραγγελιάτῃ τα ἀπευθεῖας στὰ γραφεῖα μας. Γιὰ ὁμαδικὰ παραγγελίες τὰς ἐξῆς παρέχεται ἐκπτώση 25 ο.ο.

Γιὰ τὰς ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΕΣ καὶ τὰ ΝΕΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ Δ' Τῆς τάξεως τοῦ «Νέου Σχολείου» κοίταξε στὴ γ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου μας).

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Ὑποδιευθυντοῦ Μαρμαρῶν Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ὁ παραπάνω τίτλος εἶναι δυνατόν νὰ ξενίσῃ μερικοὺς, νὰ ἐκπλήξῃ ἄλλους, ἀκόμη καὶ νὰ τρομάξῃ πολλοὺς. Γιατί, πολλοὶ θὰ θέσουν τὰ ἐρωτήματα: Τί σχέσι ἔχει ἡ Ἐκπαίδευσις μετὰ τὴν Πολιτική; Τί καλὸ θὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Ἐκπαιδευτικῶν στὰ κομματικά; Ἐπιτρέπεται στὸν Ἐκπαιδευτικόν, ποὺ εἶναι δημόσιος ὑπάλληλος, νὰ παίρνῃ θέσιν καὶ νὰ ἔχῃ γνώμη πάνω σὲ ζητήματα σχετικὰ μετὰ σκληροὺς καὶ φανατικοὺς προεκλογικοὺς ἀγῶνες;

Στὴν ἀρχὴ—ἀρχὴ τὰ βρίσκει κανεὶς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ βάσιμα καὶ σωστά καὶ λογικά. «Ὁχι, λέγει, ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὀφείλει νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα καὶ νὰ σταθῇ μακριὰ ἀπὸ κάθε τέτοια ἀνάμειξιν».

Μὰ κατόπιν πάλιν ἀναρωτιέται: «Ἀραγε αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ρόλος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, τοῦ λαοπαιδευτοῦ, τοῦ ἐθναποστόλου, τοῦ πνευματικοῦ φάρου στ' ἀπόμερα κυρίως χωριὰ τῆς πατρίδος μας; Ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ τηρήσῃ «σιγὴν ἰχθύος» ὁ ἐκπαιδευτικὸς πάνω σ' ἓνα τόσο ἱερὸ καὶ σοβαρὸ ζήτημα, ὅπως εἶναι τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον κάθε πολίτη νὰ ψηφίσῃ;» Ἄν ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, τότε πῶς συμβιβάζονται, ὅσα ἀκούει ὁ ἐκπαιδευτικὸς γιὰ τὸ ὑψηλὸ καὶ εὐγενικὸν τοῦ ὑπουργείου, ὅτι δηλ. «ἀπὸ τὸ λίκνο ὡς τὸν τάφο ὁ ἐκπαιδευτικὸς στέκει ὁ φωτεινὸς καὶ ἀνιδιοτελὴς παραστάτης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἀσφαλὴς καὶ πιστὸς ὁδηγὸς τοῦ;» Ἡ, ὅτι ἡ Παιδεία ὡς στήριγμα, ὡς ὑπόβαθρον τοῦ Πολιτισμοῦ, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα μὴ τεράστια κοινωνικὴ δύναμις; Ἡ, ἀκόμη, ὅτι «ἡ συμβολὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ στὸ γενικὸ ἀνέβασμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (ἀνέβασμα θρησκευτικόν, ἐθνικόν, ἠθικόν, καλίσθητικόν, ἀκόμη καὶ οἰκονομικόν καὶ βιολογικόν) ἀποτελεῖ τὴν λυδία λίθον γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ διδάσκοντος;» Ἡ, τέλος, ὅτι «στὸ διάβα τοῦ διδασκάλου πρόδος πραγματικὴ καὶ ζωὴ νέα πρέπει ν' ἀναθάλλῃ, γιατί τὸ πάθος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἀνάταξις τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καθὼς καὶ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες διατελοῦν οἱ συνάνθρωποι τοῦ;»

Ἐπειτα, ἡ ἀποστολὴ τοῦ σημερινοῦ σχολείου εἶναι ὄχι μόνον νὰ μεταδώσῃ ξερὰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀνθρώπον ὡς ὅλον, ὡς ἐνότητα καὶ ἐπαγγελματικὰ ἔτσι, ὥστε ν' ἀποβῇ χρήσιμος καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν καὶ γιὰ τὴν πατρίδα του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ K. Κουδιδά

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44436

“Αν τώρα τὰ παραπάνω εἶναι ὀρθά—καὶ νομίζουμε ὅτι εἶναι—τότε πῶς μπορούμε νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὸν ἐκπαιδευτικὸ ν’ ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὸ προσκλητήριο αὐτὸ τὸ ἐθνικὸ, ποὺ εἶναι ἡ περίοδος τῶν ἐκλογῶν καί, ἀκόμη περισσότερο, πῶς μπορούμε νὰ τὸν ἐμποδίσουμε ἀπὸ τοῦ νὰ προ-
 λειαινῇ κατὰλληλα τὸ ἔδαφος γιὰ μιὰ ἀξιοπρεπὴ καὶ πολιτισμένη διε-
 ξαγωγή τῶν ἐκλογῶν;

“Αναγνωρίζουμε, ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ λεπτὸ καὶ ἡ εὐθύνη ποὺ ἀναλαμβάνει ὁ ἐκπαιδευτικὸς εἶναι μεγάλη ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ «πολιτικὸς εὐνοχισμὸς» τριάντα χιλιάδων ἀνθρώπων, μορφωμένων καὶ δυναμικῶν, οὔτε εἶναι δυνατός, οὔτε ἐπιτρέπεται.

Μὲ σκοπὸ πάντοτε τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου, ἐμεῖς κάπως εἶσαι σὰν νὰ φανταζόμαστε τὸ ρόλο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σὲ μιὰ προεκλο-
 γικὴ περίοδο: “Ὅτι πρωταρχικὸ καθήκον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ
 εἶναι, νὰ ἐξυπηρετῇ πάντοτε τὸ ἐθνικὸ σύνολο καὶ νὰ μὴ προπαγανδίζῃ
 γιὰ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο πολιτικὸ κόμμα. Τὰ δέντρα τοῦ δάσους δὲν πρέπει
 ποτὲ νὰ τὸν ἐμποδίζουν ἀπὸ τοῦ ν’ ἀπολαμβάνῃ τὴν ὁμορφιά ὁλόκληρου
 τοῦ δάσους. Κι’ αὐτὴ τὴν ὁμορφιά, νὰ δείχνῃ πάντοτε στοὺς ἄλλους.
 “Ἐπειτα, ὡς ἀπώροια τοῦ παραπάνω, ὀφείλει ὁ ἐκπαιδευτικὸς νὰ συν-
 τελεῇ στὸ νὰ μετριασθοῦν τὰ κομματικὰ πάθη καὶ στὸ νὰ στραφῇ ἡ προ-
 σοχή ὅλων, καὶ ἰδίως τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Λαοῦ, στὴν ἐπούλωσιν τῶν ἀναγ-
 κῶν τοῦ συνόλου καὶ ὅχι στὴν ἱκανοποίησιν προσωπικῶν ἢ κομματικῶν
 μονάχα ἐπιδιώξεων.

“Υπάρχει πιθανότης νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ ὁ ἐκπαιδευτικὸς μαζὶ μὲ
 ἄλλους ἀνώτερους ἀνθρώπους, ἂν στὶς συζητήσεις του τονίζει, ὅτι ἡ
 ὑπαρξὶς διαφόρων κομμάτων — κομμάτων ὅμως ἀρχῶν — εἶναι βασικὴ
 προϋπόθεσις γιὰ τὴν ὑπόστασιν ἐλευθέρων κοινωνιῶν καὶ πολιτειῶν. Γιατὶ
 ὁ σκοπὸς τῶν κομμάτων δὲν εἶναι ἡ ἀλληλο-ἐξόντωσις ἀλλὰ ἡ ἀλληλο-
 συμπλήρωσις τους, κυττάζοντας βέβαια τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν πλευρὰ
 τοῦ συνόλου, γιατί μὲ τὸν ἐκλογικὸ θρίμβο ἢ τὴν ἀποτυχία δὲν στα-
 ματᾷ ἡ ἀποστολὴ ἑνὸς κόμματος ἀρχῶν καὶ γιατί εἴτε ὡς κυβερνήσις,
 εἴτε ὡς ἀντιπολίτευσις, τὸ κόμμα αὐτὸ μπορεῖ νὰ προσφέρῃ πάντοτε
 ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴ χώρα.

Τέλος, ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὀφείλει νὰ πιστεῦν σὲ μιὰ πολιτικὴ ἰδεο-
 λογία καὶ μὲ παρρησία, ἀλλὰ μὲ σύνεσιν, μὲ μετριοφροσύνη, ἀξιοπρέ-
 πεια καὶ ἀνωτερότητα νὰ διακηρύττῃ, ὅταν εἶναι ἀπαραίτητο, τὸ τί
 πιστεῖ.

“Ἔτσι, νομίζουμε, ὁ ἐκπαιδευτικὸς μπορεῖ εὐεργετικὰ νὰ συντελέσῃ
 στὸ νὰ ἐκλεγοῦν πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν ὁποίων ὁ βαθὺς πόθος θὰ εἶναι,
 ν’ ἀνανυσώσουν τὸ γενικὸ ἐπίπεδο τοῦ Λαοῦ, ποὺ θέλουν νὰ κυβερ-
 νήσουν καὶ νὰ διασφαλίσουν τὴν ἐθνικὴ ἀκεραιότητά.

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Σημείωση «Ν. ΣΧΟΛΕΙΟΥ»: Στὸ ἄρθρο τοῦ κ. Χαράλαμπιδῆ «ὁ Παιδαγω-
 γὸς Τ. Pilley στὴ Μαράσλειο» καὶ στὴ σελ. 150 στήλῃ β’ σειρὰ 6 ἀπὸ τὸ κάτω
 μέρος τὸ ποσοστὸν 30 % τῶν σπουδαστῶν ποὺ ἀναφέρεται ἐκεῖ νὰ διαβαστεῖ 80 %.
 Αὐτὸ εἶναι τὸ ὀρθόν. Πρόκειται περὶ τυπογραφικοῦ λάθους.

ΝΑ ΚΑΤΑΡΓΗΘΗ Ο Ο.Ε.Σ.Β.

Δημοσιεύουμε κατωτέρω τὸ ὑπόμνημα τοῦ Συλλόγου Συγγραφέων Σχολι-
 κῶν Βιβλίων καὶ τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Ἐκδοτῶν «περὶ καταργήσεως τοῦ Ο.Ε.
 Σ.Β. Βρίσκουμε ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ παρατάσσονται γιὰ τὴν κατάργησιν τοῦ
 Ο.Ε.Σ.Β. εἶναι ἀτράνταχτα, ἀπὸ κάθε ἀποψη. Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ συντάχθηκε τὸ
 1949, πρὶν δηλαδὴ κυκλοφορήσῃ τὰ νέα ἐκτρωματικά ἀναγνωστικά τοῦ 1955. “Αν
 εἶχαν κυκλοφορήσει ἀσφαλῶς τὸ ὑπόμνημα θὰ ἦταν πιὸ τσουχτερό. “Ὅσσο τὰ
 ἐπιχειρήματά του εἶναι καθαρά σὰν τὸ κρύσταλλο. Εἴμαστε βέβαιοι πῶς ἡ Κυ-
 βέρνησις ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὶς νέες ἐκλογὰς θὰ μελετήσῃ μὲ προσοχὴ τὶς
 προτάσεις μας καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ, καὶ θὰ λάβῃ ὅλα τὰ
 ἐνδεικνυόμενα μέτρα: γιὰ νὰ δοθοῦν στὸ μέλλον τὰ κατάλληλα πρὸς τὴν παιδικὴ
 ἡλικία ἀναγνωστικά βιβλία.

Τὸ «Νέο Σχολεῖο»

Π ρ ὶ ς

τὴν Α. Ε. τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως,
 τὸν κ. Ὑπουργὸν Ὁρησκευμάτων καὶ Ἑθνικῆς
 Παιδείας, τοὺς λοιποὺς κ. κ. Ὑπουργούς, τοὺς
 κ. κ. Ἀρχηγούς τῶν Κομμάτων, τὸν κ. Πρόε-
 δρον τῆς Βουλῆς, τοὺς κ. κ. Βουλευτάς.

Οἱ μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βι-
 βλίων (Ο.Ε.Σ.Β.) Νόμοι «περὶ διδακτικῶν βιβλίων» ἀπέβλεπον εἰς τοὺς
 ἑξῆς σκοποὺς:

1ον) “Ελεγχον ἐπὶ τῆς ὕλης τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι
 συντεταγμένα σύμφωνα πρὸς τὸ ἐκάστοτε ἰσχύον ἐκπαιδευτικὸν πρό-
 γραμμα τοῦ Κράτους. Τοῦτο ἐξασφαλιζέτο διὰ τῶν διενεργουμένων δια-
 γωνισμῶν, τῶν ὁποίων τὰς προκηρύξεις συνέτασσαν ἀρμόδιαι ἐπιτροπαί,
 αἱ ὁποῖαι καὶ ἔκρινον τὰ ὑποβαλλόμενα ὑπὸ τῶν συγγραφέων βιβλία.

2ον) “Ελεγχον ἐπὶ τῆς ἐκδοτικῆς ἐμφανίσεως τῶν βιβλίων, ὅτινα
 ἐξετυποῦντο συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις σχετικοῦ Διατάγματος, διὰ
 τοῦ ὁποίου ὠρίζοντο λεπτομερῶς τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου, ἡ ποιότης τοῦ
 χάρτου καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ ἐκδοτικαὶ λεπτομέρειαι (εἰκονογράφει ε.κ.π.)
 Μετὰ τὴν ἐκτύπωσίν του, ἕκαστον βιβλίον ὑπεβάλλετο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον,
 τὸ ὁποῖον, κατόπιν διαπιστώσεως, ὅτι ἐξετυπώθη συμφώνως πρὸς τὰς
 διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος Διατάγματος, παρεῖχε τὴν ἀδειαν κυκλοφορίας
 του.

3ον) “Ελεγχον ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τοῦ βιβλίου. Μετὰ τὴν ἐκτυ-
 πωσίν του, τὸ βιβλίον ὑπεβάλλετο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον πρὸς διατίμησιν.
 “Ἡ ἀρμοδιὰ ἐπιτροπῇ διατιμήσεων, μετὰ ἐμπεριστατωμένον ἔλεγχον τῶν
 ὑποβαλλομένων στοιχείων παρὰ τοῦ ἐκδότου, ὥριζε τὴν τιμὴν πωλήσεως
 τοῦ βιβλίου.

4ον) Φορολογικὸν σκοπὸν. Εἰς τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν βιβλίων Με-
 σῆς Ἐκπαίδευσως, ὑπελογιζέτο 40ο) διὰ βιβλιοσίημον τὸ ὅποιον εἰσέ-
 πραττε τὸ Κράτος δι’ ἐκπαιδευτικὸς σκοποὺς. (Ἐνίσχυσις σχολικῶν βιβλι-
 οθηκῶν, σχολικὰ ὄργανα σχολικὰ κτίρια κ.λπ.)

Κατὰ συνέπειαν τὸ Κράτος εἶχε πλήρη τὸν ἔλεγχον εἰς τὸ διδακτι-
 κὸν βιβλίον (περιεχόμενον, ἐκδοτικὴ ἐμφάνισις, τιμὴ πωλήσεως, φορολο-
 γία) καὶ ἐπὶ πλέον εἰσέπραττε διὰ μὲν τοῦ βιβλιοσλήμου περὶ τὰ 7.000.000

προπολεμικών Δραχμών (ήτοι 7.000 χρυσᾶς λίρας) ἑτησίως, διὰ δὲ τῆς φορολογίας τῶν κερδῶν τῶν ἐκδοτῶν καὶ τῶν συγγραφέων ἕτερα 3.000.000 (ήτοι ἑτέρας 3.000 χρυσᾶς λίρας).

Ἡ Δικτατορία τῆς 4ης Αὐγούστου, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ὅπως ἐξασφαλίσῃ μακρὰς πνοῆς προπαγανδιστικὸν μέσον διὰ τὴν σπουδάζουσα νεολαίαν, καὶ δι' οὐδένα ἀπολύτως ἄλλον λόγον, ἵδρυσεν διὰ τοῦ Α.Ν. 952 τοῦ 1937 τὸν «ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ» (Ο.Ε.Σ.Β.) καὶ ἐκρατικοποίησεν οὕτω τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐκδότου σχολικῶν βιβλίων.

Ὁ ἰδρυτικὸς οὗτος Νόμος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ο.Ε.Σ.Β. τὰ ἑξῆς καθήκοντα:

1) Τὴν ἐκδοσὶν καὶ διάθεσιν τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐγκρινόμενων διδακτικῶν βιβλίων.

2) Τὴν ἐκδοσὶν καὶ διάθεσιν βιβλίων χρησίμων διὰ μαθητικὰς καὶ σχολικὰς βιβλιοθήκας.

3) Τὴν ἐκδοσὶν καὶ διάθεσιν τῶν κατὰ τὰς Πανεπιστημιακὰς παραδόσεις τῶν οἰκείων Καθηγητῶν χρησίμων διὰ τοὺς φοιτητὰς βιβλίων.

4) Τὴν ἐκδοσὶν καὶ διάθεσιν συγγραμμάτων τῶν Καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων καὶ λοιπῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἀμειβομένων διὰ ποσοστοῦ 20ο ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν πωλουμένων βιβλίων.

5) Τὴν ἐκδοσὶν καὶ διάθεσιν ἐντύπων εἰκόνων καὶ βιβλίων συντελούντων εἰς τὴν καθόλου ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ.

6) Τὴν ἐκδοσὶν χρησίμων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν βιβλίων ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ

7) Τὴν προμήθειαν καὶ κατανομήν εἰς τὰ παντὸς εἶδους σχολεῖα καὶ τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἐν γένει ἀρχάς, τῶν ἀπαιτούμενων ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, ἐπίπλων καὶ σκευῶν (διδακτικῶν ὀργάνων, κινηματογραφικῶν μηχανημάτων, θρανίων, διαφόρων ὑλικῶν κλπ.).

Ἐν συνεχείᾳ δέ, προφανῶς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν ἐπωφελεῖ διάθεσιν τῶν κερδῶν τοῦ Ο.Ε.Σ.Β., ὁ Νομοθέτης ἐπρόβλεψε διὰ τοῦ αὐτοῦ Νόμου, καὶ ἰδίᾳ διὰ τοῦ ἄρθρου 6 αὐτοῦ, τὴν συμπληρώσιν τοῦς ἀνωτέρω σκοποῦς τοῦ καὶ μετὰ τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀγορὰν μηχανημάτων δι' ἰδίας τυπογραφικὰς ἐγκαταστάσεις κλπ.

2ον) Ἐγκατάστασιν ἐργαστηρίων πρὸς κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν ἐποπτικῶν ἐν γένει μέσων διδασκαλίας (διδακτικῶν ὀργάνων, κινηματογραφικῶν μηχανημάτων κλπ.).

3ον) Ἀγορὰν ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, ἐπίπλων κλπ. εἰδῶν, χρησίμων εἰς τὰ σχολεῖα.

4ον) Ἐνίσχυσιν ἀπόρων μαθητῶν καὶ ἐν γένει τὴν σχολικὴν ἀντίληψιν.

5ον) Ἐνίσχυσιν μαθητικῶν ἐκδρομῶν καὶ διευκόλυνσιν τῆς ἀνταλλαγῆς μαθητῶν μεταξὺ ξένων κρατῶν.

6ον) Ἀγορὰν ἐκδιδόμενων μορφωτικῶν βιβλίων καὶ ἐφοδιασμὸν τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν.

7ον) Κατασκευὴν διδακτηρίων καὶ οἰκοτροφείων καὶ συντήρησιν αὐτῶν, προτιμωμένων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ μετ' αὐτάς τῶν Γυμνασίων Θηλέων. (Ὁ Νομοθέτης ἦτο τόσο βέβαιος ὅτι ὁ Ο.Ε.Σ.Β. θὰ κατέκλυε τὴν Ἑλλάδα μετὰ σχολικὰ κτίρια, ὥστε ἐπρονόησε νὰ ρυθμίσῃ καὶ τὴν σειρὰν προτεραιότητος τῆς κατασκευῆς τῶν, πρὸς ἀποφυγὴν συρροῆς).

Ὅπως εἶναι εὐνόητον, ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ ἀνωτέρω Νομοθετήματος δὲν ἦτο αἱ πλούσιαι ἐπαγγελίαι τοῦ, ἀλλ' ἡ καθιέρωσις ἐνὸς μόνου βιβλίου διὰ κάθε μάθημα, συγγραφομένου, ἐκδιδομένου καὶ ὑποχρεωτικῶς ἐπιβαλλομένου εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως πρὸς μεταλαμπάδουσιν εἰς τὴν μαθητιῶσαν Ἑλληνικὴν νεολαίαν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κατευθύνσεων τῆς καταστάσεως ἐκείνης. Ἀντὶ ἀμοιβῆς ἢ ἄλλης ἀποζημιώσεως, ὁ συγγραφεὺς ἐλάμβανεν ὑπὸ τύπον δῆθεν βραβεῖου, ψιχία τινα καὶ ἐστερεῖτο ἑσᾶει παντὸς ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ἔργου δικαιώματος ἰδιοκτησίας, γεγονὸς τὸ ὅποιον συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν συγγραφὴν σχολικῶν βιβλίων κάθε συγγραφεὺς σεβόμενος ἑαυτόν. Οὕτω διὰ τοῦ Α. Ν. 952 τοῦ 1937 ἐπεβλήθη εἰς τὴν γεννήσαν τὴν Δημοκρατίαν Ἑλλάδα, εἰς τὴν κοιλίᾳ τῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ, ἕνας πνευματικὸς εὐνουχισμὸς ἀνευ προηγουμένου.

Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ εὐδοκίμησις πάσης κρατικῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε νὰ μὴ ἐκπλήττεται κανεὶς, διότι ὁ Ο.Ε.Σ.Β. κατὰ τὸν μέχρι σήμερον δωδεκαετή βίον του, οὐδένα ἐκ τῶν διὰ τῆς ἰδρύσεώς του ἐπιδιωκόμενων φανερῶν σκοπῶν ἐπραγματοποίησεν.

Ἄν ἀπεκόμισε κέρδη, ἐκ τῆς ἀδίκου καὶ ἀνελευθέρας ἀπαλλοτριώσεως τῶν συγγραφικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς μονοπωλήσεως τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, δὲν γνωρίζομεν, ἀφοῦ οὐδέποτε εἶδομεν δημοσιευόμενον οἶονδ' ἂν ἴσολογισμόν του.

Ἄλλ' ἂν ὁ Ο.Ε.Σ.Β. δὲν ἐπραγματοποίησε κέρδη, τὸ Κράτος ὅμως ἀπεκόμισεν ἐξ αὐτοῦ θετικωτάτας ζημίας καὶ αἱ ζημίαι αὗται εἶναι:

1ον) Ὁ διαφυγὼν δασμὸς τοῦ χάρτου τῶν παρ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων διδακτικῶν βιβλίων, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμούς, θὰ ὑπερέβαινε τὰ εἴκοσι δισεκατομμύρια (20.000.000.000) σημερινῶν δραχμῶν κατὰ τὴν δωδεκαετίαν.

2ον) Τὸ ἔσοδον ἐκ τοῦ βιβλιοσήμου, τοῦ ὁποῖου ἀπεστερήθη ὁλοσχερῶς τὸ Κράτος, ὑπολογιζόμενον εἰς δώδεκα δισεκατομμύρια διακόσια ἑκατομμύρια (12.200.000.000) σημερινῶν δραχμῶν, καὶ

3ον) Οἱ ἐπὶ τῶν κερδῶν τῶν ἐκδοτῶν φόροι ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν, ὑπολογιζόμενοι εἰς σημερινὰς δραχμὰς ἕν δισεκατομμύριον διακόσια ἑκατομμύρια (1.200.000.000) κατ' ἐλάχιστον ὄριον.

Θὰ ἤμποροσε κανεὶς βεβαίως νὰ ἀντεῖπῃ, ὅτι ὁ Ο.Ε.Σ.Β. δὲν εἶναι κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρησις, ἀλλὰ Κρατικὸς Ὄργανισμός ἀποβλέπων εἰς τὸ νὰ κάμῃ καλύτερον βιβλίον ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ καλαισθητικῆς ἐμφανίσεως, πρὸς δὲ βιβλίον εὐθυνότερον, διὰ τὴν εἶναι τοῦτο προσιτὸν εἰς τὸν πτωχὸν λαὸν μας.

Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν ἂν ὁ Ο.Ε.Σ.Β. ἐπραγματοποίησε τοῦλάχιστον τοὺς σκοποὺς αὐτοῦς.

1) Ἐπὶ τοῖς ποιότητος τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων: Βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου εἶναι ἡ διενέργεια συχνῶν διαγωνισμῶν καὶ ἡ προσέλευσις εἰς αὐτοὺς ἱκανοῦ ἀριθμοῦ συγγραφέων, ὥστε ἐκ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης μεταξὺ αὐτῶν νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ βελτίωσις τῆς ποιότητος τοῦ βιβλίου.

Εἶναι γεγονὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. εἰς τοὺς διενεργουμένους διαγωνισμοὺς προσέρχεται ὁλονὲν καὶ μικρότερος ἀριθμὸς συγγραφέων, λόγῳ τῆς πλήρους ἀπογοητεύσεως αὐτῶν ἐκ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῆς συγγραφικῆς ἐργασίας τῶν, ἀντὶ πινά-

κίου φακής (υπό τύπον βραβείου) υποχρεωτικής δηλαδή έκχωρήσεως των βιβλίων των προς τὸν Ο.Ε.Σ.Β.

Οὕτω πραγματικῶς νέα βιβλία δὲν υποβάλλονται πλέον πρὸς κρίσιν, αἱ δὲ κριτικαὶ ἐπιτροπαὶ δὲν ἔχουν ἢ νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ ὁλονέν-μειουμένου ἀριθμοῦ βιβλίων, συνήθως παλαιᾶς συγγραφικῆς παραγωγῆς.

Ἡ διαφορά καὶ εἰς ποιότητα καὶ εἰς ἀριθμὸν μεταξὺ τῶν πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. καὶ τῶν μετὰ τὴν ἰδρύσιν αὐτοῦ υποβαλλομένων βιβλίων, εἶναι μεγίστη. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ Μαθηματικά λ. χ. βιβλία, ἐνῶ εἰς ἕκαστον διαγωνισμὸν ὑπεβάλλοντο πρὸς κρίσιν, πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. 10—12 βιβλία ἐξ ἑκάστου εἴδους, εἰς τὸν τελευταῖον διαγωνισμὸν ὑπεβλήθησαν 2—3 μόνον, ἀπέσχον δὲ πλέον παντελῶς δεδοκιμασμένοι συγγραφεῖς.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἀναστολὴν πάσης ἐξελέξεως καὶ βελτιώσεως τοῦ διδασκτικοῦ βιβλίου, πρωταρχικὸν ρόλον παίζει αὕτη αὕτη ἢ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ο.Ε.Σ.Β., ἡ υποχρεωτικὴ δηλαδή ἐξαγορὰ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων.

Ὁ Ο.Ε.Σ.Β. γινόμενος κύριος παντὸς ἐγκρινομένου διδασκτικοῦ βιβλίου, ἔχει πάντα λόγον νὰ ἀποφεύγῃ νέους διαγωνισμοὺς καὶ νὰ πληρῶνῃ νέα βραβεῖα, ἀφοῦ ἔχει πλέον ὁ ἴδιος ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριότητα τῶν βιβλίων εἰς τὸ διηνεκές. Δὲν εἶναι τοῦτο εἰς βάρος τῆς ἐξελέξεως καὶ τῆς προόδου τοῦ διδασκτικοῦ βιβλίου :

Ἐπὶ τούτοις ἡ ἔκδοσις ἑνὸς μόνου βιβλίου ἐξ ἑκάστου εἴδους ἔχει καταδικασθῇ ἀπολύτως ἐκ τῆς πείρας, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς ἀπολύτου εὐστοχίας τῆς κρίσεως τῶν ἐπιτροπῶν, ὥστε νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι τὸ ἐν καὶ μόνον ἐκδιδόμενον βιβλίον θὰ εἶναι τὸ καλύτερον καὶ θὰ εἶναι πραγματικὸν βοήθημα διὰ τὸν μαθητὴν καὶ τὸν διδάσκαλον. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις, τὰς ὁποίας τὸ Ὑπουργεῖον ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς εκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς τοῦ Κράτους, οἵτινες διὰ 300 περίπου ἐκθέσεων ἐκφράζονται τόσο δυσμενῶς διὰ τὸ ἀμέθοδον, τὰς παραλείπει καὶ τὰ πολλὰ πλημμελήματα τῶν ἤδη ἐν κυκλοφορίᾳ βιβλίων τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. (*)

Οὐδὲ ὑπάρχει τρόπος βελτιώσεως τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ὑπάρχοντος τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. Διότι ἂν τις μεταβάλῃ τὸν τρόπον τῆς ἐγκρίσεως, ἐκδόσεως, ἀμοιβῆς συγγραφέων κλπ. τότε θὰ ἄρῃ τὸ μονοπώλιον, ἐπὶ ἐκδόσεως, ἀμοιβῆς συγγραφέων κλπ. τότε θὰ ἄρῃ τὸ μονοπώλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ὁ Ο.Ε.Σ.Β., ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ δὲν κατάρθωσε νὰ εὐδοκίμησῃ ἔχων τὸ τεράστιον τοῦτο στήριγμα, εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ εἶναι καταδικασμένος εἰς πλήρη χρεωκοπίαν, ἂν ἀποστερηθῇ τῶν προνομίων του.

2) Ἐπὶ τῆς καλαισθητικῆς ἐμφανίσεως τῶν διδασκτικῶν βιβλίων :

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων μέχρι τοῦ 1948, τὸ βιβλίον τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. οὐδεμίαν πρόδοον ἐσημείωσεν, οὔτε ἦτο δυνατόν ἄλλως τε νὰ σημειώσῃ, ἀφοῦ οὗτος διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν βιβλίων του διενεργεῖ μειοδοτικὸς διαγωνισμοὺς καὶ συνεπῶς χρησιμοποιεῖ πολὺ κατωτέρας ἐγκαταστάσεις ἀπὸ ἐκείνας ποὺ ἐχρησιμοποιοῦν οἱ ἐκδόται ὅταν ἐξέδιδον τὰ διδασκτικά βιβλία. Ἄλλως τε, ἀπλῆ

*) Σημ. «Ν. Σχολείου». Φαντάζεστε τώρα πόσο δυσμενέστερες θὰ εἶναι οἱ κρίσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ Διπλῶν γιὰ τὰ ἐφετεῖνά νέα ἀναγνωστικά τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. ποὺ ἐπέσυραν τὴ γενικὴ κατακραυγὴ, ὅπως γράψαμε στὸ προηγούμενον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ μας.

σύγκρισις τῶν πρὸ τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. Ἀναγνωστικῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων, πείθει περὶ τούτου.

Πιεσθεὶς πέρυσιν ἀπὸ τὴν τεραστίαν διαφορὰν τῆς ἐμφανίσεως τῶν βιβλίων του ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐκδοτῶν ἐκδιδόμενα βοηθητικὰ σχολικὰ βιβλία, ὁ Ο.Ε.Σ.Β. ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλῃ ἄρδην τὴν ἐμφάνισιν καὶ τῶν ἰδικῶν του καὶ ἐπέδωξε νὰ εἰκονογραφῇ ταῦτα διὰ πολυτελῶν... ξυλογραφημάτων, ὀγκωδῶν καὶ νεωτερίζοντων. Ἀποτέλεσμα τῆς νέας μορφῆς, ἣν ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦ Δημ. σχολείου ἦτο νὰ ἐκδώσῃ ἐφέτος, παρὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τῶν συνεργασθέντων μετ' αὐτοῦ καλλιτεχνῶν, τὰ μᾶλλον ἀκαλαίσθητα παιδικὰ βιβλία τῆς ὑψηλίου. Βαρύταται πολὺχρωμοὶ εἰκονογραφήσεις, πλαίσια ἐγχρώμα, μορφὰ ἐννοιῶν ἀκατάληπτοι εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ, εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν διακοσμητικὸν στοιχεῖον εἰς τὰ νέα βιβλία, τὰ ὁποῖα οὕτω στεροῦνται τοῦ κυριωτέρου προσόντος, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῇ : τῆς λιτότητος καὶ τῆς ἀπλῆς γραμμῆς εἰς τὴν εἰκονογράφησιν καὶ τὴν διακόσμησιν. (*)

3) Ἐπὶ τῆς μεθόδου πωλήσεως τῶν βιβλίων του :

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔμπορος, ὡς ἦτο φυσικόν, ὁ Ο.Ε.Σ.Β. ἀπέτυχε παραγωγῶς. Οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐφοδιάσῃ ἐγκαίρως καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους τὰ σχολεῖα μὲ τὰ ἀπαραίτητα εἰς τοὺς μαθητὰς βιβλία των. Μετὰ δώδεκα ἐτῶν ἀσκήσιν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἐκδότου, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ οὔτε ψιχία ἐκδοτικῆς πείρας. Κατ' ἔτος οἱ βιβλιοπῶλαι συνωθοῦνται εἰς τὰ γραφεῖα του διὰ νὰ ἀγοράσουν παρ' αὐτοῦ τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ κατορθώσουν, παραμένοντες ἐπὶ ἡμέρας καὶ ἐβδομάδας οἱ ἐξ αὐτῶν ἐπαρχιώται ἐν Ἀθήναις καὶ ὑποβαλλόμενοι εἰς ἔξοδα ἄνευ οὐδενὸς ἀποχρῶντος λόγου.

Ἐφέτος μάλιστα ὑπῆρξε τιοσύνη ἡ ἀποτυχία τοῦ Ο.Ε.Σ.Β., ὥστε νὰ μὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσῃ εἰς τὴν κατανάλωσιν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους, τριάκοντα ὀκλῶ (38) βιβλία τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ ὅλα τὰ Ἀναγνωστικά τοῦ Δημοτικοῦ. Καὶ ὅμως ἀπὸ 17 μηνῶν εὐρίσκονται ταῦτα εἰς χεῖράς του χωρὶς οὗτος νὰ δυνηθῇ νὰ τὰ ἐκδώσῃ, παρὰ τὰ τεράστια ὑλικά μέσα τὰ ὁποῖα διέθετε, παρὰ τὰς προκαταβολὰς δισεκατομμυρίων τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τοὺς ἐργολάβους τῆς ἐκτύπωσης, τῆς εἰκονογραφίσεως καὶ τῆς βιβλιοδετήσεως αὐτῶν.

4) Ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν βιβλίων :

Ὁ Ο.Ε.Σ.Β. ἐκδίδων μονοπωλιακῶς καὶ προνομιακῶς τὰ διδασκτικά βιβλία, ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχῃ ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴν μείωσιν τῶν τιμῶν τῶν διδασκτικῶν βιβλίων διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους :

1ον) Ἐχεῖ ἀτέλειαν χάρτου καὶ συνεπῶς προμηθεύεται τὸν χάρτην εἰς τιμὴν κάτω τοῦ ἡμίσεως τῆς τρεχούσης ἀγοραίας τιμῆς αὐτοῦ.

2ον) Ἐκτυπώνει τὰ βιβλία του εἰς μεγάλον ἀριθμὸν ἀντιτύπων μὲ ἐξησφαλισμένην τὴν κατανάλωσιν τῶν υποχρεωτικῶς καὶ συνεπῶς ἡ δαπάνη τῆς στοιχειοθεσίας των κατανέμεται ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ κόστους.

3ον) Δὲν ἔχει τὴν φορολογίαν τοῦ βιβλιοσήμου (40ο) ἐπὶ τῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

*) Σημ. «Ν. Σχολείου». Οἱ παραπάνω παρατηρήσεις ἰσχύουν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ γιὰ τὰ ἐφετεῖνά ἀναγνωστικά τοῦ 1955 τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσυγκρίτως κατώτερα τῶν ἀναγνωστικῶν τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. ἐκδόσεως τοῦ 1949, στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ δημοσιευμένου ὑπομνήματος.

4ον) Δεν υπόκειται εις ούδεμίαν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν.

5ον) Δεν υπόκειται εις τὴν καταβολὴν συγγραφικῶν δικαιωμάτων ὡς οἱ ἰδιῶται ἐκδότες.

Περὶ ἑργῶς ὅμως, ἀντὶ τῆς ἀναμενομένης καὶ ἐπιβεβλημένης μειώσεως διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους, εἶδομεν τὰ βιβλία τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. διατιμώμενα εἰς ὑψηλότερας τιμὰς ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα βιβλία, τὰ ἐκδοθέντα ἀμέσως πρὸ τῆς ἰδρύσεώς του.

Ὁ παρατιθέμενος κατωτέρω πίναξ δὲν ἔχει ἀνάγκην, φρονοῦμεν, ἐπεξηγήσεως, διότι ὁμιλεῖ μὲ τὴν σαφὴ καὶ ἀδιάβλητον γλῶσσαν τῶν ἀριθμῶν :

Βιβλία πρὸ τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. (1937)			Βιβλία Ο.Ε.Σ.Β. 1938		
'Αλφαβητᾶριο ΗΛΙΟΣ	Δρχ.	23.50	Δρχ.	25.—	
» Συκώκη	»	22.40	»	—	
» Δούκα	»	24.—	»	—	
'Αναγν. Β' Κρινολούλουδα	»	16.60	»	23.—	
» Β' Πετρούνια	»	16.50	»	—	
» Γ' Σταματέλου	»	17.60	»	26.—	
» Γ' Ἀνδρέαδου	»	20.80	»	—	
» Γ' Παπαϊωάννου	»	16.70	»	—	
» Δ' Δούκα	»	20.—	»	28.—	
» Δ' Κοντογιάννη	»	21.60	»	—	
» Ε' Ἀνδρέαδου	»	14.80	»	30.—	
» Ε' Κοντογιάννη	»	16.50	»	—	
» Ε' Φάβη	»	19.40	»	—	
» ΣΤ' Κοντογιάννη	»	17.—	»	32.—	
» ΣΤ' Φάβη	»	21.20	»	—	
» Ἀρχαίας Ζούκη	»	19.80	»	24.—	
'Αριθμητικὴ Μπαρμπαστάθη	»	39.40	»	43.—	
'Αλγεβρα Μπαρμπαστάθη	»	43.50	»	50.—	

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ :

1ον) Ὁ Ο.Ε.Σ.Β. δὲν ἔδωσε καλὺτερον βιβλίον ὡς περιεχόμενον, οὔτε δύναται νὰ δώσῃ.

2ον) Δεν ἔδωσε καλὺτερον βιβλίον ὡς ἐκδοτικὴν ἐμφάνισιν, οὔτε δύναται νὰ δώσῃ.

3ον) Ἐδωσεν ἀκριβώτερον βιβλίον, παρὰ τὰ τεράστια προνόμιά του.

4ον) Δεν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν πείραν.

Προβάλλει ὅθεν ἐπιτακτικὸν τὸ ἐρώτημα :

Τίς ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεώς του ;

Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι δύσκολος.

Ὁ Ο.Ε.Σ.Β. πρέπει νὰ καταργηθῇ τὸ ταχύτερον διότι βλάπτει τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι ζημιοῖ τὸ Κράτος, διότι καταδυναστεύει τοὺς συγγραφεῖς τῶν διδακτικῶν βιβλίων, διότι εἶναι ἀνίκανος ὀργανικῶς νὰ ἐκπληρῶσιν τοὺς σκοποὺς δι' οὓς συνεστήθη.

ΤΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝ :

Νὰ γίνῃ νέος Νόμος περὶ διδακτικῶν βιβλίων, διὰ τοῦ ὁποῦ το Κράτος :

1ον) Νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἐγκρινόμενα διδα-

κτικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἔγκρισίν των νὰ παραμένωσιν εἰς τὴν κυριότητά των συγγραφέων των.

2ον) Τὸ Κράτος νὰ διατηρήσῃ ἀπόλυτον τὸν ἑλεγχόν του ἐπὶ τοῦ περιεχομένου, τῆς ἐκδοτικῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς διατιμῆσεως τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

3ον) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ φορολογικὸν μέρος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῶμεν ὀλίγον, διότι τὸ Κράτος, ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς κατερείψεως τῶν σχολίων, τῆς καταστροφῆς σχολικῶν ἐπιπλῶν, σχολικῶν ὀργάνων καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, δὲν εἶναι δυνατόν βεβαίως ἢ μετὰ ἐνδελεχοῦς μερίμνης νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν πόρων οἰκονομικῶν, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τοῦλάχιστον ἐναρξιν θεραπειᾶς τῶν πληγῶν του τούτων.

Τὸ Κράτος λοιπὸν δύναται, καταργουμένου τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. νὰ εἰσπράττῃ κατ' ἐλάχιστον ὄριον ἐν δισεκατομμύριον πεντακόσια ἑκατομμύρια δραχμῶν (1.500.000.000) ἑτησίως, ποσὸν μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ Κοινὸν διδακτικὰ βιβλία κατὰ πολὺ εὐθηνότερα τῶν τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. καὶ θὰ δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ δάνειον εἴκοσι δισεκατομμυρίων, ἐξοφλητέον εἰς εἴκοσι ἔτη πρὸς 5% διὰ νὰ ἔχῃ διδακτήρια καὶ σχολικὰ ὄργανα καὶ σχολικὰς βιβλιοθήκας εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις καὶ κωμοπόλεις.

Πρὸς τοῦτο τὸ Κράτος δὲν ἔχει ἢ νὰ θεσπίσῃ ὅτι τὰ διδακτικὰ καὶ πανεπιστημιακὰ βιβλία θὰ ἐκτυπῶνται ἐπὶ χάρτου εἰδικοῦ τοῦ Δημοσίου, ἔχοντος εἰδικὰς ὑδατίνους παραστάσεις.

Δεδομένου δὲ ὅτι διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν διδακτικῶν καὶ πανεπιστημιακῶν βιβλίων ἀπαιτοῦνται κατὰ μετριώτατον ὑπολογισμόν 1.500 τόνοι χάρτου ἑτησίως, ἐὰν τὸ Κράτος ἐπιβαρύνῃ τὴν τιμὴν τοῦ χορηγηθησομένου χάρτου μὲ δραχμὰς χιλίας κατὰ κίλον, θὰ εἰσπράττῃ δραχμὰς ἐν δισεκατομμύριον πεντακόσια ἑκατομμύρια ἑτησίως.

Ὁ τρόπος οὗτος πλεονεκτεῖ ἀναμφιβόλως ἐναντὶ τῆς διὰ βιβλιοσήμου φορολογίας, διότι ἔχει τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα :

1) Πραγματοποιεῖ τὰς εἰσπράξεις τοῦ ἀμέσως, πρὸ τῆς ἐκτύψεως τῶν βιβλίων καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς καταναλώσεως αὐτῶν, ἐνῶ ἡ διὰ βιβλιοσήμου φορολογία πραγματοποιεῖ τὰς εἰσπράξεις τῆς ἐπὶ ἐκάστου πωλουμένου βιβλίου.

2) Δεν ἔχει ἀνάγκην οὔδεμιᾶς εἰδικῆς καὶ πολυδαπάνου ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐξυπηρετήσιν του οὔτε ἄλλων ἐξόδων δι' ἐνσημα κλπ.

Ἄς ἴδωμεν τώρα ἂν τὸ Κράτος, μετὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς φορολογίας ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν διδακτικῶν βιβλίων, θὰ ἔχῃ ἀκριβώτερα ἢ εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ σημερινὰ βιβλία τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.

Θὰ καταφύγωμεν πάλιν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀριθμῶν,

Παραθέτομεν λοιπὸν τὸν κατωτέρω πίνακα :

Τιμαὶ Ο.Ε.Σ.Β.		Τιμαὶ ἐκδοτῶν βάσει Διαι. διατιμῆσεως	Τιμαὶ ἐκδοτῶν βάσει Διαι. καὶ φόρου Δρχ. 1000 κατὰ κίλον
'Ιστορία Δ'	Δρχ. 8.600.—	Δρχ. 5.886.—	Δρχ. 6.800.—
Θεωρ. Γεωμ.	» 7.700.—	» 5.061.—	» 5.824.—
Γεωγραφία Β'	» 7.200.—	» 4.830.—	» 5.430.—
'Αλγεβρα	» 7.700.—	» 4.428.—	» 5.200.—

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεξηγήσωμεν ὅτι διὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦ κό-

σκάλου. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ σχολικὰ κουκλοθέατρα ὑπάρχουν καὶ ἑξωσχολικὰ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν εἰδυτέρων ἀναγκῶν τοῦ παιδόκοσμου. Στὴν Ἀθήναι λειτουργεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ τὸ «κουκλοθέατρο τοῦ Μπάριμα—Μυτούση» δίνοντας μὴ παραστάση κάθε Κυριακῇ. Ὑπάρχει καὶ ἕνα ἄλλο πού εἶναι κινητὸ καὶ περιοδεύει σὲ σχολεῖα. Ἐπίσης καὶ σὲ γαιτονεῖς εἶδα νὰ παίζουν κουκλοθέατρο: εἶδος σαλατοποιημένου καραγκιόζη τῆς χειροτέρας μορφῆς. Ἐμεῖς θὰ μιλήσουμε γιὰ πραγματικὸ κουκλοθέατρο. Τοῦ «Μπάριμα Μυτούση» τὸ παρηκολουθήσαμε μερικὲς φορὲς καὶ γράψαμε πρὸ καιροῦ ἕνα σημείωμα γιὰ τοὺς γονεῖς στὸ περιοδικὸ «Μητέρα καὶ παιδί». Κάναμε μερικὲς παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν παιζομένων ἔργων καὶ πληροφορηθήκαμε ὅτι μὲ εὐχαρίστηση δέχθηκαν τὴν κριτικὴν μας καὶ προσπαθοῦν πάντα γιὰ τὸ καλύτερο. Γιὰ ὅσους δὲν ξέρετε τί εἶναι κουκλοθέατρο θὰ σᾶς πῶ δυὸ λόγια. Τοὺς ρόλους τῶν ἡρώων παίζουν μεγάλοι (στὰ κουκλοθέατρα—ἐπιχειρήσεις). Ἡ καὶ μαθητὲς ἀνωτέρων τάξεων (στὰ σχολικὰ κουκλοθέατρα). Ἀκόμη καὶ νήπια! Οἱ ἡθοποιοὶ ὅμως δὲν φαίνονται. Στὴ σκηνὴ παρουσιάζονται κοῦκλες—μαριονέτες πού τις διευθύνουν οἱ ἡθοποιοὶ ἀπὸ μέσα μὲ τὸ χερί τους. Κάτι ἀνάλογο μὲ τὸν καραγκιόζη, μὲ τὴ διαφορά ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ χαρτόνια ἐπίπεδα ἀλλὰ γιὰ κοῦκλες μὲ κανονικὲς σκεδὸν διαστάσεις. Οὔτε προβάλλουν εἰς κινήσεις τὸν στὸ πανὶ ἀλλὰ βγαίνουν ὁλόκληρες στὴ σκηνὴ δηλαδὴ στὸ ἐπάνω ἄνοιγμα τῆς σκηνῆς, καὶ παίζουν. Οἱ κοῦκλες αὐτὲς ἀντιπροσωπεύουν τοὺς πρωταγωνιστὰς καὶ κάθε μὴ ἔχει δικὸ τοῦ ὀνόματος. Ἐνα πρόσωπο ὅμως πρέπει νὰ ἔχῃ μόνιμο ὄνομα γιατί αὐτὸ θὰ μεσολαγῇ μεταξὺ τοῦ ἀκροατηρίου (παιδιῶν) καὶ τῶν ἡθοποιῶν (κουκλῶν). Αὐτὸ συνδιαλέγεται μὲ τὰ παιδιὰ στὰ διαλείμματα, τὰ καλωσορίζει, τὰ προτρέπει νὰ τραγουδοῦν κλπ.

Ἄς δοῦμε ὅμως τί παίζονται στὸ κουκλοθέατρο ἢ μᾶλλον τί πρέπει νὰ παίζονται. Τὸ πρόγραμμά τους ἀποτελεῖται ἀπὸ διδακτικὰ καὶ εὐχάριστα σκέτς, δραμοποιημένα παραμυθία, ξεκαρδιστικὲς παιδικὲς κωμωδίες, ἀναπαράσταση ἡθῶν καὶ ἐθίμων κλπ. Μὲ τὰς πρὸς νὰ γελοιοποιοῦνται ὅλα τὰ παιδικὰ ἐλαττώματα, τὰ κακὰ πράγματα, ἢ κακὴ διαγωγή των καὶ χίλια δυὸ ἄλλα. Παράλληλως προτρέπονται τὰ παιδιὰ νὰ σέβονται τοὺς γονεῖς των, διδάσκονται καλὴ συμπεριφορὰ καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν κούκλα πού πρωταγωνιστεῖ, τὰ ἐντυπώνουν καλύτερα καὶ αὐτὰ ἀπὸ μέσα τους: «Ἔτσι θὰ κάνω κι ἐγὼ γιὰ νὰ εἶμαι καλὸ παιδάκι»—«Γιὰ νὰ μὴ πάθω ὅτι ἔπαθε ὁ Γιαννάκης π.χ. πού ἔκλεψε τὸ γλυκὺ κλπ...». Ἐπίσης μαθαίνουν ἐκεῖ αἰνίγματα, ἀπαγγελίες, τραγουδάκια. Κάνουν τὰ ἴδια ἀνακοινώσεις ἀνεβαίνοντας στὴ σκηνή. Θέτουν ἐρωτήσεις, ὁρίζουν τί θέλουν νὰ ἴδουν στὴν ἐπομένη παράσταση κλπ. Ἔτσι ἡ αἴθουσα τοῦ κουκλοθεάτρου πρέπει νὰ καταντᾷ σωστὴ βουερὴ κυψέλη μέσα στὴν ὁποία νὰ ἐκκολάπτεται φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ἡ παιδικὴ ἐνεργητικότητα καὶ πρωτοβουλία. Νὰ συνηθίσουν ὅμως νὰ σιωποῦν ἀλόγιστα κατὰ τὴν ὥρα πού παίζεται, στὴ σκηνή, τὸ ἔργο. Εἶναι ἀπαραίτητη κάποια αὐτοκυριαρχία καὶ περικοπὴ τὴν ὥρα τῆς παραστάσεως.

Κλείνοντας καὶ τὴν παράγραφο τῆς ὁμιλίας μας γιὰ τὸ κουκλοθέατρο λέμε: Ὡς πού νὰ ῥθῇ ἡ στιγμή νὰ ποιεῖται σχολικὸ κουκλοθέατρο στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὁδηγοῦμε τὰ μικρὰ παιδιὰ μας στὰ ἑξωσχολικὰ κουκλοθέατρα. Δὲν ὑπάρχει καλύτερο θέαμα. Αὐτὸ εἶναι τὸ παιδαγωγικώτερο καὶ ψυχολογικώτερο. Ἀλλὰ νὰ εἴμεθα ἀπαιτητικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίους τους. Νὰ ἐξηγοῦμε τίς παρατηρήσεις μας καὶ κάθε τι πού δὲν τὸ βρίζουμε ὠφέλιμο στὰ παιδιὰ. Ἐχουν κάθε λόγο νὰ ὑπολογίζουν τὴ γνώμη τῶν γονέων γιατί χωρὶς θεατὲς κάθε θέατρο σβύνει...

6. ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὰ δυὸ τελευταῖα σημεῖα τῆς ὁμιλίας μας: *στὸ παιδικὸ θέατρο* καὶ *στὸ σχολικὸ θέατρο*. Θὰ τὰ ἀναπτύξω πολὺ σύντομα γιὰ νὰ μὴ σᾶς κουράσω. Ὁργανωμένη προσπάθεια γιὰ «παιδικὸ θέατρο» στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρ-

χει. Λειτουργοῦνε μόνο στὴν Ἀθήναι προπαιδικὰ ἕνας τέτοιος ὁργανισμὸς *παιδικῆς σκηνῆς* ὑπὸ τὴ δ/ση τῆς κ. Ἀντιγόνης Μεταξά. Τώρα τελευταῖα ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ἕνα τέτοιο παιδικὸ θέατρο στὸ Θέατρο Κυβέλης. Μὰ ἀπέχει πολὺ ἢ προσπάθεια αὐτὴ ἀπὸ τὸ νὰ λύσῃ τὸ ἄλυτο πρόβλημα τοῦ παιδικοῦ Θεάτρου.

Καὶ ὅμως ἕνα ἀληθινὸ παιδικὸ θέατρο μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Κράτους εἶναι ἀπαραίτητο τόσο στὴν Ἀθήναι ὅσο καὶ στίς ἐπαρχιακὲς πόλεις. Σαυτὸ θὰ εὑρίσκει καταφύγιο ὁ παιδόκοσμος πού τόσο λαχταρεῖ γιὰ χαρὰ καὶ συγκίνηση. Ἀλλὰ καὶ ἕνα τέτοιο μόνον θέατρο θὰ ἦταν ἐγγύηση γιὰ μᾶς ὅτι θὰ ὠφελοῦσε τὰ παιδιὰ μας ἀντὶ νὰ τὰ βλάψῃ, ὅπως ἄλλα θεάματα. Τὰ ἔργα πού θὰ ἀνεβάζονταν ἐκεῖ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι γραμμένα ἀπὸ τοὺς πιδὸ καλοὺς μας συγγραφεῖς παιδικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο γενικὰ πού ἀγαπᾷ τὴν παιδικὴν ψυχὴ καὶ μπορεῖ νὰ γράψῃ. Ἐνα ἐπιτελεῖο ἀπὸ παιδαγωγοὺς θὰ ἤλεγχε τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου πρὶν ἀνεβασθῇ καὶ θὰ εἶχame τὸ νοῦ μας ἥσυχο νὰ ἐμπιστευθοῦμε τὸ παιδί μας ἐκεῖ. Τὸ «παιδικὸ θέατρο» τὸ θέατρο τοῦ παιδιοῦ (ὅπως θέλετε τὸ ὀνομάζετε), θὰ παίζῃ κάθε λογῆς ἔργα: δράματα, ἡθογραφίες, κωμωδίες καὶ ἐπιθεωρήσεις ἀκόμη μὲ τὴ διαφορά ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τοὺς πόθους τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἐπίσης ἱστορικά, διδακτικά. Πλάϊ στίς καθ'αυτὸν παραστάσεις τῆς παιδικῆς αὐτῆς σκηνῆς θὰ μπορούσε νὰ λειτουργῇ καὶ κουκλοθέατρο γιὰ τὰ μικρότερα παιδιὰ μας, γιὰ τὰ νήπια. Ἐνας τέτοιος ὁργανισμὸς παιδιοῦ θεάτρου εἶμαι βεβαίως ὅτι θὰ συμπλήρωνε τὸ μεγάλο κενὸ πού ὑπάρχει σήμερον στὸν τομέα τῶν παιδικῶν θεαμάτων. Κι ἂν τὸ εἶχαμε σήμερον δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ σκοτίζουμε τὸ μυαλὸ μας μὲ τὰ ἀκατάλληλα κινηματογραφικὰ θεάματα. Ὡς πού νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸς ὁ σκοπὸς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας καὶ τοῦ Κράτους, ἂς μὴ χάνουμε κάθε εὐκαιρία ἐκτάκτων παραστάσεων παιδιοῦ θεάτρου. Τέτοιους ὁργανώνουν πού καὶ πού ἡ Χ.Α.Ν., τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων, προσκοπικὰ σωματεῖα, διάφορα ἱδρύματα προστασίας παιδιοῦ μὲ ἔργα παιδικὰ καὶ ὠφέλιμα. Σ' αὐτὲς τις παραστάσεις νὰ ὁδηγοῦμε τὰ παιδιὰ. Ἐπίσης τέτοιες παραστάσεις ὁργανώνουν καὶ τὰ σχολικὰ ἱδρύματα. Καὶ νὰ πού φθάσαμε στὸ σχολικὸ θέατρο.

7. ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τὸ σχολικὸ θέατρο διαφέρει ἀπὸ τὸ παιδικὸ θέατρο κατὰ τοῦτο: ὅτι τὸ πρῶτο ὁργανώνεται καὶ λειτουργεῖ πέρα γιὰ πέρα μὲ πρωτοβουλία τῶν παιδιῶν τοῦ σχολείου, ἐνῶ τὸ παιδικὸ θέατρο κατευθύνεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους (κι ἂς χρησιμοποιοῦνται μαθητὲς ὡς ἡθοποιοί). Εἶναι τεραστία ἡ διαφορά. Τὸ σχολικὸ θέατρο δὲν εἶναι μόνον μιὰ μορφή θεάματος γιὰ νὰ τέρψῃ ἢ νὰ διδάξῃ μόνον. Εἶναι ἕνα δραστηρικὸ παιδαγωγικὸ μέσο τοῦ Νέου Σχολείου καὶ τῆς Νέας Παιδαγωγικῆς πού συμβάλλει τὰ μέγιστα στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Ὅλοι σας ξέρετε πόσο ἀνιάρη ἐργασία εἶναι αὐτὸ πού ὀνομάζουμε διδασκαλία. Ὁ διδάσκαλος ὁρίζει τὸ μάθημα, οἱ μαθητὲς προσπαθοῦν μὲ τὴ μνήμη τους νὰ τὸ ἀποδώσουν. Ἐνας τέτοιος βερμπαλισμὸς καὶ ἕνας τέτοιος σχολαστικισμὸς καὶ ἰντελεκτουαλισμὸς (νοσησιαρχία) ἐπεκράτησε στὴν Παλιὰ Παιδαγωγικὴ καὶ στὸ Παλιὸ Σχολεῖο. Στὸ Νέο Σχολεῖο προσπαθοῦν, ὅλοι οἱ φωτισμένοι συνάδελφοι, πού λατρεύουν τὸ παιδί καὶ τὸ ἐπάγγελμα των—καὶ δὲν τὸ ἔχουν μόνον βιοποριστικὸν ἐπιγέγραμ—προσπαθοῦν λέγω νὰ παραμερίσουν αὐτὸν τὸ βερμπαλισμὸ καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν μὲ νέες ψυχολογικὲς καὶ μεθοδολογικὲς μεθόδους οἱ ὁποῖες ἐπιτρέπουν τὴν αὐτενέργεια τοῦ παιδιοῦ, ἐπιτρέπουν τὴν ἐξέλιξη τῶν ψυχικῶν του δυνάμεων, τῶν κλίσεων καὶ προδιαθέσεων του καὶ τοῦ τονώνουν τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης καὶ πρωτοβουλίας. Τὸ παιδί μετέχει στὴ διδασκαλία ἐνεργὰ μὲ συζητήσεις, ἐρωτήσεις, ἀπορίες, ἀπεικόνιση καὶ ἀναπαράσταση τοῦ διδασκόμενου. Ἡ ἀναπαράσταση τοῦ διδασκόμενου γίνεται μὲ χειροτεχνικὴ ἀπασχόληση (ἰχθυογραφία—χειροτεχνία κλπ.), μὲ ἐκθέσεις—ποιήματα—ἀπαγγελίες καὶ μὲ θεατρικὴ ἀναπαράσταση. Αὐτοῦ θέλω νὰ καταλήξω.

Τὸ παραμυθάκι πὸν διδάσκομε στὸ μικρὸ μας νήπιο δὲν θὰ τὸ ἐντυπώσῃ μόνο ἡ καλὴ μας διήγησις. Αὐτὴ θὰ συγκινήσῃ ἀλλὰ θὰ σβύσῃ γρήγορα ἂν δὲν ἀκολουθήσῃ ἀναπαράστασίς του. Ἀμέσως ἡ Καιτοῦλα θὰ μεταβληθῇ σὲ κοκκινোসκουφίτσα, ὁ Γιαννάκης σὲ λύκο, ἡ Μαίρη σὲ γαϊδιὰ καὶ ἡ παράστασις ἀρχίζει ἐπὶ ἀπλὰ μέσα στὴν τάξη. Τὶ χαρά! Τὶ γέλια! Τὶ συγκίνηση τῶν παιδιῶν! Ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσουν τὸ παραμυθι αὐτό. Αὐτὴ τῇ μορφῇ τῆς ἀναπαράστασεως τοῦ διδασκόμενου τῇ χρησιμοποιοῦμε πολλὰς φορὰς στὰ ἱστορικά—πατριωτικά—θρησκευτικά θέματα (στὰ θρησκευτικά μὲ μεγάλη προσοχή). Καὶ νὰ ἡ πηγὴ τοῦ σχολικοῦ θεάτρου. Προκειμένου νὰ γίνεταί κατὰ πρόχειρον στὴν τάξη ἀποφασίζον ἀπὸ κοινοῦ, παιδιὰ καὶ δάσκαλος, ν' ἀνεβάσουν στὴ σχολικὴ σκηνὴ τὸ «ἔργο τους», τὸ «δημιούργημα τους». Ἡ προπαρασκευὴ μιᾶς τέτοιας παραστάσεως ἀπὸ τὴν τάξη ἢ ἀπὸ πολλὰς τάξεις ἢ ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ σχολεῖο, ἀφήνει τόπο γιὰ χίλιες δυὸ πρωτοβουλίες στὸ παιδί. Τὸ διδάσκουν καὶ τὸ ἱκανοποιοῦν, γιὰτὶ κατὰ τὸν γύρῳ ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ... ἀπολαμβάνουν καὶ τὸ χειροκροτοῦν τόσος κόσμος: συμμαθητὲς, γονεῖς κλπ. Ἔτσι ἐννοοῦμε τὸ σχολικὸ θέατρο στὸ Νέο Σχολεῖο. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐργαζόμεθα καὶ στὸ σχολεῖο μας. Παράλληλα μὲ αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ σχολικοῦ θεάτρου, ἀνεβάζονται σαυτὸ, ἰδίως κατὰ τὶς μεγάλες σχολικὲς γιορτὲς καὶ ἔργα γραμμένα ἀπὸ ἄλλους: πατριωτικοῦ, θρησκευτικοῦ κλπ. περιεχομένου π.χ. (28 Ὀκτωβρίου—Χριστούγεννα—Ἀποκρῆς—25 Μαρτίου—ἑξατάσεις κλπ.). Αὐτὸ δὲν βλάπτει ἐφόσον ὅλη τὴν ἐργασία τὴν κάνουν τὰ παιδιὰ. Μορφὴ σχολικοῦ θεάτρου εἶναι καὶ «οἱ παραστάσεις» πού δίνουν πολλὰ ἀνώτερα σχολεῖα σὲ ἐπίσημα θεάτρα. Κατὰ τὴ γνώμη μας ὅμως τὸ σχολικὸ θέατρο δὲν πρέπει νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν περίβολο τοῦ σχολείου, γιὰτὶ τότε δὲν ἐξυπηρετεῖ παιδαγωγικοὺς σκοποὺς ἀλλὰ καταντᾷ ἐπίδειξη... Τὰ καλὰ σχολεῖα καὶ οἱ καλοὶ διδάσκαλοι πρέπει νὰ κυνηγοῦν τὴν οὐσίαν καὶ ὄχι τὴν ἐπίδειξη. Γιὰτὶ, τὸ σχολικὸ θέατρο ἀποβλέπει νὰ τέρψῃ, νὰ συγκινήσῃ, νὰ ἀνακουφίσῃ μὰ καὶ νὰ τονώσῃ τὴν αὐτοπεποίθησιν τοῦ παιδιοῦ, πού, ὅσταν ἀπὸ τόσους κόπους καὶ θυσίες, δικαιούται νὰ χαρῇ τοὺς κόπους του. Κι ὅταν βλέπετε τὸ ἀγαπημένον σας βλαστάρι νὰ σᾶς παρακαλῇ καὶ νὰ σᾶς τραβᾷ ἀπὸ τὸ χέρι λέγοντας—«Ντύσου μαμά! Ἔλα μπαμπά! Ἐλᾶτε, πᾶμε στὸ σχολεῖο, ἔχομε θέατρο!» Ἐσεῖς μὴ διστάζετε. Ἀρπάζτε τὸ ἀμέσως στὴν ἀγκαλιά σας καὶ δίνοντάς του λίγα φλογερά φιλιὰ ἀποκριθῆτε:—«Πᾶμε μαρό μου!...». Αὐτὸ τὸ πᾶμε, στὸ ξεκίνημα καὶ αὐτὸ τὸ μπράβο, στὸ γυρισμό, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀμοιβὴ τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὶς προσπάθειες, πού κατάρβαλε. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς δουλειᾶς του τοῦ δίνει φτερά, ἀέρα, τόλμη, αὐτοπεποίθησιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ κόψῃ τὸ δρόμο πρὸς τὴν πρόοδο. Ἀνακεφαλαιώνοντας τὴν ὁμιλίαν μας σᾶς συμβουλεύομε νὰ προτιμᾶτε ἀπ' ὅλα τὰ παιδικὰ θεάματα. 1) Πρῶτα τὶς παραστάσεις τοῦ σχολικοῦ θεάτρου, 2) τὶς παραστάσεις τοῦ παιδικοῦ θεάτρου, 3) τὸ κινηματοθέατρο, 4) τὸ Σινεμά, 5) τὸν καραγκιόζι καὶ 6) κάθε παιδικὴ παράστασις ἢ κάθε παράστασις πού θὰ τὴν κρίνετε ὡς τέτοια, ὅλων τῶν ἄλλων θεάτρων, ἀκόμη καὶ τοῦ κινηματογράφου.

Τερματίζοντας τὴν ὁμιλίαν αὐτὴ τονίζομε καὶ πάλι τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν παιδικῶν θεαμάτων καὶ τὴ μεγάλη προσοχὴ πού πρέπει νὰ ἐπιδεικνύομε ὅλοι ἡμεῖς οἱ γονεῖς προκειμένου νὰ προσφέρουμε ἕνα τερπνόν, ὠφέλιμον καὶ ἀκίνδυνον θέαμα στὸ παιδί μας. Ἐὰν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων παραγόντων τῆς ἀγωγῆς ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ μας (κοινωνία—οἰκογένεια—σχολεῖο) ἐπιδειξοῦμε τὴν ἴδια προσοχὴ καὶ ἐὰν ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς πηγὰς μορφώσεως ἀντλοῦμε κάθε φορὰ τὸ ἠθικόν, ἐθνικόν καὶ παιδαγωγικόν ὠφέλιμον, ἂς εἰμεθα βέβαιοι ὅτι τὸ παιδί μας, τὸ ἐλληνόπουλο, γρήγορα θὰ ὀρμάσῃ καὶ θὰ μεταβληθῇ σὲ τέλεια προσωπικότητα μὲ χαρακτηριστὰ ἑλληνοπρεπῆ, ἠθικόν, θρησκευτικόν, μὲ καρδιὰ πάλλουσα ἀπὸ πατριωτικὴν συγκίνηση καὶ ἐφεση πρὸς δημιουργίαν. Τότε καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς πατρίδος μας θὰ εἶναι λαμπρὸ γιὰτὶ, καθὼς εἶπε ὁ φιλόσοφος Ταῖν, «τὸ παιδί εἶναι τὸ παρὸν καὶ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος».

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—ΠΑΤΣΗ

Κορυφαῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἀξιολογικῆς κατευθύνσεως

RUDOLF LEHMANN

Ὑπὸ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΡΑΑ, Παιδαγωγοῦ

«Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον εἶναι ἡ προϋπόθεσις κάθε ἐκδηλώσεως τῆς δημοκρατικῆς ζωῆς μιᾶς χώρας. Lehmann

I

Rudolf Lehmann (Λέμαν):

Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει πὸς τότε μονάχα ἀσκοῦμε Ἀγωγὴν ὅταν κατορθώνομε νὰ φέρομε σὲ ἀντιπαράστασιν τὴν ψυχὴν τῶν τροφίμων μας μὲ τὶς ἀξίες τῆς Ζωῆς.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού διακηρύσσει τὴν ἐξίσωσιν τοῦ Ἀτομικισμοῦ (Individualismus) καὶ τοῦ συναισθήματος τοῦ κοινωνικοῦ, ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν βασικὴν προϋπόθεσιν γιὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει ὅτι ἡ Ἀγωγή δὲν πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν μονάχα τὸ ἐπὶ μέρους ἄτομον ἀλλὰ τὴν ὁλότητα τὴν κοινωνικὴν, δοῶν δὲ μὲ τὸν πρωτοπόρον τῆς κοινωνικῆς Ἀγωγῆς—τὸν παιδαγωγὸν Natorp—ὅτι σκοπὸς τῆς Ἀγωγῆς εἶναι «ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων διὰ τῆς κοινωνίας καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν».

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού διακηρύσσει ἕνα διπλοῦν σκοπὸν ὡς τὸν ὑψιστον σκοπὸν τῆς Ἀγωγῆς. Πιστεύει δηλαδὴ πὸς διὰ τῆς Ἀγωγῆς πρέπει νὰ κατεστήσομε πρωταρχικὰ τὸν τρόφιμον ἱκανὸν γιὰ τὴν Ζωὴ καὶ ἄξιον μαχητὴν, παράλληλα δὲ καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν Ζωὴν, τροφοδοτώντας τοὺς μὲ τὶς ἰδεῶς δεις ἐκείνες ἀξίες τῆς Ζωῆς πού ἐξυψώνουν τὸ ἄτομον ἀπὸ ἀτομικότητα σὲ προσωπικότητα.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού ἀναγνωρίζει ὡς ἰδεώδεις ἀξίες τῆς Ζωῆς τρεῖς κατηγορίας ἀξιών: δηλαδὴ τὴν θρησκευτικὴν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν, τοποθετώντας τὴν θρησκευτικὴν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῶν ἀξιών.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς ὅστις διακηρύσσει ὡς σκοπὸν τῆς Πολιτικῆς Ἀγωγῆς τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ ἀτόμου πρὸς ἐξυπηρετήσιν τῆς Κοινωνικῆς ὁλότητος, θεωρεῖ τὴν Πολιτείαν ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ ὡς τὴν ἐμπνευσμένην πηγὴν γιὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς πολιτιστικῆς Ζωῆς τοῦ ἔθνους.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει ὅτι συνειδησις Πολιτικῆς καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος ἔχουν

τὶς ρίζες εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν Στενωτέρην Πατρίδα του, ἀγάπην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν Γενέθλιαν Γῆν του.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού ἐξαγγέλλει πὸς κάθε μορφὴ κατανόσεως, συνοδευομένη μὲ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀξιών τῆς Ζωῆς καὶ μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Πολιτείαν, ἀναπτύσσεται καὶ καλλιτελεῖται ἀπὸ τὴν προσωπικὴν σχέσιν τοῦ δασκάλου πρὸς τὸν μαθητὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ ξηρὰν ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίαν.

Lehmann.—Ὁ Παιδαγωγὸς πού τερματίζει κάποια ὁμιλία του σὲ συνέδριον διδασκαλικὸ μὲ τὰ κάτωθι:

«Θέλομε νὰ διαπαιδαγωγήσομε ἐλεύθερους καὶ ἰσχυρὰς προσωπικότητες πού νὰ διατηρήσουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὴν προσωπικὴν τους Ζωὴ καὶ νὰ εἶναι οἱ σκαπανεῖς τῆς ἀληθινῆς μορφῆς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ αἰσθάνονται ἀπὸ μέσα τους τὸ καθῆκον τῆς ὑποταγῆς τοῦ ἑγὼ τῶν, γιὰ τὸ κοινὸν καλὸν καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴν ἀνύψωσιν».

Νά... μέσα σὲ λίγους ἀδρούς χαρακτηρισμοὺς τὸ καινούργιο κλίμα καὶ ὁ καινούργιος ἰριδισμὸς τῆς παιδαγωγικῆς σκέψεως τοῦ Lehmann.

Εὐρισκόμεθα δηλαδὴ ἀντιμέτωποι μιᾶς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως πού θέτει εἰς τὸ κέντρον τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς ἀξιολογικῆς τοῦ ἀτόμου, πλασιωμένην μὲ τὴν αἴγλην τῆς Κοινωνικῆς Ἀγωγῆς.

Εἰμεθα μὲ ἄλλα λόγια ἀντιμέτωποι ἐνὸς Παιδαγωγοῦ πού εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς Κουλτουριστικῆς Παιδαγωγικῆς, εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἶναι ὁπαδὸς τῆς ἀξιολογικῆς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως.

Ἄλλ' ἂς τὸν γνωρίσομε κάπως καλύτερα.

II

Γεννήθηκε στὰ 1835 στὸ Krefeld. Τελείωσε τὸ Γυμνάσιον τῆς πατρίδος του καὶ σπούδασε ἀργότερα στὸ Βερολῖνον καὶ στὴν Göttingen.

Πρωτοδιώρησεν τὸ Γυμνάσιον τοῦ Βερολίνου καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς ἕως τὰ 1906, συγχρόνως δὲ κατὰ τὰ τέσ-

σερα τελευταία χρόνια και ως ύφηγητής της φιλοσοφίας και της παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου.

Συνήψε στενούς δεσμούς ιδίως με τον φιλόσοφον Dilthey και με τον παιδαγωγόν Paulsen.

Στά 1906 διορίστηκε ως τακτικός καθηγητής στην 'Ακαδημία του Posen στην Πολωνία και η επίδρασή του σχετικά με

νεύει της αξιολογικής επιδράσεως και της βαθύτερης έννοιας της 'Αγωγής μονάχα με βάση την ιστορική προοπτική, κάθε δε φιλοσοφία της 'Αγωγής που κινείται πέραν των απόψεων της ιστορίας του πνεύματος στερείται κατά τον Lehmann σταθερού εδάφους.

Σχετικά με την ουσία της Παιδαγωγικής¹ στέκεται κοντά στις απόψεις του

την μόρφωση των διδασκάλων υπήρξεν κατ' έξοχην γόνιμος.

Στά 1909 όμως—όστερα από την απόπειαν του Posen—ανακηρύχθηκε τακτικός καθηγητής των Παιδαγωγικών στο Πανεπιστήμιο του Breslau, όπου και απέθανε στά 1927.

Ο Lehman γύρω από την ουσίαν και τας απόψεις της παιδαγωγικής επηρεάστηκε από τον Dilthey. Κατά τας απόψεις του η Παιδαγωγική είναι μία επιστήμη πνευματική, γι' αυτό μπορεί να φέρει εις πέρας τη συστηματική έρμη-

Natorp «περί Κοινωνικής Παιδαγωγικής» και πιστεύει ότι—όπως η 'Ηθική αναζητεί τα 'ηθικά ιδεώδη, όπως η Αισθητική θηρεύει την άξίαν του ωραίου και όπως η επιστήμη έρευνά τις αξίες της γνώσεως—έτσι και η Παιδαγωγική αναζητεί να βρῇ και να συναρμόσει το πολιτιμώτατον υπό έποψιν άγωγής. Καί κατά τοῦτο συγγενεύει πρὸς τὸν Spranger καὶ τὸν Litt καὶ ἄλλους παιδαγωγούς

1) Lehman, Die padagogische Bewegung der Gegenwart (1923).

που έρμηνεύουν την -Επιστήμην της 'Αγωγής ως αξιολογικήν κατ' έξοχην επιστήμην.

Η Παιδαγωγική κατά τον Lehmann είναι η επιστήμη που επιζητεί να πραγματοποιήσει τις αξίες της ζωής—όσον είναι δυνατόν το τοιοῦτον να κατορθωθεί—με την επίδραση που θάχει ο ώριμος άνθρωπος, διαπαιδαγωγώντας την νεότητά.

Γύρω από τον σκοπόν της 'Αγωγής προβάλλει εκείνον που έξυρηρετεί τις απαιτήσεις τόσοσν της 'Ατομικής όσον και της Κοινωνικής Παιδαγωγικής, γι' αυτό και στο τελευταίον έργον του¹ μιλάει για ένα διπλόν σκοπόν της άγωγής.

Πιστεύει και διακηρύσσει ότι ο δάσκαλος και ο παιδαγωγός πρέπει να έχουν υπ' όψει την μη καταστολήν της ατομικότητας φροντίζοντας όμως παράλληλα για την ανύψωση αούτης εις προσωπικότητα.

Αι μεγάλες προσωπικότητες—τονίζει—ώρισμένων ιστορικών εποχών—τόσον στη Γερμανία όσον και στα άλλα Κράτη—είχαν ζωντανό μέσα τους το κοινωνικόν πνεύμα και οίστηγματοῦντο από την ύψιστη άφοσίωση να υπηρετήσουν το σύνολον το κοινωνικόν.

Εκεί όπου κυριαρχεί ένα πνεύμα γονίμου κοινωνικής εργασίας εκεί—κατά την πείραν και την βαθείαν πίστιν του Παιδαγωγού μας—και ο νεαρός τρόφιμος γεμίζει την ψυχήν του με μία τέτοια φρόνηση και μ' αυτήν βγαίνει στην Ζωή ώπλισμένος. Γι' αυτό επιβάλλεται και πρέπει ολόκληρος η Ζωή του σχολείου να είναι μία εργασία πλημμυρισμένη από το πνεύμα το κοινωνικόν².

Τό έργον της 'Αγωγής—τονίζει ο Lehmann—είναι δύσκολον, είναι επίπονον. 'Ας μη άπελπίζεται όμως ο δάσκαλος και ο παιδαγωγός, γιατί μέσα στην ψυχή του παιδιού έμφωλεύει πάντοτε κάποιο σπέρμα που μπορεί να άνθισει. Αι καλές έξεις και η καλή συμπεριφορά των παιδιών (που συνήθως δεν την προσέχομε) είναι πάντοτε μία μεγάλη δύναμις που μπορεί να βοηθήσει το έργον της 'Αγωγής.

Η 'Αγωγή που θα άσκήσουμε πρέπει να άφυπνίσει και να δημιουργήσει τις ώριμους έξεις, που δεν δημιουργούνται δυστυχώς με τον βερμπαλισμόν και με την ξεηρά άπονημόνευσιν που προσέχομε ιδιαίτέρως στη μόρφωση των παιδιών μας.

Καθῆκον του δασκάλου και του παιδαγωγού είναι να προσέξει ξεχωριστά

τά αδύνατα και παραστρατημένα παιδιά, καθῆκόν τους είναι να άφουγκραστοῦν τις μυστικές προδιαθέσεις που έμφωλεύουν στη ψυχῇ των παιδιών της τάξεως τους. Μονάχα όμως με την μορφή της παιδαγωγικής αγάπης θα το κατορθώσουν και όχι με τα γνωστά παιδαγωγικά μέσα του παληού σχολείου.

Άξιοπρόσεχτες είναι επίσης αι άπόψεις του παιδαγωγού μας για την άξίαν του λαϊκού σχολείου.

«Τό λαϊκόν Σχολείον—τονίζει ο Lehman—είναι η προϋπόθεση κάθε έκδηλώσεως για τη δημοκρατική Ζωή μιας χώρας, η δε γενική λαϊκή μόρφωση είναι σπουδαιότερα κι' από τη γενική ψηφοφορία, γιατί η τελευταία είναι άπαύσασμα της πρώτης, με μόνη τη διαφορά πως δεν άριμάζει γρήγορα αλλά άργά. Κάθε έξύψωση της λαϊκής μορφώσεως άνυψώνει έμμέσως και την πολιτικήν δύναμιν ενός λαού καθώς και την επίδραση που έχει στους Κυβερνήτας του.

Κάποια τέτοια παρόμοια ιδέα διεκήρυξε από το βήματος της Γαλλικής Έθνοσυνελεύσεως ο περίφημος εκ των ηγετών της Γαλλικής Έπαναστάσεως—ο Danton—διατυπώσας έπιγραμματικά ότι η 'Αγωγή άποτελεί, μετά την στοιχειώδη διατροφήν του ατόμου, την πρώτην ανάγκην για την έξύψωσιν ενός λαού.

Τόσον δε μεγάλη ήτανε η επίδραση της πρωτοτύπου αυτής διακηρύξεώς του, ώστε δεν βρέθηκε καταλληλότερον έπιγραμμα διά τόν μεταθανάτιον όρειχάλκινον άνδριάντα του, όστις κοσμεί την Place Danton στο Παρίσι, από την παραπάνω συνοπτικήν διακήρυξιν του ένώνιον της Έθνοσυνελεύσεως.

Και ο διαβάτης της Πλατείας Danton διαβάσει ακόμη και σήμερα έκπληκτος την περίφημη αυτήν παιδαγωγικήν ρήσιν του Danton, που είναι άναγεγραμμένη στο βάθρον του όρειχαλκίνου αγάλματος του, και άκούει ως έξης:

«Après le pain, l' éducation est le premier besoin du peuple».

Danton

«Ας συγχωρηθῇ η μικρή αυτή παρέκβαση του χαράσσοντος τις γραμμές αυτές, άλλ' είναι και τοῦ ίδιου ξεχωριστή έκκληση όταν την διάβασε στο βάθρον του αγάλματος του Danton.

Και ξαναγυρίζομε τώρα στον παιδαγωγόν μας.

Ο Lehmann είναι όπαδός του ένιαίου Σχολείου καθώς και του θεσμού της άνυψώσεως των ιδιοφυών.

Ός πρὸς τὴν μέθοδον είναι όπαδός των ιδεών του Pestalozzi, του Fichte και του Fröbel. Επίσης είναι ένθερμος θιασώτης της Συγκεντρωτικής διδασκαλίας, την όποιαν χαρακτηρίζει σαν την ιδεώδη

1. Lehmann, Das doppelte Ziel der Erziehung. Berlid 1925.

2. Lehmann, Philosophische propädeutik.—, Erziehung und Unterricht. Berlin 1912.

έκείνη μορφή της διδασκαλίας που με βαθεία Πεσταλότσειο αποψη έμηνεύει και σταθεροποιεί την έποπτεία της πραγματικότητας.

III

Έτελειώσαμε....

Μέσα στους Ιριδισμούς των παιδαγωγικών ιδεών του, προσπαθήσαμε να ξεχωρίσουμε και να τονίσουμε ιδιαίτερες τάς περί της αξίας της 'Αγωγής Ιδέας του, και η προσπάθεια αυτή απέτελεσε το έπικεντρον γύρω από την προβολήν του πορτραίτου του περί ου ο λόγος αντίπροσώπου της πολιτισμο-φιλοσοφικής κατευθύνσεως της Παιδαγωγικής Έπιστήμης.

Ο Lehmann είναι εκ των όλγων εκείνων παιδαγωγών που διηκυρήσαν τας σχέσεις Θεωρητικής και Πρακτικής Παιδαγωγικής, γι' αυτό και οι ιδέες του περί της παιδαγωγικής μορφώσεως των φοιτητών στα Πανεπιστήμια παίρνουν ξεχωριστή σημασία.

Σε δυο δέ άρθρα του που δημοσίευσε στην Deutsche Literaturzeitung (1908 σ. 47 και 1909 No 5) όπου χαρακτηρίζει την κυρίαρχουσαν θέσιν της επιστημονικής παιδαγωγικής, αναφερόμενος έν συνεχεία και εις την κατάστασιν της παιδαγωγικής της έποχής του, εκφράζει την λύπην του γιατί οι Καθηγηται των 'Ανωτάτων Σχολών δεν μπορούν να δράσουν και να επιδράσουν παιδαγωγικά, και ως αίτιον θεωρεί το γεγονός ότι από την έποχή της αποφοιτήσεώς τους από το σχολείο δεν ήλθον εις έπαφήν και έπικοινωνίαν με την ατμόσφαιραν του λαϊκού σχολείου και δεν ασχοληθήκανε με την ουσίαν της λαϊκής μορφώσεως.

Ως προς τας έδρας δέ ειδικώτερα της Παιδαγωγικής στα διάφορα Πανεπιστήμια φρονεί ότι αυτές πρέπει να καταλαμβάνονται από όσους συνενώνουν βαθεία θεωρητική και πρακτική ταυτοχρόνως παιδαγωγική μόρφωση.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Ένισχύστε όλοι εγκαίρως και με συνέπεια την μεγάλη προσπάθεια του «Νέου Σχολείου».

● 1. Στείλτε μας την **ατομική συνδρομή** για το νέο έκδοτικό χρόνο του περιοδικού που συμπλήρει πάντοτε με το σχολικό έτος.

● 2. Στείλτε μας και τη **συνδρομή του Σχολείου σας**. (Πολλοί Συνάδελφοι και πολλά Σχολεία χρωστούν συνδρομές **ένός, δύο ή και περισσότερων ετών**. Σπεύσατε να εκκαθαρίσετε την έκρεμότητα αυτή έμβάζοντας τις αντίστοιχες συνδρομές. Όσοι συνάδελφοι δεν μπορούν να στείλουν την ατομική συνδρομή των ως διαγραφούν και ως στείλουν μόνον τη συνδρομή του σχολείου των.

● 3. Προμηθευήτε για την ατομική ή σχολική βιβλιοθήκη σας τη σειρά των **Παιδαγωγικών εκδόσεών μας**. (Τιμοκατάλογος στα έξωφύλλα). Η σειρά των 25 παιδαγωγικών και 10 μικρών θεατρικών εκδόσεών μας πουλιέται και χρυσόδετη σε 10 τόμους.

● 4. Διαδώστε πλατεία και τη σειρά των **βοηθητικών μας βιβλίων των τριπλών χαρτών** μας και τις δύο νέες έφετεινές επιτυχίες μας α) **Τις Τοπικές Πατριδογνωσίες** και β) τα **Έλεύθερα Αναγνωστικά**. Τα Έλεύθερα Αναγνωστικά ανοίγουν νέους δρόμους στη σχολική εργασία και ιδίως στους συναδέλφους που εφαρμόζουν την Ε.Σ.Δ|λία και τα Κ.Μ.Ε.

● 5. Προμηθευήτε και τα **νέα έποπτικά μέσα** που έθεσε σε κυκλοφορία το περιοδικό μας.

● 6. **Δεπιτομέριες για όλα αυτά στα έξωφύλλα του περιοδικού.**

Σύγχρονοι πρωτοπόροι της ψυχολογίας και Παιδαγωγικής

MORENO-LEWIN

Τού κ. Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗ, Έπιδεωρητού, πτυχιούχου Παιδαγωγικών Επιστημών Πανεπιστημίου Γενεύης

(συνέχεια από το προηγούμενο)

2. Μαγνητισμός (ύπακοή και πίεση της ομάδος).

Η ψυχολογική δύναμη που ενεργεί επί ενός υποκειμένου μπορεί να βρεθί πολλές φορές αντιμετώπιη προς παρείσακτες δυνάμεις που προκύπτουν από την βούληση ενός άλλου προσώπου.

Η αποτελεσματικότητα του πεδίου δυνάμεως του ενήλικου και του παιδιού είναι αντιστρόφως ανάλογη προς την απόσταση. Είναι πολύ ύψηλη λ.χ. αν το παιδί εύρισκεται στα γόνατα του ενήλικου, πιδ αδύνατη αν το παιδί εύρισκεται πίσω από τον ενήλικο και ακόμη πιδ αδύνατη αν ο ενήλικος δεν είναι ορατός (λ. χ. αν το παιδί εύρισκεται στο άλλο δωμάτιο, για ψώνια κλπ.).

Εξ άλλου η παραγωγική απόδοση μιάς μαθητικής ομάδος που διευθύνεται από τον δάσκαλο κατά τρόπο αυταρχικό, έλαττώνεται όταν ο δάσκαλος εγκαταλείπει την αίθουσα, ενώ προκειμένου περί αυτοδιοικουμένων ομάδων η παραγωγικότητα παραμένει ή αυτή.

Σχετικά με τις συγκρούσεις αυθεντίας των ενήλικων, διαπιστώνεται ότι :

— Αντίθετες διαταγές καταρρίπτουν πολύ την δημιουργική ικανότητα των παιδιών που παίζουν και συχνά το παιδί σταματά έντελώς την ασχολία του.

— Ακόμη και στην περίπτωση που οι διαταγές των δύο ενήλικων συμπιπτουν, μία επέμβασή τους πολύ συχνή στα παιχνίδια του παιδιού υποβιβάζει τις δημιουργικές τους ικανότητες.

— Οι άρρηκτες διαταγές είναι πιδ βλαβερές από τις θετικές.

— Οι άριστες διαταγές είναι πιδ βλαβερές από τις ακριβείς.

Παρείσακτες ανάγκες, αντιτιθέμενες προς προσωπικές ανάγκες, δυνατόν να οδηγήσουν σε μιὰ κατάσταση μονίμου συγκρούσεως ή οποία παραμένει λίγο-πολύ συγκεκαλυμμένη. Εάν η σύγκρουση αυτή δεν λυθί δια καταστροφής του κυριαρχούντος πεδίου (λ.χ. έξοδος του παιδιού από οικτροφείο), ένδέχεται το παιδί να γίνη επιθετικό απέναντι των ασθενεστερών του και σε πολυπληθείς περιπτώσεις διαπιστώνεται, ότι ένα από τα παιδιά μιάς ομάδος κυβερνωμένης κατά τρόπο αυταρχικό μεταβάλλεται από τους άλλους σε αποδιοπομπαίο τράγο. Η επιθετικότητα αυτή δεν κατευθύνεται κατά της υπεράτης εξουσίας του άρχηγού (δάσκαλου, διευθυντού οφφανοτροφείου κλπ.), αλλά διαίνεται εναντίον των συνεργατών του, ή εναντίον όλων των αντικειμένων (λ.χ. σπάσιμο θρανίων, ή των τζαμιών του σχολείου κλπ.). Τέλος, αν ο καταναγκασμός που άσκει ο δάσκαλος κλπ. είναι υπερβολικός, αυτό το πνεύμα επιθετικότητας καταπαύει και κυριαρχεί πνεύμα απαθείας.

3. Αποδοχή και υιοθέτηση ξένων οιοπών

Μία παρείσακτη ανάγκη μπορεί να αλλάξει σιγά-σιγά χαρακτήρα και να γίνη ανάγκη προσωπική. Με άλλους λόγους, το υποκείμενο δεν θά συμμορφωθί άπλως προς τις δοθείσες διαταγές, αλλά ακόμη θά τις «αποδεχθί» υιοθετώντας τις. Παράδειγμα: διηγούμεθα στα παιδιά μιάν ιστορία, ό ήρωας της οποίας άπεχθάνεται ένα φανητό και ξετρελαίνεται για άλλο. Διαπιστώνομε τότε, ότι τα παιδιά εκδηλώνουν

τὴν ἐπιθυμία νὰ γευθοῦν τὸ φαγητὸ τῆς προτιμήσεως τοῦ ἥρωος τῆς ἱστορίας, ἐνῶ προηγουμένως τὸ φαγητὸ αὐτὸ δὲν εἶχε κανένα θύλητρο γι' αὐτά. Ἡ Σχολὴ τοῦ Lewin μελετῶντας τὴν ἐπίδραση ἐνὸς κακοῦ ἀρχηγοῦ ἐπὶ παιδιῶν ἡλικίας 10 ἐτῶν εὗρίσκει, ὅτι ἐνῶ προηγουμένως τὰ παιδιὰ ἦταν ἴσα μεταξύ τους, ὁ ἀρχηγὸς ἐδημιούργησε μεταξύ τους μιὰ μειοψηφία κακομεταχειρισμένη (brimée = νίλα) καὶ ὅτι ἡ προνομιοῦχος πλειοψηφία ἐξακολουθοῦσε νὰ κατειρυνεῖται τὴν μειοψηφία ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἀρχηγὸς ἐγκατέλειπε τὴν αἴθουσα, μολονότι σὲ μικρότερο βαθμὸ παρὰ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ. Τοῦτο μᾶς φανερώνει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἐπίδραση τῆς παρουσίας τοῦ ἀρχηγοῦ, μὲ τὸ πεδίο του δυνάμεως, περὶ τοῦ ὁποίου μιλῆσαμε καὶ προηγουμένως, καὶ ἀφ' ἑτέρου μᾶς φανερώνει ἐπίσης ὅτι τὰ παιδιὰ οἰκιοποιήθησαν σκοποὺς παρείσακτους.

Ἡ προδιάθεση τῶν παιδιῶν νὰ ἀποδέχονται τὸν αὐταρχικὸ τρόπο τῆς ὁμάδος ἐφαρμόζεται ἐν μέρει ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον τους, δηλαδή, ἓνα οἰκογενειακὸ περιβάλλον μετρίως αὐστηρό, ἀλλὰ τὸ ὁποῖο μὲ τὴν θालπωρή του ἐμποδίζει τὸ παιδί νὰ ἐξεγερθῇ, καθιστᾷ τὰ παιδιὰ ἐπιδεκτικὰ νὰ ἀποδέχονται «τὶς ἀξίες τοῦ ἐνηλίκου» παρὰ τὶς τῶν παιδιῶν· τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἀποδέχονται τὶς παιδικὲς ἀξίες εἶναι περισσότερο κοινωνικά μεταξύ τους, ἀλλὰ ὀλιγώτερο ὑπάκουα στὸ σχολεῖο.

Ὁ ὑποφαινόμενος φρονεῖ, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ὑποτιμῇ τὴν ἀξία τῶν παρατηρήσεων τοῦ Lewin καὶ τῆς Σχολῆς του, ὅτι τὰ φαινόμενα αὐτὰ παρατηροῦνται σὲ κακῶς λειτουργοῦντα σχολεῖα, ὅπου οἱ σχέσεις μεταξύ δασκάλου καὶ μαθητῶν εἶναι ἐχθρικές, ὅπως συνέβαινε στὸ παλαιὸ σχολεῖο· ὁ καθένας μᾶς ἀσφαλῶς θὰ θυμᾷται ἀπὸ τὰ μαθητικά του χρόνια ὅτι ὠρισμένοι μαθηταὶ πού ἀπεδέχοντο «παιδικὲς ἀξίες» ἐπεδίδοντο στὴν λεγομένη καζούρα ἐναντίον τοῦ δασκάλου των, ἐνῶ ἄλλοι πού υἱοθετοῦσαν τὶς «ἀξίες τοῦ ἐνηλίκου» ἐγίνοντο καταδόται τῶν συμμαθητῶν τους. Κατὰ τὴν προσωπικὴ μᾶς γνώμη τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἔχουν πιά ἐκλείψει ἀπὸ τὴν σχολικὴ μᾶς πράξι καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν ὠθησὴ τῶν ἀρχῶν τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς ἀντὶ τῶν παιδικῶν ἀξιῶν ἀντιτιθεμένων πρὸς τὶς «ἀξίες ἐνηλίκου», μέσα στὰ σχολεῖα μᾶς κυριαρχεῖ ἐνιάμιον πνεῦμα, πνεῦμα συνεργασίας, συνεργαζομένης κοινότητος. Ἐπομένως, ἂν τυχὸν πουθενὰ παρατηροῦνται κατ' ἐξάφρση ἐπιβιώσεις τῆς παλαιᾶς ἐχθρότητος, πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς νοσηρὰ φαινόμενα καὶ ὡς ἀπόδειξη τῆς ἀνικανότητος τοῦ δασκάλου καὶ ὄχι ὡς ὁμαλὴ κατάσταση. Ἐξ ἄλλου ὅμως φρονοῦμε, ὅτι ὁ δάσκαλος οὐδέποτε πρέπει νὰ γίνῃ ὁ maître—camarade, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ ὁ φωτισμένος ὁδηγὸς τῆς τάξεώς του καὶ πρὸς τοῦτο μιὰ σχετικὴ ἀπόσταση δασκάλου—μαθητοῦ εἶναι ἀπαραίτητη, χωρὶς αὐτὸ ν' ἀποτελῇ ἄρνηση τῆς ἀρχῆς τῆς μαθητικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Κατὰ τὸν Lewin, ἄλλο ἐνδιαφέρον φαινόμενο ἀποδοχῆς παρείσακτων ἀναγκῶν καὶ σκοπῶν εἶναι τὸ μῖσος τῶν σακάτηδων καὶ τῶν ἀποκλήρων ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς ὁμάδος των, δι' ἀποδοχῆς τῆς δυσμενοῦς γνώμης πού τρέφει ὁ ὑπόλοιπος πληθυσμὸς περὶ ἀλητῶν κλπ. Αὐτὸ τὸ μῖσος ἐναντίον τῆς δικῆς τῶν ὁμάδος μπορεί νὰ ὁδηγήσῃ καὶ σὲ μῖσος ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ των.

Εἶναι δύσκολο νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν μιὰ παρείσακτη ἀνάγκη ἐγινε ἀνάγκη προσωπική. Ὁ Lewin διακρίνει δύο τύπους ἀντιδράσεως σὲ μιὰ ἀτυμώματα αὐταρχική: α) αὐταρχία (autocratie) ἐπιθετική· καὶ β) αὐταρχία ἀπαθῆ (apathique). Στὴν ἀπαθῆ αὐταρχία τὰ παιδιὰ μοιάζουν νὰ ἐργάζονται μὲ καλὴ θέληση, ἀλλὰ μὲ ἀποσυρτὴ ὁ ἀρχηγὸς καταφαίνεται ἡ διαφορὰ μεταξύ τῆς ὁμάδος αὐτῆς καὶ ἄλλης ὁμάδος πού διοικεῖται κατὰ τρόπο δημοκρατικόν. Στὴν τελευταία περίπτωσιν τὰ παιδιὰ, μολονότι ὁ ἀρχηγὸς ἐγκατέλειπε τὴν αἴθουσα, δὲν ἀλλάζουν τὸν ρυθμὸ τῆς κοινῆς ἐργασίας, πού ἐλεύθερα καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐξέλεξαν, καὶ τοῦτο καταδεικνύει ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ὁμάδος ἐγινε ὁμοῖος μᾶλλον πρὸς προσωπικὴ ἀνάγκη παρὰ πρὸς ἀνάγκη παρείσακτη.

Τελειώνοντας τὴν ἐκθεσὴ τῶν ἀντιλήψεων τῆς σχολῆς τοῦ Lewin, κρίνομε σκό-

πιμο νὰ διευκρινήσωμε, ὅτι οἱ ἀνωτέρω ὁμάδες παιδιῶν εἶναι πειραματικές, ἀποτελούμενες ἀπὸ 5 παιδιὰ ἡ καθεμιά, ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ ξεδιαλεγμένα προκαταβολικῶς διὰ τῆς μεθόδου τῶν tests, ὥστε νὰ εἶναι ἰσοδύναμα μεταξύ τους. Ἀξιοσημείωτο ἐπίσης ὅτι ὁ ἀρχηγὸς δὲν εἶναι παιδί, αὐθορμήτως ἐκλεγείς ἢ αὐτοεπιβληθεὶς στὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἐνήλικος. Ἐν παρόδῳ ἀναφέρουμε, ὅτι ὁ Moreno ἐρευνᾷ αὐθόρμητες ὁμάδες καὶ ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς αὐθόρμητης ἐμφανίσεως τοῦ ἀρχηγοῦ, πρόβλημα πού ἀγνοεῖ ὁ Lewin. Ἰδοὺ τὶ πρεσβεύει σχετικὰ ἡ σχολὴ τοῦ Moreno:

«Ἡ διάρθρωση τῶν ὁμάδων ἀντιπροσωπεύει κατ' εὐθείαν τὴν αὐθόρμητην» δυναμικὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μὲ τὶς βασικὰς ἀνάγκης τῆς... Μέσα σὲ μιὰ τέτοια διάρθρωση δὲν πρέπει διόλου νὰ ἐρμηνεύσωμε τοὺς «ἀρχηγούς» ἢ τοὺς «ἀντιπροσώπους» ὡς πρόσωπα δημοφιλή. Δὲν εἶναι δημοφιλὴ ὑπὸ ἐπιφανειακὴν ἔννοια. Εἶναι στὴν πραγματικότητά οἱ πρωταγωνισταὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν πόθων» εὐρέων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι, μεταξύ τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος, οἱ μετέχοντες οἱ ὁποῖοι ἐξασκοῦν τὴν μεγαλύτερην ἔλξη, διότι αὐτοὶ εἶναι τὰ πρόσωπα» ἐκεῖνα πού ἡ ματιά τους βυθίζεται, πέρα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν τους, στὸ τεράστιο πεδίο τῶν ἀναγκῶν τῶν συμπολιτῶν τους. Εἶναι ἐκείνοι ἀκριβῶς πού πηγαίνουν μακρότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὶς σχέσεις μὲ τὸν «πληθυσμόν» καὶ στὴν συγκεκριμένη ἐκφραση πού δίνουν στὶς ἀνάγκες τῶν ἄλλων. Καὶ ὅταν ἡ πραγματικὴ ψυχο-κοινωνικὴ διάρθρωση βρίσκει τὸν τρόπο νὰ ἐκφρασθῇ, ἢ κοινότητα παράγει πολλὰς διαβαθμίσεις κύρους ἢ ἐπιβολῆς—διαβαθμίσεις πού ἀντιπροπεύουν τὶς πληθύνει καὶ ποικίλες ἀνάγκες τῶν μελῶν πού ἐνεργοῦν τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ».

Συμπέρασμα ἐπὶ τοῦ Lewin

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Lewin ἔγκειται στὸ ὅτι ἐφήρμοσε τὶς ἀρχὲς τῆς θεωρίας τῆς Μορφῆς (ὡς τότε ἐφαρμοσμένες κυρίως στὴν ἀντίληψη καὶ στὴν νοημοσύνη) στὸν συναισθηματικὸ βίον καὶ στὴν κοινωνικὴ ψυχολογία. Τοῦ ἀπευθύνεται ἡ ἴδια κριτικὴ πού ἀπευθύνεται σὲ ὅλη τὴν θεωρίαν τῆς Μορφῆς: ἀφ' ἐνὸς ἀναγνωρίζεται ἡ ἀξία τῆς, γιατί ὑποκατέστησε, στὴν παλαιὰ ψυχολογία τῶν μεμονωμένων ψυχικῶν φαινομένων καὶ τοῦ συνειρητοῦ, τὴν ψυχολογία τῶν ὁλοτήτων, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐνέχει κατὰ τὸ μηχανικόν· παραγνωρίζει τὴν ἐσωτερικὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀτόμου· δὲν εἶναι γενετική· πολλὰ ἀπὸ τὰ πειράματά τῆς ἔχουν χαρακτῆρα τεχνητῶν. Πάντως, ὁ ἀναγνώστης θὰ διεπίστωσε, ὅτι τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ πορίσματα τῆς σχολῆς τοῦ Lewin τὰ ὁποῖα προσεθεσάμε εἶναι πολύτιμα γιὰ τὴν σχολικὴ μᾶς πράξι καὶ γενικώτερα γιὰ τὴν ὁρθὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν.

(συνεχίζεται)

1. H. Jennings: εἰς σελίδες 105—106 τοῦ τεύχους II τῶν Cahiers Internationaux de Sociologie.

Μόλις ἐκυκλοφόρησε:

ΤΟ ΥΠΕΡΟΧΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ κ. ΣΤΡΑΤΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ
ΕΙΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ

«Η ΚΥΠΡΟΣ ΑΓΩΝΙΖΕΤΑΙ»

- Ἡ συναρπαστικὴ τοῦ ὑπόθεσιν ἐξυπνίζεται μέσα σὲ ζωντανὰς σκηνὰς τοῦ ἡρωικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνος τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ μὲ πρωτοπόρο τὸ Σχολεῖο: διαδηλώσεις, μάχες, στρατόπεδα συγκεντρώσεως, μαστιγώσεις ἀνηλίκων μασκοφόροι, ἡ συμπάραιστος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κλπ.
- Τὸ πιδ ζωντανὸ καὶ ἐπικάριο θέμα μὲ 30 πρόσωπα ἐπὶ σκηνῆς.
- Τὸ 2ο μέρος τοῦ ἔργου περιέχει ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ ποιήματα τῆς 25ης Μαρτίου. Τιμὴ δραχ. 12.

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΟ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Δ)σις συγγραφῆς: Στρατῆς Παπαδάκης, Ἀνα Γλυφάδα—Ἀθῆναι

Ψυχολογικά ζητήματα

ΔΟΚΙΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

Του EDOUARD CLAPARÈDE

Ἡ λέξη αὐτὴ δὲν βρίσκεται πιά στὸ λεξικό τῆς Ἀκαδημίας. Ὡστόσο μᾶς ἐρχεται ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ σημαίνει μιὰ ἐπιστήμη πολὺ ἐνδιαφέρουσα, αὐτὴν ποὺ ἔχει γιὰ ἀντικείμενο τὴν ἐκτίμηση τῶν σχολικῶν ἐξετάσεων (ἀπὸ τὴ λέξη δοκιμάζω).

Εἶναι γνωστὸς ὁ ρόλος ποὺ παίξουν οἱ ἐξετάσεις στὴν κοινωνικὴ μας ὁργάνωση. Τὶς θεωροῦν σὰν τὴ λυδία λίθο τῆς ἀξίας τῶν ὑποψηφίων. Ἐνδιαφέρει, λοιπόν, νὰ ἐπιβεβαιώσουμε μ' αὐτὲς τὴ διανοητικὴ λειτουργία.

Γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουμε, λοιπόν, ἀμέσως τὸ πρόβλημα ποὺ ἔχομε νὰ λύσουμε τονίζουμε ὅτι ἕνας βαθμὸς τῶν ἐξετάσεων δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ υποψηφίου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐξεταστοῦ.

Κάθε βαθμὸς ἐξετάσεως ἔχει τὴ σφραγίδα ἐνὸς παράγοντος ὑποκειμενικοῦ ποὺ ἀλλοιώνει τὴ σημασία του καὶ τὴν αὐθεντικότητά του.

Ποιὸς εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς πλάνης αὐτῆς ποὺ ἔχει ὑποκειμενικὴ προέλευση;

Ἀπὸ ποιὲς ἐπιδράσεις ποικίλλει; Καὶ πῶς νὰ φέρομε τὸ ἀντίδοτο, πῶς νὰ καθιερώσουμε τὴν ἀληθινὴν ἀξία μίᾳς δοκιμῆς ἐξεταστικῆς; Αὐτὰ εἶναι νὰ ζητήματα ποὺ προέκυπτει νὰ λύσει ἡ δοκιμασιολογία.

Αὐτὲς οἱ προθέσεις δὲν εἶναι νέες. Τὸ 1914 ὁ συνάδελφός μας καθηγητὴς P. Bovey, (Πιέρ Μποβέ) ἐδημοσίευσε (στὸν Μεσολαβητὴ τῶν Ἑκπαιδευτικῶν) ἔρευνες πολὺν διδακτικῆς γιὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν ἐξετάσεων καὶ τὴ διανομὴ τους.

Τὰ τελευταῖα χρόνια, οἱ καθηγηταὶ Langier καὶ Pieron τῆς Σορβόννης καὶ ἡ Anis Weinberg ἔκαμαν πολλὰς πειραματικὰς ἐρευνες ἐπ' αὐτῶν τῶν ζητημάτων. Καμμιὰ ὁμῶς δὲν ἔχει τὴν εὐρύτητα αὐτῆς ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ Γαλλικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ἐπιχορηγήσεως Κάρνεϋ, σχετικὰ μὲ τὶς γραπτὰς διπλωματικὰς ἐξετάσεις. (Αὐτὴ ἡ ὁργάνωσις ἔχει ἀναλάβει μιὰ ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἐξετάσεων σὲ ὅλες τὶς χώρες. Τὰ ἀποτελέσματα ἀναφύονται σὲ μιὰ μεγάλη ἐκδοχὴ γεμάτων μὲ ἀριθμοὺς, μὲ πινάκες, γραφικὰς παραστάσεις, πῶς εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἐνδιαφέρον.

Οἱ ὑποψήφιοι οἱ ἐξετάσεις ἔχουν δικαίωμα νὰ κριθοῦν ἀντικειμενικά; Μήπως γίνονται ἀδίκαιες;

Αὐτὴ ἡ εὐρεία ἔρευνα φέρει στὸ φῶς γραπτὰ τῶν ἀκολουθῶν ἐξετάσεων: Γαλλικὴ ἔκθεσις, φιλοσοφία, λατινικὴ μετάφρασις,

ἀγγλικά, φυσικὴ, μαθηματικά. Ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς φακέλους τῶν διπλωματικῶν ἐξετάσεων τοῦ 1930 ἑκατὸ γραπτὰ ἀπὸ κάθε ἑνὸς ἀπὸ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν μαθημάτων αὐτῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἑκατὸ γραπτὰ ταξινομήθησαν χωριστὰ καὶ παρελήφθησαν ἀπὸ ἐξειδικωμένους τοὺς ὁποίους πῆραν ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ἐπισήμων ἐξεταστῶν.

Ἐνὰ δεύτερο πείραμα ἔγινε σὲ ἕνα μόνο ὄλικο. Τρία γραπτὰ γαλλικῆς ἐκθέσεως ποὺ ὑπεβλήθησαν σὲ 76 διορθωτές.

Ἔτσι οἱ ἐρευνητὲς ἔχουν στὴν κατοχὴ τοὺς ἀρκετὰς χιλιάδες βαθμοὺς ἐξετάσεων. Ἀπεκρίνανται ἀπ' αὐτὰ πολλὰς πολὺτιμες πληροφορίες.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα παίρνοντας γιὰ κάθε ἐξεταστὴ τὸ μέσο ὄρο ἀπὸ τοὺς 100 βαθμοὺς ποὺ ἔβαλε, καθώρισαν τὸ βαθμὸ τοῦ ἐπιεικειᾶς (ἢ αὐστηρότητας). Ἔτσι γιὰ τὴ λατινικὴ μετάφρασις ὁ μέσος ὄρος τῶν ἑκατὸ βαθμῶν ἦταν 5,15 (τὸ 20 ἦταν ὁ ἀνώτατος βαθμὸς) σὲ διορθωτὴ Γ. καὶ 9,37 σὲ διορθωτὴ Δ. Διαφορὰ σημαντικὴ ποὺ ἐδῶ ἀνέρχεται σὲ 80 ο/ο.

Μπορεῖ κανεὶς ἀκόμη νὰ προσδιορίσει κατὰ πόσον ἕνας διορθωτὴς διαφωνεῖ μὲ τὸ σύνολο τῶν συναδέλφων του. Ἀρκεῖ γι' αὐτὸ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δικῶν του μέσων ὄρων καὶ τῶν μέσων ὄρων ὅλων τῶν διορθωτῶν. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ εἶναι τὸ μέτρο τῆς πρωτοτυπίας του στὸν τρόπο του νὰ διορθώνει τὴν «προσωπικὴν του ἐξίσωσι».

Ἐνὰ ἄλλο γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρα τοῦ διορθωτοῦ μᾶς παρέχει ἡ κατανομὴ τῶν βαθμῶν τους. Ἐνῶ ἄλλοι χρησιμοποιοῦν ὅλους τοὺς βαθμοὺς, βάζοντας μηδενικά καθὼς καὶ μεγάλους βαθμούς, ἄλλοι περιορίζονται σὲ ἕνα μικρὸ ἀριθμὸν βαθμῶν. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἀποκαλύπτουν ἔτσι τὴ σύνεσιν τους. Γιατὶ τὸ νὰ βάλουν σὲ ὅλους τὸν ἴδιο, ἐπ' αὐτῶν κάτω, βαθμὸ εἶναι τὸ πῶς οἱ γούρου μέσο νὰ μὴν διακινδυνεύουν πολὺ. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς τὰ δημοσιευθέντα γραφικὰ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα. Αὐποῦμαι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ παρουσιάσω ἐδῶ μερικὰ:

Νὰ ἕνας διορθωτὴς ποὺ οἱ βαθμοὶ του εἶναι συγκεντρωμένοι πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ μηδενικοῦ. Καὶ ἕνας ἄλλος ὅπου τὰ 10 (ὁ μεσαῖος βαθμὸς), καὶ οἱ γενικοὶ του βαθμοὶ κάνουν μιὰ ψηλὴ στήλη.

Ἀλλὰ τὰ δεδομένα ποὺ προσέκριναν ἀπὸ τὴν παραβολὴ τῶν βαθμολογιῶν διαφόρων ἐξεταστῶν, γιὰ τὸ ἴδιο γραπτὸ, εἶναι τὰ πῶς

περίεργα, καθὼς καὶ τὰ πῶς ἀπογοητευτικά, γιατί δείχνουν ὅτι ὁ ὑποκειμενικὸς παράγοντας ξεπερνᾷ πολὺ τὴ φαντασία. Ἐπὶ ἐξ ἐξεταστῶν, «τῶν ὁποίων ἡ ἐπαγγελματικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἀρμοδιότητα δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀμφισβητηθῇ», σημειώνονται διαφορὰς ἐκτιμήσεως ποὺ ἀνέχονται, γιὰ τὸ ἴδιο γραπτὸ, στοὺς παρακάτω ἀριθμοὺς:

13 βαθμοὺς (ἐπὶ 20) στὴ Γαλλικὴ ἔκθεσις, 12 στὴ φιλοσοφία καὶ στὴ λατινικὴ μετάφρασις. 9 ἢ 8 στὰ Ἀγγλικά, μαθηματικά καὶ φυσικὴ.

Βλέπει λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἀκόμη καὶ στὶς ἐπισήμους, ὅπως στὰ μαθηματικά ἢ στὴ φυσικὴ, ὅπου θὰ φαινόταν ὅτι ὁ ὑποκειμενικὸς παράγοντας δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παῖξῃ παρὰ τὸν ἐλάχιστο ρόλο, οἱ διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐξεταστῶν εἶναι ἀκόμη πῶς σημαντικῆς. Σὲ τέτοιο σημεῖο ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάσῃ στὰ γενικά συμπεράσματα τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς ὅτι: «Δὲν εἶναι ἡ σύμπτωση τῶν βαθμῶν ποὺ εἶναι τὸ συνηθισμένο καὶ φυσικὸν γεγονός, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ τους. Καὶ ἀντίθετα ἡ ἀκριβὴς συνάντησις δύο διορθωτῶν στὸν ἴδιο βαθμὸ φαίνεται σὰν κατὰ τὴν τύχην».

Αὐτὲς οἱ διαφορὰς ἐκτιμήσεως καταλήγουν σ' ἕνα ἀποτέλεσμα χτυπητὸ. Ἐπὶ 100 ὑποψηφίων στὸ διαγωνισμὸ τῆς φιλοσοφίας μόνον 10 ἐθεωρήθησαν προκατεῖο καὶ 9 ὡς μὴ προκατεῖο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐξεταστὲς. Ἐν ἑξαίρεσιν αὐτοὺς τοὺς 19 ὑποψηφίους, γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, δηλαδὴ τὸ 81 ο/ο «ἦταν σύμφωνη μὲ τὴ γνώμην τοῦ ἐξεταστοῦ ἢ ἐπιτυχία ἢ ἐπιτυχία».

Γιὰ τοὺς ἄλλους κλάδους αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῖς ο/ο, μολοντὶ λιγώτερο, εἶναι κατὰ τὸν ὑπερβολικὸν: 70 ο/ο γιὰ τὴ Γαλλικὴ ἐκθεσιν, 50 ο/ο γιὰ Λατινικὴν μετάφρασιν, τὴ φυσικὴν, τὰ Ἀγγλικά, 36 ο/ο γιὰ τὰ μαθηματικά.

Καὶ τώρα τί νὰ κάνουμε γιὰ ν' ἀντεπεξέλθουμε στὴν ἐξοργιστικὴ αὐτὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων;

Μιὰ λύσις θὰ ἦταν νὰ δώσουμε: νὰ διορθώσουν κάθε γραπτὸ πολλοὶ διορθωτὲς. Γιατὶ ἂν κανένας βαθμὸς, μόνος του, δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πραγματικὴν ἀξία ἐνὸς διαγωνισμοῦ, προβλέπει κανεὶς μιὰ καλύτερη προσέγγισιν στὸν πραγματικὸν βαθμὸ ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξεταστῶν εἶναι μεγαλύτερος. Λογάριασαν ὅτι γιὰ νὰ ἔχουν ἕνα «πραγματικὸν βαθμὸν», ἕνα βαθμὸ πραγματικὰ τέλειον,

ἔπρεπε νὰ συγκεντρώσουν 127 διορθωτὲς γιὰ τὴν φιλοσοφίαν, 78 γιὰ τὴν Γαλλικὴν ἔκθεσιν, 13 γιὰ τὰ μαθηματικά... Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐπεξεργασία ἀποτελεῖ πρακτικὴ λύσις;

Μένουν δύο ἄλλα μέσα, ἢ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ μέσο ποὺ προτείνουν οἱ Ἀγγλοσάξονες: νὰ ἀντικαταστήσουμε τὶς καθιερωμένους ἐξετάσεις μὲ ἐξετάσεις ἐνὸς τύπου ἐντελῶς διαφορετικοῦ, ποὺ νὰ περιλαμβάνῃ ἕνα μέτρο ἀντικειμενικὸ τῶν γνώσεων ἢ τῶν ἱκανοτήτων τῶν υποψηφίων ἢ ἂν θέλομε νὰ μείνουμε σὲ συνειθισμένον σύστημα καὶ νὰ ὑποβάλλομε τὴν τέχνην τῶν ἐξετάσεων σὲ ὁρισμένους κανόνες, σὲ ὁρισμένα δόγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούν ἀπὸ κοινὸν νὰ ἐμπνεύονται οἱ διάφοροι διορθωτὲς.

Ἡ ἀποστολὴ Κάρνεϋ εἶχε τὴν ἐμπνευσιν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κάθε ἐξεταστὴ νὰ ὑποδείξῃ τὶς ἀρχὰς ποὺ διηύθυναν τὶς ἐκτιμήσεις του. Διεπίστωσαν ὅτι αὐτὲς οἱ ἀρχὰς εἶναι ἐντελῶς διαφορετικῆς: ὁ ἕνας ἀποβλέπει στὴν ἐφύσιν, ποὺ ἀποκαλύπτει τὸ γραπτὸ, ὁ ἄλλος στὴ γνώσιν, ὁ ἄλλος στὴν διατύπωσιν ἢ στὴν ὁρθογραφίαν...

Ὁ ἕνας διακηρύσσει ὅτι ὁ «βαθμὸς» ποὺ δίδεται ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ συμπάθεια ἢ τὴν ἀντιπάθεια ποὺ δημιουργεῖται μεταξὺ τοῦ ἐξεταζομένου καὶ τοῦ ἐξεταστοῦ, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνάγνωσιν τοῦ γραπτοῦ.

Πρέπει νὰ καταλήξουμε νὰ δώσουμε στοὺς διορθωτὲς μαθήματα δοκιμασιολογίας γιὰ νὰ ἀπογεύουν τὰ λάθη ποὺ ὀφείλονται στὴν «προσωπικὴν τους ἐξίσωσιν»; Ἴσως κατὰ κάποιον μέτρο. Ὡστόσο ἡ ἔρευνα μᾶς μαθαίνει ὅτι διορθωτὲς ποὺ χρησιμοποιοῦν τὶς ἴδιες ἀρχὲς πραγματικοῦ μεταξὺ τῶν διαφορῶν σημαντικῶν.

Ὅσοδήποτε αὐτὸ τὸ πρόβλημα πρόκειται νὰ συνειδητοποιηθεῖ ἀπὸ τὶς σχολικὰς ἀρχὰς, ποὺ ἔχουν καθῆκον νὰ τὸ μελετήσουν καὶ νὰ τὸ λύσουν. Θίγεται ἕνα ζήτημα στοιχειώδους δικαιοσύνης. Δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ χρησιμοποιοῦν, γιὰ νὰ μετρεθῇ τὴν ἀξία ἐνὸς υποψηφίου, ἕνα ἐλαστικὸν μέτρο τοῦ ὁποῦν τὸ μήκος ἀλλάζει ἀνάλογα μὲ τὸ χέρι ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ. Δὲν πρέπει ἡ τύχη μιᾶς ἐξετάσεως—καὶ εἶναι συχνὰ ἡ τύχη μιᾶς δόξακλῆρος ζωῆς—νὰ εἶναι σὴν διάθεσιν ἐνὸς διορθωτοῦ, ποὺ χρησιμοποιεῖ ἕνα ἰδιόρρυθμον τρόπο νὰ βαθμολογεῖ ἢ ποὺ ἴσως ἔχει ἀπλῶς τὰ νεῦρα του.

(Μετάφρ. Χ. Π.) E. CLAPARÈDE

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Του HENRI PIERRON

Το πρόβλημα της διανοητικής ανάπτυξης και ιδιαίτερα οι σχέσεις της με την εϋφυΐα, είναι ένα πρόβλημα γενικής ψυχολογίας. Άλλα το πρακτικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει στον τομέα της παιδαγωγικής, μας κάνει να την αντιμετωπίζουμε από την άποψη των τεχνικών εφαρμογών.

Και η άποψη αυτή είναι γόνιμη για την έπιστήμη των διανοητικών λειτουργιών. Η ψυχολογία είναι ελάχιστα απηλαγμένη από τον τομέα τον καθαρά φιλοσοφικό, ώστε να μην έχει να κερδίσει πολλά, υποβάλλοντας τις αντιλήψεις της στις επικυρώσεις της πείρας.

Γιατί η διαφορά μεταξύ της φιλοσοφίας και της έπιστήμης είναι κατά βάθος ζήτημα έπαληθευσης. Στη φιλοσοφία, όπου η λογική συνέπεια είναι αρκετή όταν εξετάζουν το άπειρο ή την αιωνιότητα σχετικά με την τελική μοίρα ή την καταγωγή του κόσμου, δεν έχουν να φοβηθούν αυτό που φοβάται ο μηχανικός υπολογίζοντας την άντοχη μιας γεφύρας, ή ο χημικός προσδιορίζοντας τις συνθήκες της σταθερότητας μιας έκρηκτικής ύλης, όπου το λάθος θα εκδηλωθεί με μια τέτοια «έπαληθευση», όπως είναι μια κατάρρευση ή μια άπροσδόκητη έκρηξη. Όταν λοιπόν, προσδιορίζουμε τους νόμους της διανοητικής ανάπτυξης για να βγάλουμε παιδαγωγικούς κανόνες, το λάθος προκαλεί έπαληθεύσεις και η πρακτική έπιτυχία προσφέρει ως αντίλαγμα μια έγγυηση της αξίας των θεωρητικών συμπερασμάτων, όπως στις άλλες έπιστήμες της φύσεως.

Πρέπει λοιπόν, σε ένα βέβαιο τομέα, ν' αντιμετωπίζουμε με σύνεση τις υποθέσεις που δεν έχουν ακόμη έπαλητευτεί αλλά να βλέπουμε με έμπιστοσύνη τα δεδομένα, που έχει έπιβεβαιώσει η πρακτική πείρα.

Η βιολογία μας έχει ήδη αποδείξει ότι ο άνθρωπος, που μας απασχολεί ή πνευματική του ανάπτυξη, είναι ένας οργανισμός και σαν τέτοιος, αποτελεί μια γενική ένότητα, ένα σύνολο, στο οποίο δεν μπορεί κανείς να ξεχωρίσει τις λειτουργίες παρά με τρόπο προσωρινό και σχηματικό, για τις εύκολες της μελέτης. Και όπως όλα τα άλλα ζωντανά πλάσματα, ο άνθρωπος δεν μπορεί να θεωρηθεί, σαν κάτι τα άφηρημένο (in abstracto) και απομονωμένο από το περιβάλλον όπου εξελίσσεται, με το ο-

ποίο είναι στενά δεμένος, περιβάλλον ιδιαίτερα περίπλοκο, εξ αίτιας της κοινωνικής ζωής της ανθρωπότητας.

Το ν' αντιμετωπίζει κανείς τη διανοητική ανάπτυξη, σημαίνει να εξετάζει κάτω από ένα ώρισμένο πρίσμα, τη γενική ανάπτυξη ενός οργανισμού, που είναι συγχρόνως ένα μέλος ενός συνεταιρισμού μιας κοινωνικής ομάδας.

Ας πάρουμε τον οργανισμό αυτό-στη γέννησή του, τη στιγμή που τελειώνει η παρασιτική φάση της ανάπτυξης σε βάρος του μητρικού οργανισμού, και όπου, πρόκειται να καθιερωθούν άμεσες σχέσεις με το φυσικό και κοινωνικό κόσμο.

Όταν γεννηθεί, το παιδί παρουσιάζει άμέσως ένα ώρισμένο αριθμό από ενεργητικότητες. Οι ανακλαστικές και ενστικτώδεις ικανότητές του είναι πολύ πιο ανεπτυγμένες από όσο έπίστευαν πρό πολλού, γιατί ήταν επηρεασμένοι από την έμπειρη φιλοσοφία, που θεωρούσε την άποκτηση γνώσεων από την πείρα, μια παγκόσμια έξεργασία.

Υπάρχει ολόκληρος κληρονομικός έξοπλισμός που λειτουργεί άμέσως από τις πρώτες ημέρες της ζωής, όπως διεπίστωσε η δεσποινίς Μαργαρίτα Γκρέυ Μπλάντον, με τη συστηματική εξέταση πολλών εκατοντάδων νεογεννητών.

Η πολύπλοκη ενεργητικότητα του θηλασμού με το βύζαγμα, τις συναφείς κινήσεις του στήθους (σχετικά με την ανακλαστική κίνηση του χουφτιάσματος που προκαλείται για κάθε έρεθισμα του καρπού του χεριού) έπιτρέπει στο παιδί να τρέφεται με το μητρικό γάλα, ενώ ο παρασιτισμός της έμβρυώδικης ζωής αντικαθίσταται από τον ενεργητικό παρασιτισμό της νηπιακής ηλικίας.

Και άμέσως, από τις πρώτες ώρες, διαπιστώνει κανείς, ενεργητικότητες που έχουν ένα σχετικό ρόλο, όχι μόνον απέναντι του φυσικού κόσμου, αλλά ακόμη απέναντι του κοινωνικού, ή τουλάχιστον του οικογενειακού, όπως τα κλάμματα και οι φωνές, μαζί με το ξάφνιασμα από τον κρότο (το οποίο φανερώνεται άπο-τε με καθυστέρηση 2 ή 3 έβδομάδων) ή με τον στρίψιμο του κεφαλιού, που έχει σκοπό να προστατεύσει την άναπνοή, όταν βάζουν το παιδί με το πρόσωπο στο μαξιλάρι.

Ωρισμένες αντιδράσεις, γενικά πιο άργοπορημένες, μπορούν να παρουσιαστούν με τρόπο πολύ πρόωρο, όπως η προσήλωση του βλέμματος σε ένα φως

που άναψε ξαφνικά, ή κίνηση των ματιών που ακολουθούν το δάκτυλο, όταν μετακινείται κοντά στο πρόσωπο, (που παρατηρείται σύμφωνα με τον Preyer την 23 ήμερα και την 100ην σύμφωνα με τον Stanley Hall), ή συνάφεια των αντι-κειμένων κλπ.

Δεν πρόκειται έδω για έμπειρικές προσαρμογές, αλλά για λειτουργίες που συγγενεύουν με «έγκαταστάσεις» που είναι προετοιμασμένες στο νευρικό σύστημα του νέου οργανισμού, συνήθως σε στάδια όπου οι άποκτήσεις γνώσεων δεν είναι ακόμη δυνατές. Εκείνο που κάνει έντύπωση, όταν δεν ικανοποιείται κανείς με τη μονογραφία μιας μοναδικής περίπτωσης, ή το πολύ δυο ή τριών, όπως έκαναν οι πρώτοι ψυχολόγοι της παιδικής ηλικίας, είναι η μεγάλη ποικιλία σχετικά με την ηλικία κατά την οποία έμφανίζεται ή μια ή ή άλλη μορφή ενεργητικότητας.

Η κίνηση του βλέμματος, που ακολουθεί ένα αντίκειμενο, θεωρήθηκε ότι είναι άποτέλεσμα άποκτησης πείρας, από παρατηρητές που δεν είχαν διαπιστώσει μια τέτοια μορφή αντίδρασης παρά ύστερα από πολλές έβδομάδες ή μήνες. Άλλα συναντάται κάποτε, όπως είπαμε, μερικές ώρες μετά τη γέννηση.

Αυτό όφειλεται στο ότι η ταχύτητα της έμβρυϊκής ανάπτυξης δεν είναι πάντοτε η ίδια και γιατί η γέννηση, ή καλώς έννοουμένη, μπορεί να γίνει όταν η διαφοροποίηση του οργανισμού και ιδιαίτερος του νευρικού του συστήματος, είναι άσύμμετρα προχωρημένη.

Μπορεί κανείς να μιλήσει για πρωιμότητα στο νεογέννητο γιατί για τους έν-νεα μήνες πραγματικής ζωής, υπάρχει μια ώρισμένη ηλικία ανάπτυξης, ανάπτυξης φυσικής (ή κατάστασης των μαλλιών είναι αυτό που κάνει περισσότερη έντύπωση από την άποψη αυτή) και δεν θα φθάσουμε στο σημείο να πούμε με μια ώρι-σμένη διανοητική ηλικία, αλλά τουλάχιστον μια ώρισμένη νευρική ηλικία.

Η εξέταση των αντιδράσεων στα νεο-γέννητα θα έπιτρέπει τώρα—αν είχαν ό-ρισει, σε άρκετο αριθμό περιπτώσεων, μέσους όρους—να διαπιστώσουμε προ-όδους ή καθυστερήσεις.

Άλλα δεν ενδιαφέρονται γενικά για την ανάπτυξη παρά μόνον για τις μετα-γενέστερες φάσεις της και χαρακτηρί-ζουν πρωιμότητα ή καθυστέρηση ανάλο-γα με το χρόνο έμφανισης ώρισμένων χαρακτηριστικών λειτουργιών, όπως εί-ναι η έμφάνιση του πρώτου δοντιού, ά-πό τη φυσική (σωματική) άποψη, τα πρώ-τα βήματα ή οι πρώτες λέξεις, από τη νευρική ή διανοητική άποψη.

Μια προσεκτική εξέταση μας κάνει να προσδιορίσουμε ένα άρκετά μεγάλο

αριθμό κρίσιμων ήμερομηνιών.

Έτσι η ικανότητα του βρέφους να προτάξει το χέρι, να το αντίληφθεί, να το χρησιμοποιήσει όχι πιά κατά το διά-στημα των ανακλαστικών αντιδράσεων αλλά στις ψηλαφσεις που χαρακτηρίζουν την ψυχολογική συμπεριφορά στα πρώτα της στάδια, παρουσιάζεται στον 40 ή 50 μήνα, και καλύτερα για το ένα χέρι παρά για το άλλο. Ο Τουρνέ, σημειώνει, σε ένα παιδί, την προσοχή στο δεξι χέρι την 115η ήμερα και στο άριστερό τη 141η.

Αυτή η διαφορά όφειλεται στην άσυμ-μετρία της σχετικής με την ταχύτητα της νευρικής ανάπτυξης. Οι αίσθητικο-κινη-τήριοι όδοι που συνδέουν το χέρι με τον έγκέφαλο, όπου έδρεύει η ψυχολογική συμπεριφορά, δεν είναι σε θέση να λει-τουργήσουν άμέσως μόλις γεννηθεί το παιδί.

Η άναγκαία ώριμότητα για τη δράση τους, πραγματοποιείται κατά το διάστη-μα των πρώτων μηνών. Και μόνον όταν άποκατασταθεί η έπικοινωνία το χέρι καθορώνει να έκτελεί συνειδητά, τις κι-νήσεις που έκανε κατά το διάστημα των προσπαθειών μιας προσωπικότητας που δημιουργείται. Αν συμβάλει αυτό πρω-τα για το δεξι χέρι, είναι γιατί η ώρι-μότητα έτελειωσε πρώτα στο δεξι μέρος.

Ένα ανάλογο γεγονός άποκαλύπτει την άποκατάσταση, όσον άφορά τα κα-τώτερα μέλη, της κινητήριας γραμμής της πυραμίδας που μεταδίδει τα έκούσια έ-ρεθίσματα: Μια ώρισμένη αντίδραση έκ-τάσεως των μεγάλων δακτύλων στον έ-ρεθισμό του πέλματος του ποδιού (ση-μείο του Μπαμπινσκου) φανερώνει μια πα-θολογική βλάβη της γραμμής της πυρα-μίδας, όπως π.χ. στην ήμιπληγία, ενώ η κανονική αντίδραση είναι μια αντίδραση λυγίσματος.

Το νεογέννητο, λοιπόν, παρουσιάζει σημείο του Μπαμπινσκου, από άνεπάρκεια στην ανάπτυξη της γραμμής της πυρα-μίδας. Όταν αυτή φθάσει στην ώριμότη-τά της, η κανονική αντίδραση του λυγί-σματος, λειτουργεί, νωρίτερα από τη μια πλευρά, παρά από την άλλη. (Την 181η ήμερα δεξιά και την 192α άριστερά, σύμ-φωνα με μια παρατήρηση του Τουρνέ).

Πολλές αυτόματες ενεργητικότητες, ένστικτώδεις ή ανακλαστικές, που άπο-τελούν μέρος του κληρονομικού έξοπλι-σμού του παιδιού, δεν μπορούν έτσι να λειτουργήσουν, παρά μόνον όταν οι νευ-ρικές ίνες με τις όποιες το έχει έφοδιά-σει ο κληρονομικός μηχανισμός, φθάσουν σε ένα σημαντικό στάδιο εξέλιξης. Η άργοπορία λοιπόν, της λειτουργίας, δεν δείχνει καθόλου ότι πρόκειται για ένέ-ργειες που άποκτήθηκαν με τη μάθηση.

Φαντάζονται π.χ. ότι το παιδί πρέπει να μάθει να βαδίζει. Σ' αυτό έχουν λά-

ΠΡΟΤΥΠΑ Σ' ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Του AD. FERRIERE

Οι σελίδες που ακολουθούν γράφτηκαν το Δεκέμβριο του 1938 κατόπιν της αίτησής του Ισπανού παιδαγωγού Lorenzo Luzuriaga που είχε τότε καταφύγει στην Αγγλία και είναι σήμερα καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Tucuman στην Αργεντινή Δημοκρατία. Φαίνεται ότι και σήμερα είναι χρήσιμες παρ' όλα τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν από την εποχή εκείνη και η Ευρώπη βρίσκεται σε ανασυγκρότηση.

Αυτό συμβαίνει γιατί το πρότυπο σχολείο είναι μια παντοτινή πραγματικότητα. Δεν είναι πραγματικά άρκετο να μιλάει κανείς για «πρότυπες μεθόδους» δηλ. ενέργειες που οδηγούν το μαθητή να παίρνει ενεργό μέρος στην απόκτηση του διδασκόμενου υλικού.

Ο όρος «πρότυπο σχολείο» σημαίνει, όπως θα δούμε, πολύ περισσότερο απ' αυτό, εφ' όσον ή μισοδικτατορική θέληση του ενήλικος στο σχολείο, έχει πρόθεση να υποκαταστήσει την επιθυμία του παιδιού για τη ζωή, την επιθυμία για τη μάθηση, την προσπάθεια για τη δημιουργία, που βασίζονται σε ζωντανά ενδιαφέροντα, που είναι ριζωμένα μέσα του.

Στις χώρες που έμειναν ελεύθερες ακόμη και κατά τη διάρκεια του μεγάλου πολέμου πραγματοποιήθηκαν μεγάλες προόδους από το 1938. Θα αναφέρω μόνον από μνήμης το νέο σχολικό νόμο της Αγγλίας, ¹ του 1944 που έμπηξε σε ισχύ, την 1ην Απριλίου του 1944 (Γαλλική έκδοση του διεθνούς γραφείου Αγωγής της Γενεύης) και τη σχολική μεταρρύθμιση της Νέας Υόρκης ² που εξαπλώνεται σε μια πόλη που έχει 7 εκατομμύρια κατοίκων. Ο κ. Ρενέ Καπιτάν τα υπέδειξε

έξ' άλλου στο σύγγραμμά του που αφιέρωσε στις ασχολίες της επιτροπής για τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης και το δημοσίευσε στο Αλγέριο το 1944.

Το VIIο Συνέδριο του διεθνούς συνδέσμου για τη νέα Αγωγή που συνήλθε στο Ann Harbor στις Ηνωμένες Πολιτείες τις 6-12 Ιουλίου 1941 έφερε επίσης μαρτυρίες για τις κατακτήσεις του Προτύπου σχολείου στις δυο Αμερικές. Οι περισσότερες από τις εργασίες αυτές, αξίζει να μνημονεύουν εδώ. Στην Ελβετία, ακόμη, δεν έμειναν χωρίς δράση. Ο συγγραφέας των σχεδίων αυτών, έκανε μια έρευνα σε 72 πρότυπες τάξεις της χώρας.

Τα αποτελέσματα των επαφών με πολυάριθμους δασκάλους και δασκάλες των δημοσίων σχολείων, τον δέχτηκαν στην έκδοση ενός βιβλίου «Τα παιδιά μας και το μέλλον της χώρας» που εκκκλοφόρησε το 1942.

Μερικές σελίδες από τη φιλοσοφική του εφημερίδα εκκκλοφόρησαν το 1943 με τον τίτλο: «Απελευθέρωση του ανθρώπου» στη Συλλογή «Πράξη και Σκέψη» του Ch. Baudouin και Desplanque. Παρουσιάζει εξ' άλλου ένα σχεδιάγραμμα που περιέχει τη φιλοσοφία του Ένός και του Πλήθους που αποτελεί τη βάση, το υπόβαθρο, των έργων του, πριν από σαράντα χρόνια. Τέλος τον Απρίλιο του 1945, οι Εκδόσεις της Μπακονόρ στο Νιου-σατέλ, έδημοσίευσαν ένα σύντομο έργο του «Σπίτια μεταπολεμικών παιδιών» που θα μπορούσε κανείς να τα τιτλοφορήσει: «Αυτό που πρέπει να ξέρει κάθε παιδαγωγός ή μαθητευόμενος παιδαγωγός».

Περισσότερο από κάθε άλλη φορά, πραγματικά, αυτό που ονομάζουν ή «Νέα Αγωγή» πρέπει να θριαμβεύσει απέναντι της εκπαίδευσης όπως την έννοούσαν από το 1880. Πρέπει να δώσει σ' αυτή που ίσχυε πριν από την ήμερομηνία αυτή, μια πνευματική πνοή, που αποτελεί το μόνο οικοδομικό υλικό των ψυχών και που εκφράζεται με τον τύπο «αγαπάτε τον πλησίον σας», ν' αγαπάτε όχι μόνον με λόγια ή μόνον με καλή πρόθεση, αλλά με έργα, μέχρι τη προσωπικής θυσίας αν είναι ανάγκη. Οι άνδρες και οι γυναίκες της Αντίστασης — στη Γαλλία, την Ολλανδία, τη Νορβηγία και στις άλλες κατεχόμενες χώρες από τα δικτατορικά στρατεύματα, — το αισθάνθηκαν και το έννοιωσαν καλά.

Στην ψυχολογική επιστήμη, που γεννήθηκε μετά το έτος 1880, η Νέα Αγωγή πρέπει να δανείσει μια διπλή διδασκαλία... Πρέπει να απαρνηθεί ολοκληρωτικά και να σβύνει τις συνηθειές που αντίτιθενται στην ελευθερία του

ανθρώπου, τις μεθόδους που είναι αντίθετες στη ζωτική αυτή πνευματική όρμη, που αποτελεί τον δυναμικό πυρήνα του ατόμου — παιδιού και εφήβου — και που τρέφεται κατά το διάστημα της ανάπτυξης με το πλήθος των συγκεκριμένων δοκιμασιών που έζησε. Έξ' άλλου η Νέα Αγωγή πρέπει να αποβλέπει στο να περάσει το πρότυπο σχολείο από την ιδέα στην πράξη, από την ιδανική κατάσταση, στην κατάσταση της ενσωμάτωσης και της πραγματικότητας.

Βεβαίως αυτό θα είναι μακροχρόνιο. Αλλά δεν είναι άφορητη για να παραιτηθεί κανείς από μια τέτοια προσπάθεια.

Η ήττοπάθεια στην υπόθεση αυτή, που άφορα την παιδική ηλικία και το μέλλον, θα ισοδυναμούσε με αυτοκτονία. Πρέπει λοιπόν να ετοιμασθεί μια νέα σχολική νομοθεσία, που θα κάνει δυνατή την πρόοδο. Πρέπει να προετοιμάσει κανείς δασκάλους, εκατομμύρια δασκάλους. Πρέπει να ανακαλύψει, να ενώσει, κατόπιν να διαμορφώσει, αν είναι ανάγκη, χιλιάδες καθηγητών που να γίνουν αυθεντικές στις περιοχές της ανθρώπινης φιλοσοφίας και της γενετικής ψυχολογίας, ικανοί από τη στιγμή εκείνη να διαμορφώσουν εκπαιδευτικούς του μέλλοντος. Βλέπουμε λοιπόν ότι Νομοθεσία, προγράμματα, μέθοδοι, στρατιά διδασκάλων και Πανεπιστημίων, όλα πρέπει να μπουν σε ενέργεια. Γιατί διδάσκει κανείς όπως διδάχθηκε και οι άνθρωποι που έχουν κακά διαμορφωθεί είναι αδύνατο να διαμορφώσουν τις μέλλουσες γενεές, σύμφωνα με τις θεωρίες και τους νόμους της σωματικής, της διανοητικής, της κοινωνικής και της πνευματικής υγείας.

Μπροστά σε ένα κόσμο που αίμορραγει ακόμη από τις πληγές που όφειλονται στον πόλεμο, στη διάθεση μιας επικίνδυνης αναρχίας, μπροστά στην παιδική ηλικία, που έμαθε συστηματικά να ψεύδεται, να κλέβει, να υποκρίνεται, να έχει βλέψεις καθαρά εγωιστικές, οι πνευματικές και οι ατομικές μέθοδοι του παρελθόντος θα ήταν ολέθριες, λόγω ολέθριες και όχι απλώς άπραγματοποίητες γιατί βασίζονται στη δύναμη του ενήλικος, στην εξουσία — με την κακή σημασία της λέξεως — του δασκάλου. Αυτό δεν το θέλει πια η νεολαία.

Χρειάζεται πριν απ' όλα μια θεραπευτική. Όπως βλέπει κανείς να διαδέχεται σιγά σιγά την παλιά ιατρική θεραπεία, ο νεοιπποκράτισμός, όπου ο γιατρός περιορίζεται στο να παρέχει την υποστήριξη του στους έσωτερικούς δυναμικούς του άρρώστου, που τείνουν αυτόματα να του επαναφέρουν την ισορροπία και την υγεία, έτσι και το πρότυπο σχολείο, εύνοει τις υγιείς ενέργειες του παιδιού. Αιτές οι βαθιές δυνάμεις πρέπει να έχουν για δικαιολογία βάσεις μη υγιείς, ακοινωνητες ή αντικοινωνικές που έχουν κατορθώσει να ριζώσουν μέσα του.

Ολόκληρο το οικοδόμημα του πολιτισμού απειλείται όταν δεν υπάρχει μια πίστη καθαρά

θηρησκευτική, μια πίστη που εκδηλώνεται με την εμπιστοσύνη, που έχει παραχωρηθεί όχι μόνον στον άνθρωπο-ζώον, που οι Γραφές αποκαλούν στην Ελληνική, σαρξ — αλλά στο πνεύμα που είναι το μόνο ικανό να έμψυχώσει τη σάρκα.

Αυτό το πνεύμα, αυτή η θεία πνοή, που είναι γι' αυτόν ο χυμός και ο έσωτερικός δυναμισμός, έχει φανερωθεί τελευταία.

Εμπρός λοιπόν και με θάρρος!

Η αντίσταση εναντίον του εξωτερικού έχθρου, του έχθρου της χθές έτελειωσε. Μια άλλη αντίσταση την αντικατέστησε. Η αντίσταση εναντίον των λαθών που δίνουν άφορη στην έρείπωση του ανθρώπου, αυτή που γίνεται προς χάριν της άπελευθέρωσης των δημιουργικών ενεργειών του Πνεύματος.

Νοέμβριος 1945

A. FERRIERE

Σημ. «Ν. ΣΧΟΛΕΙΟΥ». Αυτός ήταν ο πρόλογος. Από το επόμενο τεύχος θα αρχίσει η δημοσίευση ολόκληρης της ομώνυμης μελέτης του Ad. Ferrière, παρμένης από το πασίγνωστο σύγγραμμά του «Transferts l' école — des μεταρρυθμίσαμε το σχολείο». X. Π.

Για τις σχολ. εορτές της 25ης Μαρτίου
έκκλωση

A) Γ. ΣΑΚΚΑ—Δημ.λου (Α' βραβείον
διαγων. αναγνωστικών)

«ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ»
Πλήρη προγράμματα για τις εορτές της
25ης Μαρτίου και 28ης Οκτωβρίου
Με 30 δραματάκια, σκέτες, επιθεωρήσεις
διαλόγους, ταμπλά βιβάν, ποιήματα κλπ.
και με τεχνικές οδηγίες

Για το στήσιμο της σκηνής, για τα κοστούμια, για το μακιγιάζ και για τη δημιουργία των τρών (βροχή, κεραυνός, χιόνι, ξημέρωμα σούρουπο κλπ.
ή πρωτοτυπία και ο πλούτος του θα σας
καταπλήξουν

B) ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΠΟΓΓΗ θεατρικού συγγραφέως—καθηγητού

«ΑΠ ΤΑ ΚΟΚΚΑΛΑ ΒΓΑΛΜΕΝΗ»....

Για την 25η Μαρτίου και την Κύπρο
4 Δραματάκια και σκέτες

Επί πλέον διάλογοι, ταμπλά βιβάν, ποιήματα δοσμένα από την άφθαστη πέννα του Μπόγγη ενός από τους κορυφαίους θεατρικούς συγγραφείς μας.

Τα σκέτες ανεβαίνουν εύκολα και είναι για πολλά παιδιά.

Αυτά τα δύο βιβλία θα σας εξασφαλίσουν μια άνευ προηγουμένου σχολική παράσταση

Τιμή έκαστου δρχ. 20—Γράφατέ μας:
Αδαν. Πούντζα Σταδίου 31—Αθήνας ή
Διον. Μπάκον Κατούνη 28 Θεσ/νίκη.

1. Ο Νόμος αυτός δημοσιεύτηκε στο περιοδικό μας τεύχος σελ.

2. «Η Σχολική Μεταρρύθμιση στη Ν. Υόρκη» δημοσιεύτηκε στο περιοδικό μας τεύχος σελ.

θος. Ξέρουμε ότι το βάδισμα εξαρτάται από ένα αυτοματισμό, του μυελού. Μόλις γίνουν δυνατές οι λειτουργίες της ισορροπίας με την ανάπτυξη των συνδέσμων και των κέντρων, το παιδί βαδίζει μόνο του, έντελως φυσικά, και είναι καλύτερα ν' αφήσουμε να έλθει η ώριμότητα στον τομέα αυτό, όπου η διδασκαλία είναι άχρηστη και δεν μπορεί να έχει παρά καταστρεπτικά αποτελέσματα.
(Συνεχίζεται)

(Μετάφραση Χ.Π.) HENRI PIERRON

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Του ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Στο υπαριθ. 61—62 τεύχος σελ. 5—10 αναπτύξαμε λεπτομερώς τι πρέπει να διαβάσουν οι υποψήφιοι για τη μετεκπαίδευση σχετικά με τα θέματα 1) της *Εκδόσεως ιδεών* και 2) της *ψυχολογίας του παιδιού*.

Σήμερα θα μιλήσουμε για τα υπόλοιπα δυο θέματα ήτοι 3) τα *φυσιολογικά* και 4) τη *Διδακτική*.

ΤΑ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

Ο διαγωνισμός στα φυσιολογικά αποβλέπει να ξεαναγκάσει τους υποψηφίους να μελετήσουν άλλη μιὰ φορά συστηματικά ολόκληρη την ύλη των φυσιολογικών και των φυσικών που διδάσκονται στο Δημοτικό σχολείο. Ο νόμος επιτρέπει στην εξεταστική επιτροπή να θέσει και θέμα προς διαπραγματάτευση κάποιο ζώο ή φυτό από τη Ζωολογία ή φυτολογία όλων των τάξεων ή κάποιο πείραμα ή θέμα από τη Φυσική Πειραματική και χημεία. Συνήθως ή εξεταστική επιτροπή βάζει θέματα από τη Ζωολογία ή Φυτολογία. Σπάνια από την Πειραματική Χημεία ή την ορνιθολογία. Τίποτε όμως δεν αποκλείεται. Άς έχουν λοιπόν, γνώσιν οι φύλακες. Κι άς είναι σε όλα προετοιμασμένοι.

Γεννάται τώρα το ερώτημα: τί προετοιμασία πρέπει να κάνουν στα φυσιολογικά;

Απαντούμε:

— Πρώτα-πρώτα είναι ανάγκη να καταστρώσουν *ένα διάγραμμα* έρευνας και εξέτασης για κάθε θέμα ήτοι θα χρειαστούν *πέντε διαγράμματα* α) ένα για τα φυτά, β) ένα για τα ζώα, γ) ένα για τα ορνιθία, δ) ένα για τα θέματα της φυσικής πειραματικής και ε) ένα για τα θέματα της χημείας. Γιατί αλλιώς θα εξετάσουμε το φυτό, αλλιώς το ζώο, το ορνιθό, το πείραμα της πειραματικής ή το φαινόμενο της χημείας. Την κατάστροψη ιδιαίτερων διαγραμμάτων εξέτασης των θεμάτων αυτών θεωρούμε χρήσιμη για να μην πελαγοδρομούμε και γράφομε εμπειρικά το διαγωνισμό μας, όποτε ελάχιστες ελπίδες επιτυχίας έχουμε. Έμεις τουλάχιστο όταν επρόκειτο να περάσουμε από το σχετικό διαγωνισμό είχαμε προετοιμαστεί σχετικά κι έτσι όποιο θέμα κι αν μας έβαζαν θα μπορούσαμε να το αρχιτεκτονίσουμε στα γενικά και ειδικά του πλαίσια. Αν τύχαινε να ήταν πολύ γνωστό θα ήταν παιγνίδι ή διαπραγματεύση του. Αν τύχαινε και έβαζαν δύσκολο θέμα ή θέμα που δεν έτυχε να διαβάσουμε ειδικά τότε το διάγραμμα θα μας υποβοηθούσε. Θα γράφαμε πρώτα ό,τι ξέραμε και κατόπι θα «γεμίζαμε» τα κενά σημεία με τη φαντασία ή τη διαίσθησή μας. Όταν έχεις μπροστά σου το αρχιτεκτονικό σχέδιο του σπιτιού σου μπορείς να προχωρήσεις στην ανοικοδόμησή του έστω και τμηματικά. Όταν όμως σου λείπει το σχέδιο του αρχιτέκτονα ή του μηχανικού δεν κάνεις τίποτε.

Έμεις, λοιπόν, κρίνουμε σκόπιμη την κατάστροψη τέτοιων σχεδιαγραμμάτων για τη διαπραγματεύση της ύλης των φυσιολογικών. Τα σχεδιαγράμματα αυτά δεν θα είναι πάγια καλούπια για να εφαρμόζονται υποχρεωτικά σε όλα τα θέματα. Θα παρουσιάζουν μερικές διαφορές από θέμα σε θέμα και από είδος σε είδος. Όλα όμως θα συγκλίνουν προς ένα σκοπό. Να δώσουν πλήρη περιγραφή του εξεταζόμενου ζώου ή φυτού ή ορνιθού, του φυσικού ή χημικού φαινομένου κλπ.

Τις άρχες που πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κατά την κατάστροψη των σχεδιαγραμμάτων αυτών εξέτασαμε και αναπτύσσουμε στο παιδαγωγικό μας βιβλίο «*Τα φυσιολογικά μαθήματα στο Δημοτικό Σχολείο*», Αθήναι 1954. Υποδείγματα τους δέ θα βρείτε στη σειρά των βοηθητικών μας 1) Φυσική ιστορία (Ζωολογία -

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ ΚΑΛΟ Ή ΚΑΚΟ;

Υπό ΡΗΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ, Δημόλου

Πολλά χρόνια ή εξέλιξη του ψυχικού βίου του παιδιού, οι σχέσεις του με το περιβάλλον, ή συναισθηματική και ή ήθικη διαβίωσή του απασχολούν τους ψυχολόγους και παιδαγωγούς όλου του κόσμου. Γιατί ή διαπαιδαγώγηση του παιδιού από τη πρώτη στιγμή είναι έργο σοβρρό και μεγάλης σημασίας. Ο παιδαγωγός πρέπει απαραίτητα να κατέχη ψυχολογικές γνώσεις και να πλουτίσει αυτές με την άμεση παρατήρηση και τη θεωρητική έρμηνεία της παιδικής ήθικας, να έχει άμεριστο ενδιαφέρον και λεπτή διαίσθηση. Οι προσπάθειες όμως που καταβάλλουμε για να αναπτύσουμε σωματικά, πνευματικά και ήθικα το παιδί ή καλλίτερα, όπως λέγει κάποιος κ. Χαλαμπίδης, να επιτύχουμε τη συνολική ανάπτυξη και άνάταση του ατόμου, μάς έμβάλλουν σε κάποια άπορία. Γιατί δηλ. τόσες φροντίδες, τόσες πολλές προσπάθειες και συνεχείς απασχολήσεις που τόσο χρόνο μάς ξοδεύουν! Μήπως το παιδί δεν γεννιέται καλό και προσαρμοσμένο να το κάνουμε, τέτοιο, ή εάν συμβαίνει το αντίθετο γιατί τόσο διηνη-σμένη προσπάθεια, τόσο ενδιαφέρον; Άς κής προσπάθεια, ότι και στο ζήτημα μὴ φανή περιεργο ότι και στο ζήτημα αυτό έχουν ασχοληθεί πολλοί ψυχολόγοι και παιδαγωγοί κι έχουν διατυπώσει θεωρίες που άλλες υποστηρίζουν την πρόκληση και άλλες υποστηρίζουν την δεύτερη άποψη. Στη σημερινή εποχή όλοι σχεδόν παραδέχονται, έπειτα από πολλές θεωρίες που διετυπώθηκαν για τη δύναμη της άγωγής, ότι και ή κληρονομικότητα παίζει

σπουδαίο ρόλο για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας.

Άλλά έδω κυρίως γεννιέται το πρόβλημα: Αυτές δηλ. οι προδιαθέσεις κατά που τείνουν: προς το καλό ή προς το κακό; Ο Kant υποστηρίζει πως το παιδί γεννιέται κακό και τότε γίνεται καλό, όταν υπάρχει εξωτερική πίεση και του επιβάλλουν κανονισμούς. Η άλλη του Rousseau θεωρία λέγει το αντίθετο, ότι δηλ. το παιδί γεννιέται και τείνει προς το καλό. Είναι ένα άθωο πλάσμα το παιδί, το όποιο όμως παρασύρεται και διαφθείρεται από τη κοινωνία. Το παιδί δεν γεννιέται, όπως λέγει ο Kant, διεστραμμένο αλλά ή κοινωνία το κάνει σιγά-σιγά διεφθαρμένο. Γι' αυτό, λέγει ο Ρουσσώ, κάθε ανατροφή πρέπει να γίνεται έτσι, ώστε το παιδί να διατηρηθή με την αρχική του καλωσύνη. Ο ίδιος ο Αιμίλιος του λέγει ότι γεννήθηκε τέλειος και ότι κάθε κακό που βγήκε έπεται μέσα του ήταν αποκλειστικά έργο των ανθρώπων, της κοινωνίας. Δεν σ'ας φαίνεται όμως, ότι ο Ρουσσώ, άδικεί και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό τον ένήλικα γενικά, έπειδή φρονεί ότι αυτός δεν ενδιαφέρεται για το παιδί, για το όποιο στην πραγματικότητα τόσες προσπάθειες και θυσίες καταβάλλει; Γι' αυτό πιο σωστή βρίσκω τη γνώμη του GILBERT — ROBIN, κατά τον όποιο το παιδί ούτε κακό, ούτε καλό γεννιέται. Μόλις δη το φως εδρίσκεται σε μιὰ ουδέτερη κατάσταση που αργότερα θα διασπασή τα τοιχώματά της και θα παρουσιασθή με

Φυτολογία) Γ' τάξεως, 2) όμοίως Δ' τάξεως, 3) όμοίως Ε' τάξεως, 4) όμοίως ΣΤ' τάξεως, 5) Φυσική Πειραματική και Χημεία Ε' τάξεως, 6) όμοίως ΣΤ' τάξεως. Τα βοηθητικά μας αυτά είναι τόσο πλούσια και έχουν τόσο μελετημένη αρχιτεκτονική στη διαπραγματεύση των θεμάτων τους ώστε μπορούν να αποτελέσουν για σ'ας το υπόδειγμα για την κατάστροψη των δικών σας σχεδιαγραμμάτων. Χωρίς περιαιτιολογία, όσοι συνάδελφοι τα χρησιμοποιήσαν ως πηγή για τη φυσιολογική τους κατάρτιση έγραψαν θαυμάσια στο διαγωνισμό και περωνίας από τα Γραφεία μας, μάς συνεχάρησαν προφορικά και γραπτά. Η μεγάλη επιτυχία των βιβλίων μας αυτών κατά ένα μεγάλο μέρος οφείλεται στον επιστημονικό έλεγχο που τους έγινε από την κ. Φούλα Παπαδοπούλου-Τσίληδρα, κόρη του διασήμου Έλληνα φυσικού Π. Τσίληδρα.

Άλλα χρήσιμα βοηθήματα για τους υποψηφίους είναι κατά τη γνώμη μας οι «εικόνες βίου ζώων και φυτών» του κ. Τσίληδρα, ή μεγάλη Ζωολογία του Γερμανού κ.λ.π. (Στο έρχόμενο τεύχος θα μιλήσουμε για το διαγωνισμό της Διδακτικής).

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΛΑΜΑ

Του μετεκπ(νου δηλ)ου ΧΑΡΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Είναι ίσως μία μικρή διαπίστωση, που έρχεται να δικαιολογήσει μία πεσσιμιστική τοποθέτηση απέναντι στα προβλήματα του κόσμου, ότι η ζωή του ανθρώπου αρχίζει με το κλάμα. Ένα κλάμα όρμητικό κι ακατάσχετο, που βάζει σε σοβαρές έγνοιες τους γονείς και πειρασμό τους ψυχολόγους κι ερευνητές της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Γιατί, τι είναι αυτό το πρώτο παιδικό κλάμα;

Είναι μήπως η πρώτη άψιθυμική αντίδραση στην αϊφνίδια αλλαγή των όρων του περιβάλλοντος, που έρχεται σαν αποτέλεσμα του αισθηματος του ψύχους, που διαδέχεται τη θαλπωρή της έννεαμνης παραμονής στο μητρικό σώμα; Είναι η πρώτη επίκληση στην πηγή της ζωής, στην τροφοδότρα μητέρα, για ικανοποίηση της πρώτης και στοιχειωδέστερης ανάγκης; Είναι ένα από τα μέσα για την ανάπτυξη του θώρακος και των πνευμόνων ή είναι—κατά τη μεταφυσική εξήγηση—η εκδήλωση της οδύνης της προαισθησίας της ψυχής για τα δεινά, που την περιμένουν;

Κάθε μία απ' τις παραπάνω εξηγήσεις είναι φυσικό να δικαιολογεί και να επιβάλλει μία ιδιαίτερη μεταχείριση, μία στάση έντελης διαφοροποίησης στο κάπως περίεργο αυτό ψυχικό φαινόμενο, που σημειώνει την αρχή της εξωμήτριας ψυχικής μας ζωής.

Στην πρώτη περίπτωση επιβάλλεται, σαν μέτρο προνοίας και προστασίας της ψυχικής ισορροπίας του γεννώμενου ανθρώπου, η βελτίωση των όρων που διαδέχονται την κύηση, έτσι που η διαφορά που αναπόφευκτα δημιουργείται ανάμεσα στις δυο καταστάσεις να μειώνεται στο δυνατό ελάχιστο. Αυτό, βέβαια, ως ένα σημείο μόνο είναι κατορθωτό. Μά το κλάμα, σαν μία κατάσταση ανεπιθύμητη κι ενοχλητική, δεν σταματά μόνο στην πρώτη μέρα της ζωής ούτε καν στην πρώτη

βρεφική ηλικία, αλλά με μία συχνότητα, που η κορυφή της καμπύλης της σημειώνεται ανάμεσα στο δεύτερο και τον έκτο μήνα, πιάνει όλη την περίοδο της παιδικής ηλικίας, για να γίνει σπάνιο—όχι ανύπαρκτο—στις κοινές ηλικίες. Καί, καθώς δυναμώνει η σωτηρική ψυχική συγκρότηση του ατόμου, μορφοποιείται σιγά-σιγά και το κλάμα, τυποποιείται, παίρνει μορφή ανάλογη με το σκοπό, που εξυπηρετεί. Γίνεται παράπονο, εκδήλωση πόνου, φόβου, πείσματος, κροκοδειλισμός, συνήθεια....

Στη δεύτερη και τρίτη περίπτωση το κλάμα έρχεται σαν δύναμη δημιουργική, για να παύσει το βιολογικό του ρόλο στην ανάπτυξη του ατόμου και σαν τέτοιο πρέπει όχι μόνο να μην καταπνίγεται αλλά να θεωρηθεί ευτύχημα ή εκδήλωσή του. Γιατί, κατά την αντίληψη αυτή, η φύση φέρνοντας ένα άτομο στη ζωή δεν το αφήνει έντελως άοπλο, μα του δίνει, με το δικό της άμιμτο τρόπο, τα μέσα για νάνηπτυξη και νάνηπαλαίση με τις χίλιες δυο αντιξοότητες, τάμετρητα στοιχεία και όντα που το περιτριγυρίζουν και που του κάνουν σε κάθε στιγμή «κατά μέτωπο» επίθεση, για να πετύχει το καθένα για λογαριασμό του την επιβίωση, την επικράτηση. Έτσι η πρώτη κίνηση στη ρυθμικά επαναλαμβανόμενη κατόπιν ως το θάνατο είσπνοη και εκπνοή γίνεται με το κλάμα και με το κλάμα κατορθώνεται ως ένα σημείο η ισχυροποίηση του αναπνευστικού συστήματος.

Μα πέρ' απ' αυτό κι όσο σε κάθε του εκδήλωση ή μητέρα σπεύδει να ικανοποιήσει την ανάγκη για τροφή του νεογέννητου, το κλάμα αρχίζει να γίνεται όργανο συνειδητά χρησιμοποιούμενο. Η συχνή και άμεση διαδοχή δυο γεγονότων—του κλάματος και της παροχής της τροφής—παίρνει παραπλήσια

μία ώριμμένη μορφή, ανάλογα με τις εξωτερικές επιδράσεις του περιβάλλοντος, τόσο του φυσικού, όσο και του κοινωνικού. Αλλά και εάν γεννιέται καλό ή κακό ή άγωγη χρειάζεται, γιατί το παιδί με κανένα τρόπο δεν μπορεί να ανταποκριθεί μόνο του στις ανάγκες του τις πρωταρχικές. Έξ' άλλου το παιδί δεν σταματά τη ζωή του σ' ένα σημείο, συνεχώς αναπτύσσεται, πρέπει να προσαρμοσθεί στην κοινωνική και ήθικη πειθαρχία.

Και οι θεωρίες που αναφέραμε, δηλ. Kant και του Rousseau, είναι μονομερείς, γιατί αν δεχτούμε ότι το παιδί γεννιέται και τείνει προς το καλό, το φυσικό, με

τις φροντίδες μας τις πολλαπλές και τις ανιοδιοτελείς προσπάθειές μας, το άμεριστο ενδιαφέρον μας, θα γίνει ακόμη καλλίτερο. Εάν πάλι συμβαίνει το αντίθετο, η άγωγη θα εμποδίσει το παιδί να παρασυρθεί από τις ζωώδεις όρμές του και θα το συνηθίσει να υποτάσσεται στα παραγγέλματα της λογικής. Και στη μία και στην άλλη περίπτωση τίποτε δεν χάνομε. Η άγωγη είναι αναγκαία όπως και η αναπνοή μας, γιατί ο άνθρωπος είναι το μοναδικό πλάσμα του Θεού επί της γής που έρχεται άπροετοίμαστο και έχει ανάγκη από παιδεία και μόρφωση.

ΡΗΝΑΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

μορφή, μοιάζει κάπως με τα «εξερτημένα άνακλαστικά». Στο οργανικό αίσθημα της πείνας το παιδί απαντά με το κλάμα και περιμένει το έπακόλουθο: την τροφή.

Όσο εδρώνεται ο όριζοντας των διαφορών του παιδιού κι όσο οι ανάγκες του πληθαίνουν και οι επιθυμίες του στρέφονται σε όλο και πιο πολλά πράγματα, το κλάμα χρησιμοποιείται κατ' αναλογία και για «την επίτευξη κι αυτόν των άλλων σκοπών κι από κεί και πέρα αρχίζει η τραγωδία των γονιών, που χωρίς να το καταλάβουν έδωσαν στο παιδί τους με την ως τώρα συμπεριφορά τους απέναντί του ένα όπλο τόσο αποτελεσματικό και άκαταμάχητο, ώστε μπροστά του να εξουθενώνεται και η πιο γρανιτένια θέληση. Γιατί είναι αλήθεια πως το κλάμα και τα δάκρυα, καθώς κυλούν σαν διαμαντένιο κόμποι σε μάγουλα τόσα τρυφερά, έγγίζουν την πιο λεπτή χορδή της ανθρώπινης ευαισθησίας, αφού παρουσιάζονται σαν ζωντανή εκδήλωση της πιο βαθιάς ανθρώπινης δυστυχίας.

Τι θα κάνουν οι γονείς, ποιά στάση θα τηρήσουν οι δάσκαλοι απέναντι σ' αυτό το κλάμα; Δυστυχώς οι τελευταίοι καλούνται να πουν τη γνώμη τους, να ενεργήσουν πολύ άργα. Τότε, που οι ρίζες του κακού έχουν προχωρήσει βαθιά. Η καλή μεραξείριση πρέπει ναρχίσει από πολύ νωρίς, από την κύνια, απ' τις πρώτες μέρες της ζωής.

Μα έδω το ζήτημα αρχίζει να περιπλέκεται και τόσο πιο πολύ, όσο το φαινόμενο αυτό, το τόσο απλό με την πρώτη ματιά, αρχίζει να χάνει την απλότητά του εξ αιτίας της ποικιλίας των αιτίων που το προκαλούν. Μια ώριμμένη τάξη και κανονικότητα στις ώρες που θα δίνεται η τροφή, χωρίς καμμία παρέκκλιση—εκτός απ' τις περιπτώσεις ασθένειας, φυσικού πόνου κ.λπ.—θα ήταν μία καλή αρχή, που θα εμποδίζει το φαινόμενο μιας κακής συνήθειας, μιας έξεως και το ριζοβολήμα των τάσεων νεύματος, που συνθέτουν τον εγωϊστικό και άνικανοποίητο χαρακτήρα, τον άπαιτητικό και μίσηρο του αύριανού ανθρώπου. Μια επίσης γεμάτη συνέπεια αλλά και κατανόηση άκαμψια στο πείσμα του παιδιού, θα τώκανε να φτάσει στο συμπέρασμα, πως υπάρχουν κι άλλοι τρόποι, πιο σωστοί, δρόμοι πιο ίσιοι, που οδηγούν στο ποθούμενο αποτέλεσμα.

Θάταν όμως στο έπακρο δύσκολο να συλλάβουμε όλες τις υποσυνείδητες επεξεργασίες, που συντελούνται στα βάθη της ανθρώπινης ψυχής και πού, κατά τον C. Jung, «εξεφεύγουν κι απ' το πιο άνερευνητικό βλέμμα», γιατί αποτελούν τη συνέχιση της ιστορίας της ανθρώπινης ζωής, που «ή χαρακτηριστική της πορεία αποκαλύβεται βαθύτατα». Παίρνουμε για παράδειγμα το κλάμα του παιδιού, που οφείλεται σ' ένα ισχυρό συναισθή-

μα φόβου κατωτερότητας, αδυναμίας για λύση των προβλημάτων της ζωής, αδεξιότητας για προσαρμογή σε νέους όρους. Τέτοιο είναι το κλάμα, που πιάνει μερικά παιδιά όταν ανεβαίνουν στο προκνήμιον για ν' απαγγείλουν το ποίημά τους σε σχολικές γιορτές, όταν αφήνονται μόνα σ' ένα δωμάτιο ή ακούνε μια βροντή. Διακρίνουμε κάτω απ' τις άψιθυμικές αυτές αντιδράσεις την «άνθρωποτητα, που στη ροή του χρόνου αναρίθμητες φορές βρέθηκε σε παρόμοιο αδιέξοδο»¹ κι ακόμα την πρόσφατη ιστορία της γεννήσεως, με τα φυσικά και ψυχολογικά επακόλουθα που τη συνοδεύουν και που η εξέτασή τους θα μάζεφερε πολλή μακρυά... Στις παραπάνω περιπτώσεις προέχει η τόνωση του ήθικου του παιδιού, η ισχυροποίηση του οργανισμού του, η συνειδητοποίηση των δυνάμεων και ικανοτήτων του, η άπασχόλησή του με έργα, που θα μπόρεση ν' αποτελειώσει και η ενεργός συμμετοχή του στη ζωή της ομάδας, στην οποία ανήκει.

Απ' την άλλη όμως μεριά, είναι απαραίτητο να παύσει το ρόλο της τόνωσης και η άγαπη, η συμπόνια. Πρέπει να μη λησμονούν οι γονείς και οι δάσκαλοι πως το κλάμα φέρνει άνακούφιση και παρηγοριά και πως τα δάκρυα δε βρέχουν άπλως τα μάγουλα, αλλά και λούζουν την ψυχή σ' ένα λουτρό πνευματικό.

Είναι σταγόνες, που αναβλύζουν απ' την κολυμβήθρα του Σιλωάμ, για ν' απαλύνουν την πληγή που μάτωσε επώδυνα, να μαλακώσουν τον πόνο, να φέρουν τη γαλήνη στην τρικυμία της ψυχής. Σ' αυτό το κλάμα πρέπει να σκύβουν γεμάτοι κατανόηση οι γονείς κι οι δάσκαλοι, ναφήνουν το παιδί να γείρει πάνω στο στήθος τους, να ξεσπάσει και να κυλήσει με πάταγο απ' τα βάθη της ψυχής του ο πύρινος καταρράκτης του πόνου. Γιατί είναι και το κλάμα—μαζί με τον αντίποδά του, το γέλιο—προνομιο μοναδικό του ανθρώπου, πανάρχαιο όργανο άνεκτίμησης, που την αξία του τη νοιώθει κανείς, αν ρίξει μία ματιά στις στατιστικές για τα καρδιακά νοσήματα. Θα παρατήρηση εκεί πως το προβάδισμα το έχει το ισχυρό φύλο, αυτό, που, έπειδη φοβάται μη χάσει την κινδυνεύουσα σε κάθε στιγμή αξιοπρέπεια και κοινωνική του δύναμη, καταπνίγει στη γενεσή του το κλάμα, που έρχεται να ξεπλύνει το φαρμάκι της ψυχής—και τα επακόλουθα τα έξορουν καλότερα οι καρδιολόγοι.

Γενικά όμως, σε μία άτιμωφαία που εμπνέει έμπιστοσύνη κι όπου κυριαρχεί η άγάπη κι η συνεργατικότητα, το κλάμα έχει ελάχιστη θέση. Στο χέρι των γονιών και των δασκάλων είναι να δώσουν έσοι την οικογενειακή και τη σχολική ζωή, ώστε να μη δώσουν τόπο για το κλάμα των έδωλώσεων εκείνων, που—

1. Κύττα και Σ. Καλλιάρια: «Τα πρώτα πέντε παιδικά έτη».

1. C. Jung. «Το άσυνείδητο και η σύγχρονη ψυχολογία».

μα—βλάπτουν και ταράζουν την κανονική λειτουργία της κοινωνικής ομάδας και την γαληνεμένη ισορροπία μιας ψυχής. Αντίθετα όφειλουν να ενισχύουν το θάρρος, να τονώνουν την αυτοπεποίθηση, να διδάσκουν, προπάντων με το παράδειγμα, το άντρικό τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων της ζωής.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΑΡΙΟΥ

ΜΕΡΙΚΑ ΧΡΗΣΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Αντ. Τσιρίμπα—Χρυσ. Παπακωνσταντίνου: «Υψηλή και μεθοδική το παραμυθιο—100 παιδαγωγικά παραμύθια».

Δυστυχισμένοι είναι οι άνθρωποι εκείνοι που στην παιδική τους ηλικία δεν είχαν την ευτυχία ν' ακούσουν τη γιαγιά να τους διηγείται παραμύθια, λέει ο Troll. Κι' ο Müneh, έντοπιζοντας την αξία του παραμυθιού στον τομέα της αγωγής, λέει πως δεν υπάρχει καταλληλότερο μέσο από το παραμύθι, για ν' ανοίξει το παιδί το στόμα του.

Το Νέο Αναλυτικό πρόγραμμα, αναγνωρίζοντας αυτές τις αναμφισβήτητες αλήθειες, καθιέρωσε υποχρεωτικά τη διδασκαλία του παραμυθιού σαν κλάδο του γλωσσικού μαθήματος. Αυτό για την Α' και Β' τάξη.

Ωστόσο η βιβλιογραφία μας στο θέμα αυτό, ήταν εξαιρετικά φτωχή. Δεν υπήρχε μια πλήρης 'Υψηλή και Μεθοδική το παραμυθιο' στην οποία θα κατέφευγε ο δάσκαλος για νά φωτισθεί. Αιτήν ακριβώς την ανάγκη έρχεται να καλύψει το νέο βιβλίο του κ. Αντ. Τσιρίμπα διευθυντού της Μαρσσελίου και της δίδοι Χρ. Παπακωνσταντίνου.

Στις 350 σελίδες αυτού του βιβλίου, υπάρχουν πολύτιμα πράγματα για το δάσκαλο. Υπάρχουν: 1) Ειδική διδακτική το παραμυθιο. 2) Υποδειγματικές διδασκαλίες όπως διδάχθηκαν στα πρότυπα της Μαρσσελίου 3) 100 παιδαγωγικά παραμύθια απαρτίλλης απλότητας και όμορφας και 4) Μεθοδικές οδηγίες για τον διδάσκοντα στο τέλος κάθε παραμυθιού, ώστε να κατευθύνει τις εκφραστικές και εξεικονιστικές εργασίες των μαθητών.

Είναι φανερό ο πλούτος, η επισημονική ευρύτης και πιδ πολύ η πρακτική χρησιμότης του βιβλίου.

Θέλω να εξάγω ιδιαίτερος, τον υπεύθυνο τρόπο με τον οποίο εξελέγησαν τα 100 παραμύθια. Δεν υπάρχουν εδώ παραμύθια που εξάπτουν τη φαντασία του παιδιού ή που του δημιουργούν συναισθήματα φόβου και τρόμου. Έδώ υπάρχουν μόνο παιδαγωγικά παραμύθια, χωρισμένα σε 4 ενότητες:

α) Σε ψυχαγωγικά, β) σε ήθικοπλα-

στικά (ευκαιριακά), γ) σε πραγματογνωστικά και δ) σε μορφωτικά (σχετικά με την άγαν. ύλη).

Η γλώσσα που χρησιμοποίησαν οι συγγραφείς για τα παραμύθια, είναι η οριζόμενη από το 'Υπ. Παιδείας ως γλώσσα των αναγνωστικών Α και Β.

Κλείνοντας το σημείωμά μας, πιστεύουμε ότι το βιβλίο των Τσιρίμπα—Παπακωνσταντίνου είναι ένα πρωτότυπο και χρήσιμο βιβλίο που θα ωφελήσει πολύ τους συναδέλφους.

Φ. ΡΑΜΠΑΣ

Νέα βιβλία για τους μαθητές του δημοτικού

«ΘΥΜΟΥΜΑΙ - ΣΚΕΠΤΟΜΑΙ - ΑΠΑΝΤΩ»

— Άσκήσεις πρωτότυπες με μορφή ΤΕΣΤ σε όλα τα μαθήματα.

— Χωριστό βιβλίο. Τετράδιο για κάθε τάξη (Γ', Δ', Ε', Στ').

— Μοναδικό για την αυτενεργό ατομική εργασία.

— Ειδικό για την ανάπτυξη των πνευματικών δεξιοτήτων.

— Άριστο μέσο για τον έλεγχο των γνώσεων των μαθητών.

— Απαραίτητο για τις σιωπηρές εργασίες της τάξεως.

Πωλείται σε όλα τα βιβλιοπωλεία.

Παραγγέλλει: 'Ελ. Αδαμίδου, Βασ. Ήρακλείου 20—Αθήναι.

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ

Άξιότιμε κ. Πάτση,

Μόλις προχθές πρόσεξα το δημοσίευμά σας εις το υπ' αριθ. 64 τεύχος του «Νέου Σχολείου» το σχετικό με την ύπηρεσίαν μου στις Περιφέρειες Κω και Ρόδου.

Επειδή εις το δημοσίευμα υπάρχουν και ανακρίβειες σας παρακαλώ να διευκρινήσετε τα έξης:

1) Από την Κω μετετέθην εις Ρόδον πρό τριετίας και όχι πρό έτους όπως έγραψα και 2) Δεν άνεκριχύην επίτιμος δημότης Καστελλορίζου, αλλά επίτιμον μέλος του Κεντρικού Συλλόγου Καστελλορίζου.

Όλα αυτά όμως, όπως αντιλαμβάνεσθε, άπτελουν άπλως περιστατικά στην έκτέλεση καθήκοντος.

Μετά τιμής Π. ΚΑΤΣΙΡΕΑΣ

Σημ. «Ν. Σχολείου».— Αιτά τα «άλλα περιστατικά»— που δεν είναι καθόλου άπλά—όφειλε ο εκπαιδ. τύπος να τα ανακαλύπτει και να τα κάνει γνωστά με σκοπό την ανταλλαγή πείρας. Η μετριοφροσύνη είναι άρετή. Ο τύπος όμως έχει καθήκον να διασπείρει τα σινικά τείχη της.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Του κ. ΠΕΤΡΟΥ ΠΟΥΡΓΑΛΗ

ΓΕΝΙΚΑ. Όλοι οι λαοί της γής έχουν δημοτικά τραγούδια. Τραγούδια δηλαδή που φανερώνουν διάφορα αισθήματα και που συνθέτουν τα λόγια τους και το σκοπό τους άνθρωποι ευαίσθητοι σε μια στιγμή κεφιο (έμπνευση). Αιτά τα τραγούδια ξεχνιέται προς τα έκανε, τα μαθαίνουν όλοι αιγά-αιγά και θεωρούνται κοινό κτήμα.

Δύσκολο είναι να φανταστούμε λαό που να έχει δυο φορές δημοτικά τραγούδια, όπως ο ελληνικός. Υπάρχουν δηλαδή τα Αρχαία Έλληνικά δημοτικά τραγούδια, που χαθήκανε και που καλὰ-καλὰ δεν τα έβρισκε ούτε οι Αρχαίοι, επειδή η λαογραφία ήταν άγνωστη τότε επιστήμη. (Λαογραφία είναι η επιστήμη που μελετάει τα δημιουργήματα του λαού, Δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, παροιμίες, διάφορες συνήθειες κλπ.). Έκτός από τα αρχαία δημοτικά τραγούδια έχουμε και τα νεώτερα δημοτικά ελληνικά τραγούδια. Πότε πρωτοφάνηκανε στον κόσμο τα δημοτικά τραγούδια δε μπορούμε να τε ξέρουμε. Πάντως σε πολύ παλιά χρόνια και σήμερα σε όσους λαούς ζουν κατά φύσιν άγριοι, δηλαδή απολιτίστοι, η γέννηση του δημοτικού τραγουδιού ήταν έκφραση ίσχυρών συναισθημάτων με λόγια, με μουσική και με κινήσεις του σώματος συγχρόνως. Αυτό γινότανε στην εργασία ή στο χορό.

Τα πρώτα λόγια ήταν συνεχείς έμφανισεις και αυτοσχέδιες κοινές φράσεις που τις λέγανε και που τις ξαναλέγανε, κατά κόρον σε σημείο που τούτο γινότανε ρυθμός, άρχη δηλαδή πρωτόγονης μουσικής και τραγουδιού. Η μελωδία ήτανε φτωχή, χωρίς αποχρώσεις, ο ρυθμός όμως ένισχυμένος από τομπανα και ράβδους ήτανε αυστηρός, μεγαλόπρεπος άγριος, επιβλητικός. Τον ένισχυαν επίσης, κραυγές κατά όρισμένα χρονικά διαστήματα, που και αυτό είναι ένας δεύτερος ρυθμός (και τώρα στην ώρα της εργασίας (ώ-οπ κλπ.).

Οι άγριοι λαοί έχουν σύντομα δημοτικά τραγούδια.

Οι προηγμένοι λαοί έχουν μεγαλύτερα. Αιτά περιγράφουν γενικότερα αισθήματα, πολεμικά γεγονότα κλπ. Τα νεώτερα ελληνικά δημοτικά τραγούδια που τα λέμε εμείς τώρα στα δικά μας χρόνια χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες.

1ον. Όσα έχουν θέμα τους, διάφορες περιστάσεις της ζωής της ατομικής,

όπως π.χ. τα τραγούδια της αγάπης, της ξενιτειάς, τα νυφιάτικα, τα έπαγγελματικά, τα νανουρίσματα, τα περιγελαστικά, τα κάλαντα τα μοιρολόγια του κάτω κόσμου.

2ον. Όσα έχουν ιστορική προέλευση. Κλέφτικα, άκρητικά, και

3ον. Το τρίτο είδος του δημοτικού τραγουδιού λέγονται παραλλογές. Αιτές είναι σύντομες άφηγήσεις, με γοργή δράση και με υπόθεση ολοκληρωμένη, μοιάζουν σαν σύντομα παραμύθια βαλμένα σε στίχους.

Η αξία του δημοτικού τραγουδιού είναι μεγίστη. Έκφράζεται μ' αυτό ο συναισθηματικός πλούτος του ελληνικού λαού. Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι είναι λιτό στη διάθεση, άπλο και χωρίς σκοτεινιά στη διατύπωση των νοημάτων. Βλέπει τη φύση δική του, δεν τη φοβάται, όπως συμβαίνει με άλλους λαούς και ακόμη θεωρεί τη φύση με ανθρώπινες ιδιότητες «Ο Όλυμπος κι' ο Κίσαβρος τα δυο βουνά μαλώνουν» και ακόμη δίνει τους δικούς του καύμους όχι μόνο στην άψυχη φύση αλλά και στην έμφυχη. Στὸν από π.χ. «Ένας άητὸς περηφάνος ένας άητὸς λεβέντης από τη περηφάνεια του και από τη λεβεντιά του, δεν πάει τα κατώτερα να καλεστεί» και άλλα πολλά δημοτικά τραγούδια δείχνουν τη σχέση του δημοτικού τραγουδιού μας (δηλ. τη σχέση των νεωτέρων Έλλήνων) με την έμφυση και φωτεινή ελληνική φύση. Και οι άρχαιοι πρόγονοί μας τα ίδια πίστευαν. Φανταζότανε τα όσα γεμάτα νύμφες, όντα χαριτωμένα, εν' αντιθεσία προς τους άλλους λαούς που θεωρούν τη δικιά τους γύρω φύση άγρια και τρομερή.

Έτσι ο Έλληνας επειδή ζήσε ήμερη, γλυκιά φύση, είναι και έκείνος ήμερος, κοινωνικός, έχει γενικά έμπιστοσύνη στους άλλους, δεν απομακρύνει από τη ζωή τους ξένους, ίσα-ίσα τους περιβάλλει. Επίσης, όπως φαίνεται από το δημοτικό τραγούδι, στην καρδιά του ελληνικού λαού υπάρχει πολλή λεβεντιά, πολλή άρετή.

Θαυμάζει το όραίο με ευγένεια και δεν το φοβεί.

Ψηλό λιγνὸ έχει το κορμί ίσο σαν κυ- [παρίσαι] σα δυο βουνά είν' οι πλάτες του, σαν [κάστρο ή κεφαλή του].

Μιλήσαμε ήδη για τα θέματα της

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΥΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Του κ. Γ. ΚΟΥΛΟΥΚΗ, Δ/λου

Στα τόσα που γράφτηκαν και γράφονται για τη διδύλεια της Γεωγραφίας, θέλουμε να ξεχωρίσουμε με τη μικρή μας αυτή μελέτη το πιο ουσιαστικό για το έργο της άγωσης.

Απ' όλους αναγνωρίζεται στο μάθημα της Γεωγραφίας όχι μόνο η πρακτική αξία που δόσενά μεγαλώνει με την ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων και την αλληλεξάρτηση των χωρών της γης, αλλά και η κοινωνική ανθρωπιστική αξία που συνίσταται στη γνωριμία με τον πολιτισμό όλων των λαών.

Η Γεωγραφία έχει μια ξεχωριστή αποστολή: να συνδέει σε μίαν αδιάσπαστη ενότητα τον άνθρωπο με τη γη, η καλύτερα να υπογραμμίζει αδιάσπαστη την ύπαρξη της σύνδεσης αυτής. Αν η πρόδο των επιστημών έδωσε στην ανθρώπινη ενέργεια τη δυνατότητα να ξεπεράσει τα όρια του πλανήτη μας, η Γεωγραφία μας στρέφει την προσοχή και την αγάπη στην τόσο βασανισμένη κι ανεξάντλητη γη.

Κάθε βιβλίο Γεωγραφίας θα πρέπει να αρχίζει με τον ύμνο της Γης.

Πολλές είναι οι θεωρίες για το αντικείμενο της Γεωγραφίας: Το έδαφος και η παραγωγή ή ο πολιτισμός, οι τέχνες και τα ιστορικά στοιχεία; Τι θα τονίζονται περισσότερο, ποιά θα θεωρείται πρωτεύον και ποιά δευτερεύον;

Σκοπός μας δεν είναι να αναλύσουμε

τις θεωρίες αυτές. Νομίζουμε πως υπάρχει μια απλή απάντηση σ' αυτό το πρόβλημα:

Η Γη μας ενδιαφέρει για τον άνθρωπο. Το έδαφος και η παραγωγή κλείνουν μέσα τους τον ανθρώπινο μόχθο.

Πέρασε ο καιρός που ο άνθρωπος ήταν ανήμπορος μπροστά στη δύναμη του φυσικού περιβάλλοντος. Μπορεί τ'άλλαξη με την επίδρασή του το φυσικό περιβάλλον να δημιουργήσει άλλους όρους ζωής.

Δεν μπορεί λοιπόν η Γεωγραφία να μην έχει μέσα της την Ιστορία. Η ιστορία υπάρχει παντού, σ' όλες τις επισημές, σ' όλα τα πράγματα, στον εαυτό μας, στο ψυχή μας.

Γιατί να την φοβόμαστε; Όμως πολλές φορές φαίνεται να παρεμβαίνει, να αλλάζει τα σύνορα της γης και τις κατοικίες των λαών, να απαιτεί νέους χάρτες.

Είναι και τούτο φυσικό και απλό. Η Γεωγραφία όπως και κάθε επιστήμη δεν μπορεί να παραμένει πάντοτε ίδια.

Δεν υποφέρει η Γεωγραφία από την Ιστορία. Υποφέρει όπως όλες οι κοινωνικές επιστήμες από παλαιότητα νόσο: τη διαστροφή της αλήθειας από τα συμφέροντα των ανθρώπων. Οι άρπακτικές διαθέσεις, το άπαικτο πνεύμα, η οικονομική υποδούλωση, παραμορφώνουν τη Γεωγραφία.

Απ' αυτά, εύκολα καταλαβαίνει κα-

Ιδού π.χ. ένα θέμα μεταφυσικό: ο μονόλογος του Άμλετ. «Να Ζει κανείς ή να μη Ζει».

Τέτοιο θέμα που να ερευνά για την αξία της ζωής, της ύπαρξης καλύτερα, δεν περνάει από το νου του Δημ. τραγουδιστή.

Ο Δημ. τραγουδιστής αφήνεται να Ζει, εκφράζει κατά τρόπον απλό, ακολουθώντας την παρότρυνση του αισθηματός του, το τι αισθάνεται, κάθε φορά. Η σκέψη του είναι απλή, δέχεται εγκάρδια τη θρησκευτική πίστη, που δεν την εξετάζει με το λογικό του.

Και το έρωτικό αισθήμα (ή αγάπη) που είναι σύμφωνο με τη γενική τάση του Δημ. τραγουδιστή ως προς τη λιτότητα, εκφράζεται λιτά, σεμνά, συγκρατημένα.

Π. ΠΟΥΡΓΑΛΗΣ

Ζωής που απομένουν στο δημοτικό τραγουδιστή και εσημειώσαμε τα είδη τους. Το δημοτικό τραγουδιστή τον εμπνέουν όλα τα γεγονότα της ζωής τα άμεσα, όσα δηλ. απασχολούν το συναισθημά του. Η νόηση ως πηγή εμπνεύσεως δεν έχει θέση στα Δημ. τραγούδια. Ο απλός άνθρωπος αισθάνεται, κυρίως, δεν έχει ούτε μεταφυσικές αγωνίες. Ο θάνατος, το μεγάλο θέμα της μεταφυσικής είναι για τον απλό άνθρωπο ένα φυσικό γεγονός, μία μετάβαση από μία κατάσταση σε άλλες.

Η Μεταφυσική: Είναι ένας κλάδος της φιλοσοφίας, στην οποία υπάγονται τα όχι χειροπιαστά πνευματικά γεγονότα, παρά υπάγονται μόνο στη δικαιοδοσία του πνεύματος ή έννοια του θεού, το μυστήριο του θανάτου και λοιπά μεταφυσικά θέματα. Τα Δημ. τραγ. δεν έχουν τέτοια.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Υπό ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

1. Αντ. Μ. Ισηγόνη, Δ/του Π. Ακαδημίας Ρόδου: «Γενική Διδακτική, κατά τάς κατευθύνσεις της συγχρόνου Παιδαγωγικής, Ρόδος, 1955, σελ. 148, τύποις παραρτήματος Έθνικού Τυπογραφείου.

Είναι γνωστό το αξιόλογο διτομο δώμινο σύγγραμμα του κ. Έξαρχου. Γιαυτό με κάποιο διαταγμό άρχισα να διαβάω σήμερα το δώμιτο βιβλίο του κ. Ισηγόνη, διακεκριμένου ψυχολόγου - παιδαγωγού του τόπου μας και Δ/του της Π. Ακαδημίας Ρόδου. Πολλοί θεωρούσαν εξαντλημένο πιά το θέμα, ύστερα από την εργασία του κ. Έξαρχου. Κι όμως. Η επιστήμη του παιδιού ποτέ δεν λέγει την τελευταία της λέξη. Διαβάζοντας τώρα το βιβλίο του κ. Ισηγόνη κατάλαβα πόσο τυχερός στάθηκα που έπεσε στο χέρι μου. Γιατί ο κ. Ισ. συμπληρώνει άρισμένες πλευρές του συγγράμματος του σοφού μας Ακαδημαϊκού.

Ο κ. Ισ. δεν περιορίζει μόνο την έρευνά του σε Γερμανικές πηγές μά, εκτός από αυτές, καταφεύγει και σε Έλβετικές, Γαλλικές, Βελγικές, Άγγλο-σαξωνικές κλπ. Στη Γενική Διδακτική του κ. Ισ. αντιπροσωπεύονται όλες οι παιδαγωγικές σχολές της Δύσεως και ιδιαίτερα οι σχολές του Decroly, της Montessori, η σχολή της Γενεύς (Claparède κλπ.) των Παρισίων (Cousinet), κ.ά. Παίρνοντας ύλικό απ'όλες αυτές τις σχολές, χωρίς να αγνοεί και τις γνωστές Γερμανικές του Kerschenschaner, του Petersen, του Gaudig και τα Άγγλοσαξωνικά συστήματα Dalton-Plan, Winetka-

Technik, ολοκληρώνει το θέμα του. Το βιβλίο του κ. Ισηγόνη, με την αριότητα που εμφανίζει, δεν απευθύνεται μόνο στους Σπουδαστές των Π. Ακαδημιών για τις οποίες γράφθηκε μά σε όλους τους εκπαιδευτικούς. Ο κ. Ισηγόνης είναι από τους λίγους που μάς γνώρισαν τα σύγχρονα ρεύματα της Γαλλικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής καθώς και περιλήψεις από τα διδάγματα της Λειτουργικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής του E. Claparède. Ο κ. Ισηγόνης είναι θερμός οπαδός του Ν. Σχολείου και πρωτόπορος εισηγητής και εκκλαίκευτής του στη χώρα μας. Τον συγχάρισε λοιπόν για τη «Γενική Διδακτική» του και το εύχομαστε κι άλλες παιδαγωγικές και συγγραφικές επιτυχίες στο μέλλον για το καλό της παιδείας μας.

2. Γιάννη Κατραλή - Στάθη Δεληβοριά: «Το Υπουργείο Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων», Αθήνα 1955 σελ. 116, τιμή δραχ. 30. (Πουλιέται στα γραφεία του Νέου Σχολείου).

Δυό εργατικοί Υπάλληλοι της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας υπηρετούντες στη Διοχ. του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, οι κκ. Γιάννης Κατραλής και Στάθης Δεληβοριάς εξέδωσαν πριν από λίγο ένα καλογραμμένο

νεις πως πρέπει να διδάσκει η γεωγραφία. Πολλά εξαρτώνται από την αγάπη και την προσωπικότητα του δασκάλου.

Πρέπει όμως ιδιαίτερα να παρατηρήσουμε τα εξής: Οι μικροί μαθητές, μπορεί να θαμπώνονται άλλα δεν συγκινούνται βαθιά με τις Πυραμίδες της Αιγύπτου, με τους Ουρανοξύστες της Νέας Υόρκης, με τη διώρυγα του Παναμά κλπ. κλπ. Στα μάτια των μαθητών, η γεωγραφία της γης παρουσιάζεται συνήθως σαν σύνολο αξιοπερίεργων πραγμάτων. Οι άνθρωποι που κατοικούν σ' άλλες μακρινές χώρες κινδυνεύουν να παρουσιάζονται σαν περίεργα όντα. Παραλείπεται παντού το:

«... έπεισας τε εξ ενός αίματος πάν

Έθνος ανθρώπων κατοικείν επί πάν το πρόσπων της γης...» (Πράξ. ιβ', 26) του Αποστόλου Παύλου. Κινείται άλλα η περιέργεια και ο φυλετικός εγωισμός των μαθητών. Κάνει την ανθρωπιστική της αξία η Γεωγραφία, χάνει την ουσία της. Με λίγα κι' αδιάφορα λόγια μιλάμε για τις σχέσεις των κατοίκων ενώ με μεγάλη επιμονή μνημονεύουμε τα βουνά και τις λίμνες. Δείχνουμε πολλά μνημεία και λίγη ζωή στα παιδιά. Δεν αναζητούμε τα πολλά κείνα μας γνωρίσματα. Υάχνουμε και τονίζουμε τις διαφορές.

Η Γεωγραφία δεν πρέπει να χωρίζει, πρέπει να ενώνει τους ανθρώπους.

Γ. ΚΟΥΛΟΥΚΗΣ

βιβλίο με τὸν παραπάνω τίτλο. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ἐξετάζεται καὶ περιγράφεται ἡ διάρθρωση τῶν κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁργανισμῶν καὶ ἐκτίθεται μὲ ἀρκετὲς λεπτομέρειες καὶ μὲ πολλὰ ντοκουμέντα ἡ ἱστορία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἡ διάρθρωση καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τῶν Δ/σεων τοῦ Ὑπουργείου τούτου, τὰ περὶ Ἑκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τέλος οἱ Νόμοι καὶ τὰ διατάγματα πού ἀφοροῦν τὸσον τὴν ἴδρυση καὶ συγκρότηση τῶν Κεντρικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου, τῶν Δ/σεων καὶ Τμημάτων αὐτοῦ, ὅσον καὶ τὴν ἐν γένει διοικητικὴ ὑπόσταση τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν (Σχολεῖα Ἀνωτάτης — Μέσης καὶ Δημοτικῆς Παιδείας — Καθηγηταί — Ἐπιθεωρηταί — Δ/λοι).

Τὶ μὲν πρωτοθαυμάσει κανεὶς. Τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ ζήλο τοῦ συγγραφέου ζεύγουσιν κ.κ. Κατραλῆ — Δεληβοριά, τὴν ὁποῖαν μὲ τὴν ὁποία κἀθησαν καὶ σταχυολόγησαν τόσα διατάγματα καὶ νόμους γιὰ νὰ βγάλουν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁργανισμῶν ἢ τὴν ἐμπειροστατημένη κριτικὴ ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων νόμων καὶ διαταγμάτων, πού ἀφοροῦν τὴν συγκρότηση καὶ τὴν λειτουργία τοῦ Ὑπουργείου;

Διαβάζοντας τὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ ὅλος καὶ ὁ καθηγητὴς μαθαίνει τὴν ἱστορία τοῦ Ὑπουργείου του. Μαθαίνει τὴν διάρθρωση καὶ ὁργάνωσή του. Μαθαίνει λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἀρμόδια Δ/ση στὴν ὁποία ἀνήκει. Τὶ εἶναι ὁ Ὑπουργός, ὁ Γεν. Γραμματεὺς ἢ Γεν. Διτὴς, οἱ Διταί, οἱ τμηματάρχαι, οἱ λοιποὶ ὑπάλληλοι. Πῶς συγκροτεῖται καὶ λειτουργεῖ ἡ Δ/ση Μέσης καὶ Στοιχειώδους Παιδείας κλπ.

Μέχρι σήμερα ὅλοι μας εἶχαμε παντελὴ ἄγνοια. Μόνον ὁ ἀείμνηστος Λέφας εἶχε ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ Ἑκπαιδευτικά Νομοθετήματα καὶ γενικὰ μὲ τὰ ἱστορικά-διοικητικά ζητήματα τοῦ Ὑπουργείου. Αὐτὸς μᾶς εἶχε παραδώσει μερικὸς τὸμους «Ἑκπαιδευτικῆς Νομοθεσίας» κλπ. Ὑγρότερα ὁ Περ. Πλακοκέφαλος, χρόνια Τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου, μᾶς κατέτιψε μὲ τὸ «Δελτίον Σχολικῆς Νομοθεσίας» τοῦ Τελευταίου οἱ Παννίως Κελεμένης μὲ τὰ «Ἑκπαιδευτικά τους» καὶ ὁ Γιάννης Ἀρχιμανδρίτης (Γενικός Ἐπιθεωρητὴς ἤδη) μὲ τὴν «Κωδικοποίηση τῆς Σχολικῆς Νομοθεσίας», ἔχουν προσφέρει καὶ προσφέρουν πολλὰ στὴν παιδεία μας.

Τώρα μὲ τὸ βιβλίο τῶν κ.κ. Κατραλῆ — Δεληβοριά, ἡ προσπάθεια ἀποκλιρῶνεται. Τὸ βιβλίο ἔγινε ἀνάργατος. Μία δεύτερη ἐκδόσή του, ἀκόμα πιὸ συμπληρωμένη, ἴσως καταστεῖ ἀπαραίτητη.

3) **Βασιλείου Ζορμπά**, Φιλολόγος, Τμηματάρχου Ὑπουργείου Παιδείας: «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον», Ἀθήναι 1955, σελ. 68, τιμὴ δραχ. 20. (Πουλιέται στὰ γραφεῖα τοῦ «Ν. Σχολείου»).

Ὁ κ. Β. Ζορμπά, εἶναι γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες μας ἀπὸ τὴν συνεχῆ ὀρθογραφία του στὸ «Νέο Σχολεῖο». Συγχωριανὸς καὶ συγγενὴς τοῦ γράφοντος, ὁ κ. Ζ. ἀπὸ τὰ μικρὰ χρόνια εἶχε ἔφεση πρὸς τὴν φιλολογία καὶ τὰ παιδαγωγικά. Μὲ στερήσεις καὶ θυσιᾶς πῆρε τὸ δίπλωμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Στὴν Πρωτεύουσα, ὅπου σπούδαζε, ἐργαζόταν συνέχεια ὡς ἑκτακτος — στὴν ἀρχὴ — μόνιμος κατόπι, ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Ἀμύνης, στὸ Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο, καὶ τέλος τὸν βρῖσκει μὲ τοποθετημένον στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἀπὸ τὸ 1943, ὅπου ἄλλωστε, ἦταν καὶ ἡ ὀριστικὴ ἀποστολὴ του. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ σχετικῆς γοργῆς. Ἀπὸ ἀρκετῶν ἐτῶν βρῖσκεται στὸ Τμήμα τῆς Δ/σεως Στοιχειώδους. Παράλληλα ἐργάζεται σὲ διάφορα Νυκτερινὰ Γυμνάσια, ὡς φιλόλογος καὶ ἔτσι συνδυάζει θεωρητικὴ κατάρτιση μὲ τὴν σχολικὴν πράξη, πού τόσο ἀπαραίτητη θεωρεῖται σήμερα γιὰ κάθε ἐκπαιδευτικόν.

Καρπὸς τῆς πείρας του ἀπὸ τῆς Σχολικῆς Πράξης εἶναι τὰ δημοσιεύματά του στὸ περιοδικὸν μας καὶ τὸ ὑπὸ κρίση βιβλίο του «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον».

Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι σχεδὸν ἀδιερεύνητο στὴ χώρα μας. Πολλοὶ καταπιστῆκαν μὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὴν «Συνεργασία Σχολείου — Οἰκογενείας». Ἀρκετοὶ ἐπίασαν ἐπιστημονικὰ καὶ γερὰ τὰ θέματά τους. Πολλοὶ ἄλλοι τὰ μετέτρεψαν σὲ «ὁμιλίαι» καὶ σὲ «λόγους», πού δυστυχῶς «ἀπαγγέλλονται» κατὰ τὴς διαφορὰς «συγκεντρώσεις γονέων» ἐνῶ θὰ ἔπρεπε οἱ μελέτες αὐτὲς μόνον ὡς βοήθημα νὰ παίρνονται. Εἶναι θλιβερό τὸ φαινόμενον γὰ ἀγοράζονται κατὰ χιλιάδες τὰ βιβλία τοῦ εἶδους αὐτοῦ καὶ νὰ κινεῖν ἐλάχιστα τὰ σοβαρὰ συγγράμματα τὰ ἀναφερόμενα στὸ θέμα «Συνεργασία Σχολείου — Οἰκογενείας».

Εὐτυχῶς ὁ κ. Ζορμπά δὲν κατεβάζει αὐτὸ τὸ ἐπίπεδον τὸ θέμα του. «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον» εἶναι βιβλίο μὲ ἀξιώσεις. Πρῶτα γιὰ τὴν στήριξή του σὲ πλούσια ξένη βιβλιογραφία καὶ δεύτερον γιὰ τὴν στήριξή του στὸ θαυμάσιον βιβλίο τοῦ Γάλλου Παιδαγωγοῦ Robin «L'adaptation de l'enfant au milieu scolaire». Πολλὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔχουν διασκευαστεῖ ἀπὸ τὸν κ. Ζ. μὲ τὴν ἐπιτυχία ὥστε τὸ περιεχόμενον τους νὰ ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὴν Ἑλληνικὴ ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότητα.

Γενικότερα τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ζορμπά «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον» περιέχει 1) Ἐναν πρόλογον τοῦ κ. Γεωργίου, Γεν. Γραμματέως τοῦ Ὑπουργ. Παιδείας, 2) Πρόλογον τοῦ συγγραφέως, 3) Ἱστορικὴ ἀνασκόπηση, 4) Ἡ προσαρμογὴ καὶ τὰ παιδαγωγικὰ σχολεῖα α) τὸ Γαλλικὸν σχολεῖον, β) ἡ Montessori καὶ ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ σχολ. περιβάλλον, γ) ἡ θέσις τοῦ Βελγικοῦ σχολεῖου, δ) ἡ θέσις τοῦ Ἑλβετικοῦ σχολεῖου, ε) ἡ θέσις τοῦ Ἀμερικανικοῦ σχολεῖου καὶ στ) ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολεῖου. 5) Ἑλλειψις προσαρμογῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, 6) Θεωρητικὴ ἐξέτασις τῆς σχολ. τῆς προσαρμογῆς, 7) Τὸ σχολικὸν περιβάλλον καὶ τὸ παιδί, 8) Πρακτικὰ διδάγματα γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ἑλλ. Δημ. Σχολείου 9) Ἐπιλογος.

Καὶ μόνον ἀπὸ τὸν παραπάνω πίνακα περιεχομένων μπορεῖ νὰ καταλάβει ὁ ἀναγνώστης πόσο χρήσιμον θὰ εἶναι αὐτὸν τὸν ἡ ἀπόκτηση τοῦ ὅραίου αὐτοῦ ποινήματος.

Ἡλίας Ξηροτύρη: «Ἡ ὁργάνωσις τῆς Παιδείας στὴ Γαλλία καὶ στὸ Βέλγιο», Ἡράκλειον Κρήτης 1956, σελ. 74, τιμὴ δρχ. 20 (Πουλιέται ἀπὸ τὸν ἴδιον).

Ὁ κ. Ἡλίας Ξηροτύρης, διδάκτωρ τῶν Παιδαγωγικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Παν. τῆς Γενεύης, ἐπιθεωρητὴς Σχολείων Γόρτυνος, εἶναι γνωστὸς στὴ χώρα μας ἀπὸ πολλὰ δημοσιεύματα στὰ παιδαγωγικά περιοδικὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ βιβλία του. Εἶναι ὁ μόνος, μέχρι στιγμῆς, ἀπὸ τοὺς ὑποτρόφους τοῦ Ι.Κ.Υ. πού κατόρθωσε μέσας σὲ σύντομον διαστημα νὰ πάρει τὸ δόκτορά τῶν Παιδαγωγικῶν καὶ μάλιστα στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης. Τὰ εἰλικρινὰ μὲν συγγραφήματα, πού τηλεγραφικῶς τὸν στείλαμε τότε στὴ Γενεύη, γιὰ τὴ σημαντικὴ ἐπιτυχία του, ἦταν ἀπόρροια αὐτῆς τῆς ἀναγνώρισης. Ἔτσι θέλουμε τοὺς ὑποτρόφους τοῦ Ι.Κ.Υ. Λεβέντες. Καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Ὅλα τὰ παιδιὰ ἔλυσαν καὶ λύων ἄν ἂν λαμπὰ στὰ ξένα Πανεπιστήμια γιὰ νὰ μᾶς μεταφέρουν τὰ νέα φῶτα. Σ' αὐτοὺς — πρῶτος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πρῶτους — κι ὁ Ἡλίας μας, ὁ φίλος, ὁ σιμαθητὴς, ὁ συγγραφέας, ὁ ἐπιθεωρητὴς, ὁ ἀνθρωπος. Σ' αὐτὸ τὸ λαμπρὸ παιδί τῆς λεβοντογενέας Ρομέλης τὸ «Νέο Σχολεῖο» καὶ ὁ Διτὴς του χρωστοῦν μίαν μεγάλη χάρη. Τὸ ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἑλλάδας μας πού — νεοτοπημένος ἀκόμη στὸ Ἡράκλειον — μᾶς εἶχε κάνει τὴν τιμὴ νὰ μᾶς προσκαλέσει νὰ τιμήσουμε τὸ πρῶτον τοῦ παιδαγωγικοῦ συνέδριον. Ἐκεῖνος ντεμπουτάρει τότε στὴν ἐπιθεωρητικὴ καριέρα. Κι ἐμεῖς βρισκόμαστε τότε στὰ πρῶτα βήματα τοῦ περιοδικοῦ. Σ' ἐκεῖνο τὸ συνέδριον

δόθηκε τότε ἡ πιὸ σοβαρὴ ἐπιστημονικὴ μάχη γιὰ τὴν μεταρρύθμιση τοῦ Ε.Α.Π.». Τσαγκιάς — Κολοβός — Ξηροτύρης κι ὁ ὑποφαινόμενος βάλανε τίς βάσεις γιὰ τὸ νέο Ε.Α.Π. (Ὅποιοι θέλουν νὰ πειθοεῖν ἄς διαβάσει τὰ τεύχη 9—10 καὶ 11—12 τοῦ περιοδικοῦ μας).

Κάναμε αὐτὴ τὴν παρένθεση γιὰ νὰ δείξουμε πῶς ὁ κ. Ξηροτύρης ἦταν πάντοτε στὴν πρωτοπορίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ δικαιολογημένα σήμερα κρατεῖ τὴν ἴδια θέσιν μὲ τίς νέες περαγμένες. Τέτοιους λαμπροὺς ἐκπαιδευτικοὺς, γέννημα καὶ θρέμμα τρῶ κλάδου, λίγους διαθέτει ἡ χώρα μας. Τὸ Ὑπουργεῖον μας πρέπει νὰ τοὺς περιβάλλει μὲ ἰδιαίτερη στοργή.

Ἡ συγγραφικὴ παραγωγή τοῦ κ. Ξ. εἶναι ἡ ἑξής: 1) Ἡ πρώτη ἀνάγνωση καὶ γραφὴ Ἀθῆναι 1939 (ἐξάντλημένο), 2) Δελτίον Ἀτομικοῦ τῆς Ἀθῆναι 1948, 3) Προβλήματα ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας, Ἀθῆναι 1949, 4) Rabel Barker (μετάφρασις) τὰ προγράμματα τῶν σχολείων καὶ τὸ σχολ. περιβάλλον, Ἀθῆναι 1949, 5) Ἡ ἀνάγνωση στὶς ἀνώτερες τάξεις, Ἡράκλειον 1951, 7) Ἡ Ψυχολογία Freud, Adler, Jung καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς, Ἡράκλειον 1952, 7) Τὰ πρότυπα σχολεῖα, Ἡράκλειον 1952 καὶ 8) Ἡ ὁργάνωσις τῆς Παιδείας στὴ Γαλλία καὶ στὸ Βέλγιο, Ἡράκλειον 1956.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖον βιβλιαράκι τοῦ κ. Ξ. κρατοῦμε σήμερα στὰ χέρια μας. Ὅπως λέει κι ὁ τίτλος τοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν «ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας στὴ Γαλλία καὶ στὸ Βέλγιο». Πραγματικὰ οἱ δύο αὐτὲς δυτικὲς χώρες μαζί μὲ τὴν Ἑλβετία παρουσιάζουν μίαν συγγενικὴν ὁργάνωσιν τῆς παιδείας τους καὶ θάξιζε νὰ μελετήσῃ κανεὶς τὸ σύστημά τους προκειμένου νὰ ἐισηγηθῇ παρόμοιες λύσεις καὶ σὲ μᾶς. Αὐτὸ κάνει ὁ κ. Ξ. Ὁ συγγραφέας πιστεύει πῶς «τὰ ὁργανωτικά προβλήματα τῆς παιδείας ἐνὸς τόπου ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τίς βασικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις κάθε ἐποχῆς...». Ἀπ' τὴς δυτικὲς χώρες βρῖσκω πῶς ἡ Γαλλία καὶ τὸ Βέλγιο παρουσιάζουν ἕνα βασικὸ ἐνδιαφέρον μίαν τέτοιας κίνησιν. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ νομοθεσία καὶ οἱ Παιδαγωγικοὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν νέα διάρθρωσιν τῆς παιδείας στὶς δύο αὐτὲς χώρες εἶναι ἔργο ἀξιοπρόσεχτον... Θέματα γενικότερης σημασίας ὥστε τὸ πρῶτον τῶν νηπιαγωγείων, τῆς διαφοροποίησιν τῶν σχολείων τῆς Μέσης Παιδείας, τοῦ σχολικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς διοικήσεως, τῆς ἐποπτείας τῶν σχολείων, τῆς συντάξεως τῶν νέων Ἀναλυτικῶν προγραμμάτων, τῆς μόρφωσιν τοῦ διδασκ-

κου προσωπικού, των καθυστερημένων παιδιών, του τρόπου εξέτασών ο' όλους τους τύπους των σχολείων, αντικρύστηκαν με δραστηριότητα, με σύστημα, με οργάνωση...». «Από αυτή την άποψη, βλέπω απαραίτητη τη γνώση των προσπαθειών γύρω από την οργάνωση των σχολείων στη Γαλλία, στο Βέλγιο, τόσο για τους εκπαιδευτικούς μας, που θεραπεύουν το έργο της αγωγής...». Συνιστούμε και το βιβλίο αυτό του κ. Ξηροτύρη, ο οποίος ενδιαφέρονται να εγγύουν στα ζητήματα αυτά. Στόν διαλεχτό συγγραφέα και φίλο ευχόμεστε γρήγορα να τον ιδούμε στη θέση που του ταίριαζει.

5. **Παν. Δ. Κουμουτσίδης:** «Σκόρπια φύλλα», Διαλεγμένα πνευματικά εφόδια για τη σπουδάζουσα και μαθητεύουσα νεολαία, Θεσ κη 1955 σελ. 56 με το σύστημα τσιγκουτιπίας «Pantotyp».

6. **Παν. Δ. Κουμουτσίδης:** «Νοσταλγίες», Θίκη 1955, σελ. 60. «Στις λίγες αυτές αλλά διαλεχτές σε περιεχόμενο γραμμές — σημειώνει στον πρόλογό του ο συγγραφέας — δεν θα βρήτε τίποτε άλλο από πραγματικά σκόρπια φύλλα, από τη λογοτεχνική μου προσπάθεια. Τα σταχυολογημένα αυτά κομμάτια, έχουν εύρει θέση σε διάφορα λογοτεχνικά έντυπα. Τα προσφέρουμε, λοιπόν, έτσι συγκεντρωμένα στα βιβλιοθήκες αυτά, σε κάθε καλοπροαίρετο αναγνώστη τη μας και πιστεύουμε πως μ' αυτά κάτι θα προσφέρουμε στον κόσμο του βιβλίου και ότι θ' ανταμείψουμε έτσι τον κόπο του». Αυτά γράφει ο συγγραφέας. Διαβάζοντας τις συλλογές αυτές μένουμε άπολυτα ικανοποιημένοι και συγχαίρουμε τον κ. Κουμουτσίδη.

7) **Κων/νου Παπαμιχαήλ:** «Ιστορία του Λελόβου» (Θεσπρωτικό—Πρεβέζης) — Συμβολή εις την Ιστορίαν της 'Ηπείρου», Αθήναι 1955.

Ο σεβαστός πρεσβύτες κ. Κ. Παπαμιχαήλ, δάσκαλός μας όταν φοιτούσαμε στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού μας Λελόβου (νύν Θεσπρωτικό) Πρεβέζης, στα βαθιά του πια γεράματα, είχε μια ευγενική φιλοσοφία: Να συγγράψει και να εκδώσει την Ιστορία του χωριού μας. Σάν διακεκριμένος δάσκαλος που υπήρξε πάντοτε ο κ. Παπαμιχαήλ, ήξερε πόση μεγάλη αξία έχει η «πατριδωνοσσία» στη στενότερη και ευρύτερη σημασία τους. Αιτίας του πολιτισμού της στενότερης πατρίδας, προσπαθούσε—θυμούμαι—πάντα να συνδέει τις γνώσεις που μας μετέδιδε σε τόπο και χρόνο. Θυμώμαι καλά σάν σήμερα ακόμα, πόσο ζετανά μάς διδάσκει την πατριδωνοσσία και τη γεωγραφία. Κι ο λόγος του ακόμα γινόταν αληθινή έποπτεία. Μας διηγόταν λ.χ. πως μια νύχτα πέρασε ταξιδεύοντας

με καράβι, από τη Χιό, από τον Κάβο ντόρο κλπ. και μάς ζωντάνευε με τόσες έναργεις εικόνες τη διδασκαλία του ώστε νομίζαμε πως ταξιδεύαμε μαζί του. Και πάντα δεν παρέλειπε να μάς μιλάει για την Ιστορία του τόπου μας, του χωριού μας, της 'Ηπείρου γενικότερα, πετυχαίνοντας έτσι να δίνει μέσα στη συνειδησί μας τις έννοιες χώρος—χρόνος.

Αυτό του το πάθος για την έποπτεία, στην πλατύτερη παιδαγωγική της σημασία και ή φλογερή του αγάπη για το χωριό μας, που τόσο το αγάπησε και το άνδεδειξε, —τόσο με την προσωπική του παιδαγωγική συμβολή όσο και με τα άξια παιδιά του—που ως διαλεχτό έπισημονες προσέφεραν και προσφέρουν πολλά στον τόπο μας—τόν δόνησαν στην απόφαση: να συγγράψη την «Ιστορία του Λελόβου» (Θεσπρωτικό), σάν μια μικρή προσφορά και συμβολή του στην γενικότερη Ιστορία της 'Ηπείρου. Περυ—είχαμε κρίνει ευμένως μια ανάλογη προσπάθεια του κ. Α. Γεωργαντζή, Δ/λου της περιφέρειας Πρεβέζης. Και είχαμε τονίσει την ανάγκη για συγγραφή τοπικών πατριδωνοσσιών κλπ.

Έρχεται τώρα ο σεβασμός μας δάσκαλος κ. Κ. Παπαμιχαήλ να δώσει σάρκα και οστά στην παιδαγωγική εκείνη υπόδειξή μας. Η «Ιστορία του Λελόβου» (Θεσπρωτικό) αποτελεί υπόδειγμα για όλους εκείνους που επιθυμούν να συγγράψουν την Ιστορία του χωριού τους. Αν όλοι οι δάσκαλοι ακολουθήσουν το παράδειγμα του κ. Παπαμιχαήλ, θα συγκεντρωθεί σύντομα το απαραίτητο υλικό για να φωτιστεί και συμπληρωθεί σε πολλά σημεία η 'Αρχαία, Βυζαντινή και Νεώτερη 'Ελληνική Ιστορία. Με το πέρας των χρόνων πολλά στοιχεία χάνονται. Τα γραφτά μένουν. Βέβαια, το υπόδειγμα του κ. Π. είναι αρκετά λιτό. Θα πρέπει να διευρυνθεί ή έρευνα, περισσότερα στοιχεία να περιληφτούν, ιδίως ιστορικά, λαογραφικά, από τη σημερινή κοινωνική ζωή κλπ. Για όλα αυτά έχουμε υποσχεθεί να γράψουμε ένα ειδικό άρθρο και να δώσουμε ένα διάγραμμα συγγραφής τέτοιων «τοπικών πατριδωνοσσιών» με κέντρο «το χωριό» ή «το χωριό και τα γύρω χωριά» ή «το χωριό, τα γύρω χωριά και ή έπαρχία». (*Οχι ο Νομός).

Στόν κ. Παπαμιχαήλ έλαχε ο κλήρος να είναι από τους πρώτους εισηγητές των τοπικών αυτών πατριδωνοσσιών. Το όνειρό του να τυπωθεί κάποτε ή εργασία του γύρω από την «Ιστορία του Λελόβου» πραγματοποιήθηκε. Τα άξια παιδιά του πραγματοποιήσαν τον πόθο του σεβαστού πρεσβύτε. Τώρα πιά, όταν θα περνά από το κεφαλόκαλο του σπιτιού του, στο χωριό μας, δεν θα με περιμένει

να με ρωτήσει να μάθει για τη διαδικασία της έκτύπωσης και κυκλοφορίας του βιβλίου—γιατί αυτό έγινε πιά—μα θα με κρατήσει κοντά του για να συζητήσουμε πλατύτερα το θέμα των τοπικών πατριδωνοσσιών και τη συμβολή των δασκάλων στη μεγάλη αυτή έθνική και παιδαγωγική προσπάθεια. Παράλληλα θα μιλήσουμε για μια δεύτερη έκδοση της «Ιστορίας του Λελόβου», πιο λεπτομερειακή και πιο έκτετακτη. Είμαι βέβαιος πως ο σεβαστός μου δάσκαλος θα είναι πολύ χροούμενος και ευτυχής για την πραγματοποίηση των όνειρών του. Του αξίζει κάθε έπαινος.

Χ. Π.

8) **Γεωργίου Γ. Ζομπανάκη,** εκπαιδευτικού συμβούλου. «Προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων». Έκδοση «Σχολείο και Ζωή», σελίδες 224, Αθήναι 1955.

Προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων δεν άσπασχλησαν σχεδόν τη σύγχρονη παιδαγωγική βιβλιογραφία. Το παλιό αναλυτικό πρόγραμμα μόνο δίνει περιεκτική την βλη διδασκαλία για τα ολιγοτάξια επαρχιακά σχολεία, από την ίδια κοινή διδασκαλία βλη των μεγάλων και μικρών πόλεων. Ποιός έχασε κεφάλι για τον κακόμοιρο τον αγρότη και για το αγροτικό του σχολείο;

Ο βουλευτής τόν κολάκευς και του έταξε παραδείσεις, όσο να πάρη την ψήφο του κι έπειτα πού σε είδα, πού σε έξερω. Έρείπιο το σχολείο, γεωφύρα και δρόμοι, έλευνοί, ανύπαρκτη υγιεινή και ιατρική πρόνοια, πρωτόγονα μέσα γεωργικών καλλιεργειών, σπίνια τρώγλες, θυσειδαιμονίες πέρα για πέρα βασίλευαν και βασιλεύουν δυστυχώς ακόμα, στον αγροτικό μας κόσμο. Άλλά τα έθνικά ιδανικά και ή ιερή έννοια της Πατρίδας, της θρησκείας και της οίκου—γένειας, πουνενά άλλο δεν είναι, τόσο βαθιά ριζωμένα όσο ο' αυτούς τους παραμελημένους γεωργούς και κτηνοτρόφους, πού έδωσαν ο' έλους τους άπελευθερωτικούς πολέμους της φυλής μας, πρώτοι μεταξύ των πρώτων το πολύ—λίγες μας, πρώτοι μεταξύ των πρώτων το πολύ—αίμα των τέκνων τους. Γι' αυτό και οι άτιμοι κατακτητές αυτούς κύτταξαν να έξοντώ—γριοι κατακτητές αυτούς κύτταξαν να έξοντώ—σουν ριζικά, γιατί δεν δέχονταν συμβιβασμούς με κανένα μπροστά στην έλευθερία, πού τους χάρizαν τ' άπεράντα βουνά κι οι κοιλάδες της Πατρίδας μας. Οι δασκάλι και οι έπιθεωρητές, πλην εξαίρεσεων τινών έργιχναν κυρίως την προσοχή τους στον τύπο και την βλη τη διδασκαλία των ολιγοτάξιων δημοτικών σχολείων και ιδίως των μονοταξιων, κινούμενοι μάλλον από την έρρατρινη γνώσιμανία, δηλαδή από τον πόθο να δώσουν μέσα στους κλαστικούς τοίχους του σχολείου βλη την βλη του προγράμματος, για να μείνουν ικανοποιημένοι πως έξέστεισαν πλήρως το μέγα τους έργο. Διδακτικές έκδρο—μές στα χωράκια, ο' άμπέλια, ο' κοπάδια, ο' δάση, μαθήματα πάνω στην άγροτική και κτηνοτροφική ζωή, ο' έθιμα και έθιμα των κατοίκων, ο' προτερήματα και έλαττώματά τους, ο' έορτές, στους γάμους και τα πανηγύρια,

στά τραγούδια και τα μοιρολόγια, ο' έρείπια τ' αρχαία και την Ιστορία τους, πού ή έλλάξ—στα διδάσκονταν. Η διδασκαλία ήταν πάντα μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα έπιδεικτική μάλλον κι όχι δημιουργική κι έξελικτική των δυνάμεων των αγροτοπαιδιών. Δεν ήταν διδασκαλία και πρόγραμμα της Στενότερης Πατρίδας, πού εισήγαγε εύτυχώς ο κ. Σούδας και κίνησε τα λυμνίζοντα ύδατα.

Είναι αλήθεια πως πολλά γράφτηκαν σε βιβλία και περιοδικά για το νέο σχολείο γενικά. Στο έξωτερικό όμως πολλοί παιδαγωγοί και δασκάλι πειραματίστηκαν πάνω σ' άγροτικά σχολεία κι έγραψαν πολλά, ιδίως στη Γερμανία (Kade, Bühnemann, Reichwein, Zastrow, Kircher κ.ά.).

Μέσα στη νέκρα αυτή μπροστά σ' άπειρα προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων το σπουδαιότερο πρόσφατο σύγγραμμα του διαλεχτού παιδαγωγού μας κ. Γεωργίου Ζομπανάκη «Προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων» έκδοση «Σχολείο και Ζωή», έπληρωσε ένα μεγάλο και χτυπητό κενό στην τελευταία παιδαγωγική μας βιβλιογραφία. Το πρωτότυπο αυτό έργο, ο' μας άνοιξε έναν άγνωστο ως τώρα τομέα της παιδαγωγικής μας έργασίας στον τόπο μας. Πολλά στοιχεία ο συγγραφέας έχει σταχυολογήσει από τα έλευτερα προντιστήρια της ειδικής διδακτικής στους μετακλιθεσμικούς στο πανεπιστήμιο δημοδιδασκάλους, πού αρκετοί και' υπόδειξη των έμελέτησαν την άγροτική ζωή του τόπου τους. Άλλά και αρκετά έχει αποκομίσει από τις καλλίτερες έκθέσεις των έπιθεωρητών πάνω στα πρώτα σημεία των αγροτικών μας ιδίως περιφερειών. Όλα αυτά με τη μεγάλη του πείρα, τη μελέτη τη βαθιά της άγροτικής έλληνικής ζωής και των πιο καλλίτερων έξων συγγραμμάτων πάνω στο θέμα του βιβλίου του, μας τα δίνει σε γλώσσα δημοτική φράση και πιστική τόσο καλά έπεξεργασμένα, τόσο καλά διαρρυθμισμένα και τόσο έξοχα προσαρμοσμένα στην καθημερινή διδακτική έργασία του αγροτικού σχολείου μας, πού δεν θα υπάρξει «Έλληνας δάσκαλος να μη το διαβάσει μονορούφι με μεγάλο ενδιαφέρον και ικανοποίηση».

Άλλά ως ρίξωμε προς στιγμή μια ματιά στο σοβαρό αυτό σύγγραμμα.

Στην αρχή έχει εισαγωγή. Σ' αυτή τονίζει: «Η έπαρχία ήταν και εξακολουθεί να είναι το παραπεταμένο αποκαθι αποζώντας με τα φιχούλα του πολιτισμού και τ' άπομεινάρια του τραπεζιού της Πρωτεύουσας...». Ας τονίσουμε πέρα ως πέρα της άγροτικής άγωγής και μορφώσεως και στην έλλογη του προσωπικού και στον τύπο και το είδος των σχολείων και στην έφαρμογή του προγράμματος και στη διδακτική μέθοδο και στη σχολική ζωή και στη δημιουργία στοιχειώδους πολιτισμού... Από την έπαρχία θα άντλήσουμε το θάρρος και την άντοχή για την ψυχική μας ανασύνταξη και τη νέα διαμόρφωση της κοινοτικής μας ζωής, πού κατεπαρμένος ο μηχανικός πολιτισμός...».

Μπαίνοντας στο κύριο μέρος του βιβλίου του

αξία της σημασίας του περιβάλλοντος του χωριού, του πολιτισμού του, της θρησκείας και ήθους, της αγροτικής οικονομίας, της τεχνικής και επένδρασης των μεγάλων πόλεων.

Αναλύει επίσης επιστημονικότητα την φυσιολογία του αγροτόπαιδου, που αναπτύσσεται μέσα στον κόσμο του χωριού, την ψυχική ιδιορρυθμία του δηλαδή τη σκέψη του, τη γλώσσα, την τέχνη, το αυτοσυναισθημα, την ήθικη και θρησκευτική εξέλιξη. Μιλάει ακολουθώντας τους νεαρούς του χωριού, για την αποστολή και τους σκοπούς του αγροτικού σχολείου, ειδικά για το μονοτάξιο αγροτικό σχολείο, για την επιλογή του μορφωτικού υλικού και τη διάταξη του. Φέρει εικόνες από την πράξη της ενιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας, από την οργάνωση της διδασκαλίας και την άρθρωση των συνδυαστικών τμημάτων, από την πατριδογνωστική ζωή του αγροτικού σχολείου, από τις μορφές της εργασίας του, από το συγχρονισμένο του πρόγραμμα και την οργάνωση των τάξεων του.

Η διδασκαλία του είναι στις μικρότερες μέν τάξεις ιδίως ενιαία συγκεντρωτική και στις μεγαλύτερες πρό πάντων γίνεται κατά ομάδες συνεργασίας ή συνδυασόμενα τμήματα με την διδασκαλία σε κύκλους, εγαλμένη κυρίως από τις τοπικές συνθήκες. Οι σιωπηρές ασκήσεις είναι κύριο χαρακτηριστικό του αγροτικού σχολείου, αλλά όχι τέτοιες, που δίνονται τώρα σχολεία μας, βελαστικές, πιεστικές, μονότονες, άτονες και ανεξέλεγκτες από το δάσκαλο, αλλά σιωπηρές εργασίες εγαλμένες από τα ίδια τα παιδιά με την ελεύθερη έκδοσή τους, πάνω σε θέματα επίκαιρα και ενδιαφέροντα, με επεξεργασία ομαδική ή ατομική ελεύθερη, διοργάνωση ευχάριστη και δημιουργική. Είναι τόσα τα προβλήματα των αγροτικών Ελληνικών σχολείων, που δεν φτάνουν ένα και δυο παιδαγωγικά συνέδρια των αγροτικών περιφερειών μας για να τα αναλύσουν και τα διαλευκάνουν.

Είναι από τα λίγα παιδαγωγικά, επαναλαμβάνω, που έβγαν στον τόπο μας για τόμα περνούμε ανεξερεύνητο, αμελέτητο της εκπαιδευτικής μας ζωής.

Από τις κύριες γραμμές έτσι του νέου αυτού Παιδαγωγικού συγγράμματος αποδεικνύεται καθαρά η μεγάλη του σημασία για κάθε εκπαιδευτικό λειτουργό, όχι μόνο δημοτικό δάσκαλο και επιθεωρητή, αλλά και για κάθε καθηγητή γυμνασίου, που διδάσκει σε αγροτική περιοχή. Πρέπει φυσικά να το νοιώσουμε όλοι μας ότι η εκπαίδευση είναι και πρέπει να είναι ενιαία.

Το σύγγραμμα αυτό ευτυχώς θα δώσει κίνητρα πλούσια και παιδαγωγικές και πολιτιστικές νύξεις στους εκπαιδευτικούς λειτουργούς μας να ανασκευάσουν θεωρητικά και πρακτικά τις παιδαγωγικές τους γνώσεις και δεξιότητες, να επηρεάσουν ριζικά την παιδαγωγική και διδακτική τους νοοτροπία. Να προσφέρουν το αγροτικό σχολείο, που είναι κατά κανόνα ολιψυχικό, ολιγολόγιο, ολιγοφώνημα, όπου φοιτούν αγόρια και κορίτσια μαζί σε τόσον μεγάλο αριθμό, να μετατρέψουν μέγα μέρος του αβυσσικού

λαού της πατρίδας μας. Ο προορισμός του και το έργο του εξαρτάται κυρίως από τη θέση του χωριού ή της κομμόπολης και από τους ανθρώπους τους γεωργούς και κτηνοτρόφους, που μένουν μόνιμα σε όρισμένο μέρος και αποζητούν από τα προϊόντα της γης τους, με την οποία δύνανται στενά. Οι γενεές περνάνε ή μία μετά την άλλη, αλλά η ζωή ή ανθρώπινη και του τόπου παραμένει αιώνια, χαρακτηριστική με φαινόμενα φυσικά και επιζητήσεις ανθρώπινες. Το αγροτικό σχολείο, όπως τονίζει ο κ. Ζομπανάκης, πρέπει να είναι πατριδογνωστικό και να εσικινάει και να παίρνει αφορμές από το ίδιο το περιβάλλον του και τους ανθρώπους του για να είναι ζωντανό και μορφωτικό. Οι ανάγκες και τα προβλήματα της Στενότερης Πατρίδας της αγροτικής και χωριάτικης, θα δίνουν τις νύξεις και τις κατευθύνσεις στη διδασκαλία και γενικώς την αγωγή. Το αγροτικό σχολείο έτσι εξελίσσεται με τους ίδιους τοπικούς και ψυχικούς παράγοντες τις ψυχολογικές δυνάμεις των χωριάτοπαιδων σε στενή πάντοτε συνοχή και συνεργασία με το πατρικό τους σπίτι και τους παράγοντες της ομαδικής ζωής. Το αγροτικό σχολείο έχει για κύριο σκοπό τη μόρφωση χαρακτήρα τέτοιου, του παιδιού που θα εξυπηρετήσει μελλοντικά το λαό του και το Έθνος του ολόκληρο.

Ακολουθώντας αναγράφει για την ψυχή του αγροτικού σχολείου, δηλαδή το δάσκαλό του, για την κοινή μόρφωση αστικών και αγροτικών δασκάλων και την πρακτική τους μόρφωση πολύ, δίνοντας πολύτιμες οδηγίες στους οπουδαστές των Παιδαγωγικών Ακαδημιών μας και συμβουλές λαογνωστικές για την πρακτική άσκηση κι ελεύθερη επιμόρφωση του δασκάλου της επαρχίας.

Τέλος αναπτύσσει γνώμες του για τα πρότυπα αγροτικά σχολεία, τις σιωπηρές τους ασκήσεις, για τη θέση ενιαία του διδασκαλίας και την εφαρμογή της Πατριδογνωστικής αρχής και κοινοτικής ιδέας και για το αγροτικό παραγωγικό σχολείο.

Μέσα στις τόσες Εθνικές υπηρεσίες του έκλεκτός μας συγγραφέας με τη συγγραφή του αυτή πρόσθεσε και μία ακόμα. Ο Ζομπανάκης, είναι περιττό να τονίσω, είναι πολύτιμη Παιδαγωγική Προσωπικότητα του τόπου μας. Οι συνάδελφοι των Αθηνών, του Παιραιώς και των Επαρχιών τον κρίνουν ως αξίαν μεγάλην, μέσα στο Εκπαιδευτικό μας Συμβούλιο. Οι αρετές του οι μεγάλες της αγάπης, της εθνεγίας, της εργατικότητας και της δικαιοσύνης φανερώνονται και στο κρινόμενο έργο μέσα, για κείνους, που δεν τον γνώρισαν και προσωπικά.

Ο σεβαστός μας παιδαγωγός κ. Ζομπανάκης με το περισπούδαστο αυτό έργο του τονώνει γενικά δασκάλους και επιθεωρητές των επαρχιών μας. Από καμμία βιβλιοθήκη δασκαλική ή σχολική δεν πρέπει να λείπει το βιβλίο αυτό.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΓΚΡΟΖΑΣ

ΤΟ "ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ,"

Πρόκειται για έφτα (7) τεύχη. Το πρώτο μέρος τους αποτελείται από έναίο και πανελλήνιο πατριδογνωστικό κείμενο πολύχρωμο σε χαρτί γραφής 80 γραμμαρίων. Δίδονται έτσι πολύχρωμα και έποπτικώτατα όλες **ΟΙ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ** και οι **ΟΡΙΣΜΟΙ**. Επί πλέον περιγράφεται και η πόλη, το χωριό, το σχολείο, το κεφαλοχώρι, ο Δήμος, ή Έπαρχία, ο Νομός (γενικά), ή συγκοινωνία κάθε τόπου, ο προσανατολισμός, οι έποχές.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται το Διαμέρισμα του κάθε μαθητού. Προηγείται τριπλή χαρτογράφηση της Ελλάδος και του τοπικού διαμερίσματος του μαθητού και κατόπιν εξετάζεται ένας-ένας οι νομοί του διαμερίσματος με άριστη και λεπτομερική χαρτογράφηση και το σχετικό κείμενο απέναντι. Να ποιές είναι οι τοπικές πατριδογνωστικές μας:

1. Στερεά Ελλάδα (με Εύβοιαν, Κεφαλληνίαν και Λευκάδα)	Δραχ. 9
2. Πελοπόννησος (και Ζάκυνθος)	» 9
3. Θεσσαλία (και Βόρειες Σποράδες)	» 9
4. Ήπειρος (μαζί με Κέρκυραν)	» 9
5. Μακεδονία (με Θάσον)	» 9
6. Θράκη (με Σαμοθράκην)	» 9
7. Ελληνικά Νησιά (Κρήτη, Αιγαίου, Δωδεκάνησα, Κύπρος)	» 9

(πλήν των Ιονίων νήσων που κατενεμήθησαν στα πλησιέστερα διαμερίσματα, τα συγγενικά έδαφικώς).

Σημείωση. Τα ίδια διαμερίσματα χωρίς την πατριδογνωστική εισαγωγή πωλούνται προς δραχ. 5 έναστον.

ΝΕΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΙΑΣ ΓΙΑ ΑΝΑΡΤΗΣΗ

1. Μεγάλος τριπλός χάρτης Ελλάδος—Πάση πανόδετος 1,50X1,05 δρ. 150	
2. Μεγάλος τριπλός χάρτης Ευρώπης	» 1,50X1,05 » 150
3. Μεγάλος τριπλός χάρτης Ασίας	» 1,50X1,05 » 150
4. Μεγάλος τριπλός Παγκόσμιος χάρτης	» 1,50X1,05 » 150
5. Μεγάλος τριπλός χάρτης Κύπρου	» » » 70
6. Χρονολογικός παραστατικός πίνακας ελληνικής Ιστορίας πανόδετος	» 70

ΤΡΙΠΛΟΙ ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

1. Τριπλός χάρτης Ελλάδος (γεωφυσικός παραγωγικός-πολιτικός)	δρ. 5
2. » » Ευρώπης	» » » 5
3. » » Ασίας	» » » 5
4. » » Αφρικής	» » » 5
5. » » Αμερικής	» » » 5
6. » » Αυστραλίας	» » » 5
7. Τριπλός Παγκόσμιος χάρτης (Ήπειρων)	» » » 5

Οι ανωτέρω τριπλοί χάρτες αναρτήσεως καθώς και οι ατομικοί τριπλοί είναι ανώτεροι από κάθε άλλο παρόμοιο είδος που εκυκλοφόρησε στη χώρα μας. Συμφέρον κάθε δασκάλου είναι, πριν προσηυθευθή τα έποπτικά του μέσα να ιδή και τα δικά μας και να τα συγκρίνη με τα από έτων κυκλοφορούντα.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ — ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΟΥ "ΣΧΟΛΕΙΟΥ,"

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

1. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία στὴν πράξη Β' ἔκδοσις	Δραχ. 20
2. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ α' ἀνάγνωσις καὶ γραφή μετὰ τὴν ἰδεοπτικὴν μέθοδο Decroly Β' ἔκδοσις, δρ.	» 20
3. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ α' ἀρίθμηση μετὰ τὴ συνολικὴν μέθοδο Decroly	» 15
4. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Α'	» 15
5. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Β'	» 15
6. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Γ'	» 15
7. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Δ'	» 15
8. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Ε'	» 15
9. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. ΣΤ'	» 15
10. Ε. CLAPAREDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Α'	» 25
11. Ε. CLAPAREDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Β'	» 25
12. Μ. Α. CARROI—HANS AEBLIE: Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Dewey	» 15
13. JOHN DEWEY: Πείρα καὶ ἀγωγή	» 15
14. GALLIEN—FONTEYNE: Εἰσαγωγή στὴ μέθοδο Decroly τ. Α' Ἀρχὲς τοῦ Σχολείου Ermitage	» 10
15. FONTEYNE: τ. Β': Ἡ παρατήρηση καὶ ἡ ἀρίθμηση μετὰ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
16. Α. CLARET, τ. Γ': Ἡ σύνδεσις τῶν ἰδεῶν, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία μετὰ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
17. FONTEYNE—CLARET, τ. Δ': Ἡ ἔκφρασις, τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα μετὰ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
18. Ι. DEGAND: Ἡ α' ἀνάγνωσις μετὰ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
19. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ Πρότυπα Σχολεῖα καὶ τὰ Ν. Προγράμματα.	» 20
20. C. FRINET: Συνεργασία Σχολείου καὶ οἰκογενείας	» 30
21. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα.	» 20
22. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Τὰ τεχνικὰ μαθήματα.	» 20
23. Ε. ΦΕΤΣΗ: Ἡ Γυμναστικὴ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 20
24. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴ θεωρία	» 25
25. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴν πράξη	» 25

Ὁλόκληρη ἡ παραπάνω σειρά χρυσόδετη σὲ 9 τόμους γιὰ σχολικὰ ἐφορεῖς δρχ. 530. Γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς παρέχεται ἑκπτώσις 20 ο/ο ἐπὶ δεμένῳ καὶ ἀδέτῳ.

Γ'. ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ (ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΚΗ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ)

1. Τὰ Ἑλληνόπουλα (γιὰ τὶς σχολ. καὶ ἐθνικὰς γιορτὰς)	δρχ. 10
2. Γιὰ τὴ Λευτερίαν	» 10
3. Στὰ χρόνια τῆς Σκλαβίας	» 10
4. Στὸ Βωμὸ τῆς Πατρίδας	» 10
5. Στὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου	» 10
6. Ἀθάνατι Ἑλλάδα	» 10
7. Χριστουγεννιάτικο δέντρο (γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικὴ γιορτὴ)	» 10
8. Οἱ ἐξετάσεις (σχολικὴ — παιδικὴ ἐπιθεώρηση)	» 10
9. Ὁ κουφιοκεφαλῆς (κωμῳδία γιὰ τὶς ἐξετάσεις)	» 10
10. Ἡ κοκκινোসκουφίτσα (μουσικὸ παραμυθόδραμα)	» 10

Καὶ τὰ 10 ἀνωτέρω μικρὰ θεατρικὰ χρυσόδετα σὲ ἕνα τόμο δρχ. 100.